

ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

DANIEL CERVONE
LAWRENCE A. PERVIN

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ανδρέας Μπούζος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG

ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Daniel Cervone

University of Illinois at Chicago

Lawrence A. Pervin

Rutgers University

ΘΕΩΡΙΕΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ανδρέας Μπρούζος

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αρχοντούλα Αλεξανδροπούλου

Βασίλης Κομπορόζος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG

Daniel Cervone
Lawrence A. Pervin
ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Αρχοντούλα Αλεξανδροπούλου
Βασίλης Κομπορόζος

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΠΡΟΛΟΓΟΣ
Ανδρέας Μπρούζος

798 σσ. (21×27 εκ.)

Αριθμός έκδοσης: 2761
Κωδικός καταλόγου: 9571088

ISBN 978-960-01-1587-1

Τίτλος Πρωτοτύπου
PERSONALITY
THEORY AND RESEARCH

Copyright © 2008 John Wiley & Sons, Inc.
All rights reserved. This translation published under license.

© Copyright 2013
Εκδόσεις Gutenberg

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: *Έλενα Νικολάου*
ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ: *Αντωνία Γουναροπούλου*
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: *Λιθοπρίντ*
ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: *Ελένη Γράτσου*

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ GUTENBERG
ΔΙΔΟΤΟΥ 37, 106 80 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 210 36.42.003 – Fax: 210 36.42.030
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:
ΙΑΣΩΝΙΔΟΥ 13 - 546 35
Τηλ.-Fax: 2310 271147

www.dardanosnet.gr – e-mail: info@dardanosnet.gr
e-shop: www.dardanosnet.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μιας σελίδας του παρόντος βιβλίου, κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λπ. – Ν. 2121/93, άρθρο 51). Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λπ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το νόμο (άρθρα 64-66).

Στον Bobbie, τον David και τον Levi (LAP)

Στην Jenny και τον Nicholas (DC)

Περιεχόμενα

Πρόλογος στην Ελληνική Έκδοση 25

Πρόλογος 29

Ευχαριστίες 33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Θεωρία της Προσωπικότητας:

Από τις Απλές Καθημερινές Παρατηρήσεις στις Συστηματικές Θεωρίες

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 38

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 38

Επιστημονική Παρατήρηση 39

Συστηματική Θεωρία 39

Θεωρία Ελέγξιμη Εμπειρικά 40

Περιεκτική Θεωρία 40

Εφαρμογές: Από τη Θεωρία στην Πράξη 41

ΓΙΑΤΙ ΜΕΛΕΤΑΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ; 42

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 42

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ: ΤΙ, ΠΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ 45

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ: ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ, ΤΗΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ 45

Δομή 46

Μονάδες ανάλυσης 46

Ιεραρχία 49

Διεργασία 50

Ανάπτυξη και Εξέλιξη 51

Γενετικοί Συντελεστές 52

Περιβαλλοντικοί Συντελεστές 54

Πολιτισμός 54 • Κοινωνική τάξη 57 • Οικογένεια 57 • Συνομήλικοι 58

Ψυχοπαθολογία και Αλλαγή Συμπεριφοράς 58

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 59

Φιλοσοφική Θεώρηση του Προσώπου 59

Εσωτερικοί και Εξωτερικοί Συντελεστές της Συμπεριφοράς 60

Σταθερότητα στις Διαφορετικές Περιστάσεις και στις Διαφορετικές Χρονικές

Στιγμές 60

Η Ενότητα Βιωμάτων και Συμπεριφοράς και η Έννοια του Εαυτού 62

Ποικίλες Καταστάσεις Συνείδησης και η Έννοια του Ασυνειδήτου	63
Η Επίδραση του Παρελθόντος, του Παρόντος και του Μέλλοντος στη Συμπεριφορά	64
Μπορεί να Υπάρξει Επιστήμη της Προσωπικότητας; Τι Είδους Επιστήμη θα ήταν αυτή;	65
ΤΙ ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ ΟΤΙ ΚΑΝΕΙ ΜΙΑ ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ;	66
ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	67
Η Πρόκληση της Διατύπωσης μιας Θεωρίας για την Προσωπικότητα	67
Οι Θεωρίες της Προσωπικότητας: Μια Πρώτη Γεύση	68
Περί Ύπαρξης Πολλαπλών Θεωριών: Οι Θεωρίες ως Εργαλειοθήκες	71
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	73
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Επιστημονική Μελέτη των Ανθρώπων

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	76
ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	78
Κατηγορίες Δεδομένων	78
Πώς Συνδέονται Μεταξύ τους Δεδομένα από Διαφορετικές Πηγές;	81
Σταθερές και Ευέλικτες Μετρήσεις	82
Θεωρία της Προσωπικότητας και Αξιολόγηση	84
ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ, ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ, ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ	85
Αξιοπιστία	85
Εγκυρότητα	86
Δεοντολογία της Έρευνας και Δημόσια Πολιτική	87
ΤΡΕΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	89
Μελέτες Περίπτωσης και Κλινική Έρευνα	89
Μελέτες Περίπτωσης: Ένα Παράδειγμα	90
Μελέτες Περίπτωσης: Περιορισμοί	93
Ερωτηματολόγια Προσωπικότητας και Συσχετιστική Έρευνα	93
Συσχετιστική Έρευνα: Ένα Παράδειγμα	95
Συσχετιστική Έρευνα: Περιορισμοί	97
Εργαστηριακές Μελέτες και Πειραματική Έρευνα	98
Πειραματική Έρευνα: Ένα Παράδειγμα	98
Αξιολόγηση Εναλλακτικών Ερευνητικών Προσεγγίσεων	103
Μελέτες Περίπτωσης και Κλινική Έρευνα: Δυνατότητες και Περιορισμοί	103
Συσχετιστική Έρευνα και Ερωτηματολόγια: Δυνατότητες και Περιορισμοί	105
Εργαστηριακή Πειραματική Έρευνα: Δυνατότητες και Περιορισμοί	107
Σύνοψη Δυνατοτήτων και Περιορισμών	109
Η Χρήση της Προφορικής Αναφοράς	110
Η ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	111
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΜ	113

Αυτοβιογραφικό Σημείωμα του Τζίμ 114

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 115

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Μια Ψυχοδυναμική Θεωρία: Η Ψυχαναλυτική Θεωρία του Freud για την Προσωπικότητα

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 118

SIGMUND FREUD (1856-1939): ΕΝΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ 118

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ FREUD ΓΙΑ ΤΟ ΑΤΟΜΟ 121

Ο Νους ως Ενεργειακό Σύστημα 121

Το Άτομο στην Κοινωνία 124

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ FREUD ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 125

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ FREUD ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ 125

Δομή 125

Επίπεδα Συνείδησης και η Έννοια του Ασυνειδήτου 126

Όνειρα 127 • Ενεργοποιημένο Ασυνείδητο 128 • Σχετικές Ψυχαναλυτικές

Έρευνες 129 • Η Σύγχρονη Αντίληψη για την Έννοια του Ασυνειδήτου 132 •

Το Ψυχαναλυτικό Ασυνείδητο και το Γνωστικό Ασυνείδητο 133

Εκείνο, Εγώ και Υπερεγώ 135

Διεργασία 138

Τα Ένστικτα της Ζωής και του Θανάτου 139

Οι Δυναμικές Διεργασίες της Λειτουργικότητας 140

Άγχος, Μηχανισμοί Άμυνας και Σύγχρονη Έρευνα στις Άμυντικές Διεργασίες 141

Άρνηση 142 • Προβολή 144 • Απομόνωση, Σχηματισμός Αντίθετης Αντίδρασης και Μετουσίωση 145 • Απόθηση 147

Ανάπτυξη και Εξέλιξη 151

Ανάπτυξη Ενστίκτων και Στάδια Ανάπτυξης 151

Τα Ψυχοκοινωνικά Στάδια Ανάπτυξης του Erikson 157 • Η Σημασία των Πρώτων Βιωμάτων 160

Η Ανάπτυξη των Διεργασιών Σκέψης 163

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 165

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 167

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ψυχοδυναμική Θεωρία του Freud: Εφαρμογές, Αλληλένδετες Θεωρητικές Έννοιες και Σύγχρονη Έρευνα

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 170

ΨΥΧΟΔΥΝΑΜΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ:

ΠΡΟΒΟΛΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ 171

Η Λογική των Προβολικών Δοκιμασιών	172
Η Δοκιμασία Κηλίδων Μελάνης του Rorschach	173
Η Δοκιμασία Θεματικής Αντίληψης (ΔΘΑ)	174
Προβολικές Δοκιμασίες: Έχουν Αποτέλεσμα;	176
ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ	179
Τύποι Προσωπικότητας	180
Σύγκρουση και Άμυνα	182
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	184
Το Ασυνείδητο: Ελεύθερος Συνειρμός και Ερμηνεία των Ονείρων	184
Η Θεραπευτική Διαδικασία: Μεταβίβαση	185
Μελέτη Περίπτωσης: ο Μικρός Χανς	188
Τα Γεγονότα που Οδήγησαν στην Ανάπτυξη της Φοβίας	188
Ερμηνεία του Συμπτώματος	189
Η Επίλυση της Οιδιπόδειας Σύγκρουσης	191
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΜ	192
Rorschach και Δοκιμασία Θεματικής Αντίληψης (ΔΘΑ)	192
Σχολιασμός των Δεδομένων	195
ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	195
Δύο Πρώτες Προκλήσεις στον Freud: Adler και Jung	196
Alfred Adler (1870-1937)	196
Carl G. Jung (1875-1961)	199
Πολιτισμικός και Διαπροσωπικός Προσανατολισμός: Horney και Sullivan	202
Επανερμηνεία των κινήτρων	202
Karen Horney (1885-1952)	203
Harry Stack Sullivan (1892-1949)	205
Αντικειμενότητες Σχέσεις, Ψυχολογία του Εαυτού και Θεωρία του Δεσμού	206
Θεωρία των Αντικειμενότητων Σχέσεων	206
Ψυχολογία του Εαυτού και Ναρκισσισμός	207
Θεωρία του Δεσμού	211
Τύποι Δεσμού Ενηλίκων • Τύποι Δεσμού ή Διαστάσεις;	213 • 215
ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	218
Επιστημονική Παρατήρηση: Βάση Δεδομένων	218
Θεωρία: Συστηματική;	219
Θεωρία: Ελέγξιμη Εμπειρικά;	219
Θεωρία: Περιεκτική;	220
Εφαρμογές	220
Κύρια Συνεισφορά και Σύνοψη	221
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	223
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	224

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Μια Φαινομενολογική Θεωρία: Η Προσωποκεντρική Θεωρία του Carl Rogers για την Προσωπικότητα

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 226

CARL ROGERS (1902-1987): ΕΝΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ 227

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ROGERS ΓΙΑ ΤΟ ΑΤΟΜΟ 230

Η Υποκειμενικότητα της Εμπειρίας 230

Αισθήματα Αυθεντικότητας 231*Η Θετικότητα των Κινήτρων των Ανθρώπων* 232

Μια Φαινομενολογική Προοπτική 232

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ CARL ROGERS ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 233

Ερμηνευτική και Επιστήμες του Ανθρώπου 234

Η ΘΕΩΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ CARL ROGERS 235

Δομή 236

Ο Εαυτός 236*Μετρήσεις της Αυτοαντίληψης* 237

Η τεχνική Q-sort 237 • Το Σημασιολογικό Διαφορικό 238

Διαδικασία 240

Αυτοπραγμάτωση 242*Αυτοσυνέπεια και Συμφωνία* 243

Καταστάσεις Ασυμφωνίας και Αμυντικές Διεργασίες 244 • Έρευνα Αναφορικά με την Αυτοσυνέπεια και τη Συμφωνία 245

Η Ανάγκη για Θετική Αναγνώριση 249

Ανάπτυξη και Εξέλιξη 251

Έρευνα Αναφορικά με τις Σχέσεις Γονέα-Παιδιού 252*Κοινωνικές σχέσεις, Αυτοπραγμάτωση και Ευζωία στην Ύστερη Ηλικία* 256

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 257

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 257

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η Φαινομενολογική Θεωρία του Rogers: Εφαρμογές, Σχετικές Θεωρητικές Αντιλήψεις και Σύγχρονη Έρευνα

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 261

ΚΛΙΝΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ 261

Ψυχοπαθολογία 261

Ασυμφωνία Εαυτού-Εμπειρίας 261

Ψυχολογική Αλλαγή 263

Οι Αναγκαίες Θεραπευτικές Συνθήκες για την Αλλαγή 263*Αποτελέσματα της Πελατοκεντρικής Θεραπείας* 267*Παρουσία* 269

Μελέτη Περίπτωσης: η κυρία Όακ	271
ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ ΤΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ROGERS: ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	273
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΜ	274
Σημασιολογικό Διαφορικό: Φαινομενολογική Θεωρία	274
Σχολιασμός των Δεδομένων	275
ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ	276
Το Κίνημα για το Ανθρώπινο Δυναμικό	276
<i>Abraham H. Maslow (1908-1970)</i>	277
Το Κίνημα της Θετικής Ψυχολογίας	278
<i>Ταξινόμηση των Ανθρώπινων Δυνατοτήτων</i>	279
<i>Η Αξία των Θετικών Συναισθημάτων</i>	280
<i>Ροή</i>	281
Υπαρξισμός	282
<i>Ο Υπαρξισμός του Σαρτρ: Συνειδητότητα, Μηδενισμός, Ελευθερία και Ευθύνη</i>	284
<i>Σύγχρονος Πειραματικός Υπαρξισμός</i>	286
<i>Σύνοψη: Υπαρξιστική Φιλοσοφία και Ψυχολογία</i>	289
ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	290
Ασυμφωνία Ανάμεσα στα Μέρη του Εαυτού	290
Διακυμάνσεις στην Αυτοεκτίμηση και Συγκυρίες της Αυταξίας	291
Εσωτερικά Παρωθούμενοι Στόχοι και Αυθεντικότητα	293
Διαπολιτισμική Έρευνα για τον Εαυτό	298
<i>Είναι η Θετική Αναγνώριση του Εαυτού Καθολικό Ανθρώπινο Γνώρισμα;</i>	299
<i>Τοπικές Παραλλαγές στην Ευζωία</i>	301
ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	302
Επιστημονική Παρατήρηση: Η Βάση Δεδομένων	303
Θεωρία: Συστηματική;	304
Θεωρία: Ελέγξιμη Εμπειρικά;	305
Θεωρία: Περιεκτική;	306
Εφαρμογές	306
Κύρια Συνεισφορά και Σύνοψη	307
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	308
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	309

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Θεωρίες για τα Χαρακτηριστικά της Προσωπικότητας: Allport, Eysenck και Cattell

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	312
ΕΝΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΜΑ ΤΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ	313
Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΤΟΜΟ	314
Η Έννοια του Χαρακτηριστικού	314

Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 316

- Επιστημονικές Λειτουργίες που Υπηρετούν οι Εννοιολογικές Κατασκευές των Χαρακτηριστικών 316
- Περιγραφή* 317
- Πρόβλεψη* 317
- Εξήγηση* 318

ΘΕΩΡΙΕΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΟΥ ΜΟΙΡΑΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ 319

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΟΥ GORDON W. ALLPORT (1897-1967) 320

- Χαρακτηριστικά: Η Δομή της Προσωπικότητας στη Θεωρία του Allport 322
- Λειτουργική Αυτονομία 323
- Ιδιογραφική Έρευνα 324
- Σχόλιο για τον Allport 324

ΕΝΤΟΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ: ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ 325

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ RAYMOND B. CATTELL (1905-1998) 328

- Επιφανειακά και Πηγαία Χαρακτηριστικά: Δομή της Προσωπικότητας στη Θεωρία του Cattell 329
- Πηγές Δεδομένων: Πραγματικά Δεδομένα (L-data), Δεδομένα Ερωτηματολογίου (Q-data), Δεδομένα Αντικειμενικών Δοκιμασιών (OT-data) 330
- Σταθερότητα και Μεταβλητότητα της Συμπεριφοράς 333
- Σχόλιο για τον Cattell 334

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΤΟΥ HANS J. EYSENCK (1916-1997) 337

- «Υπερπαράγοντες»: Δομή Προσωπικότητας στη Θεωρία του Eysenck 338
- Μέτρηση των Παραγόντων* 341
- Βιολογική Βάση των Χαρακτηριστικών της Προσωπικότητας 342
- Εξωστρέφεια και Κοινωνική Συμπεριφορά 344
- Ψυχοπαθολογία και Αλλαγή Συμπεριφοράς 345
- Σχόλιο για τον Eysenck 346

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 347

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 348

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Θεωρία των Χαρακτηριστικών: Το Μοντέλο των Πέντε Παραγόντων. Εφαρμογές και Αξιολόγηση των Προσεγγίσεων των Χαρακτηριστικών στην Προσωπικότητα

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 350

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ 351

Ανάλυση των Όρων των Χαρακτηριστικών στη Φυσική Γλώσσα και στα Ερωτηματολόγια	352
<i>Η Θεμελιώδης Λεξιλογική Υπόθεση</i>	355
Διαπολιτισμική Έρευνα: Είναι Καθολικές οι Διαστάσεις της Μεγάλης Πεντάδας;	356
Η Μεγάλη Πεντάδα στα Ερωτηματολόγια της Προσωπικότητας	359
<i>Το NEO-Αναθεωρημένο Ερωτηματολόγιο της Προσωπικότητας (NEO-PI-R) και η Ιεραρχική του Δομή: Όψεις</i>	359
<i>Ενσωμάτωση των Παραγόντων των Eysenck και Cattell στη Μεγάλη Πεντάδα</i>	362
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΝΤΑΔΑ	364
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ	369
Ηλικιακές Διαφορές κατά την Ενήλικη Ζωή	369
Αρχικά Ευρήματα από την Παιδική Ηλικία και την Εφηβεία	373
Σταθερότητα και Αλλαγή στην Προσωπικότητα	374
ΜΗΠΩΣ ΠΑΡΑΛΕΙΨΑΜΕ ΚΑΤΙ; ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΩΝ ΕΞΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ	374
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΕΝΤΑΔΑΣ	376
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΜ	379
Αξιολόγηση Βασισμένη στα Χαρακτηριστικά με Παραγοντική Ανάλυση	379
Η Σταθερότητα της Προσωπικότητας: Ο Τζιμ 5 και 20 χρόνια αργότερα	381
Αυτοαξιολογήσεις και Αξιολογήσεις από τη Σύζυγο στο Αναθεωρημένο Ερωτηματολόγιο	383
Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΑΤΟΜΟΥ-ΠΕΡΙΣΤΑΣΗΣ	384
Διαχρονική Σταθερότητα	385
Διαπεριστασιακή Σταθερότητα	387
<i>Διαπεριστασιακή Μεταβλητότητα στη Σχετική με τα Χαρακτηριστικά Συμπεριφορά</i>	389
ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	392
Επιστημονική Παρατήρηση: Η Βάση Δεδομένων	393
Θεωρία: Συστηματική;	393
Θεωρία: Ελέγξιμη Εμπειρικά;	394
Θεωρία: Περιεκτική;	395
Εφαρμογές	396
Κύρια Συνεισφορά και Σύνοψη	397
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	398
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	399

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Οι Βιολογικές Βάσεις της Προσωπικότητας

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	402
ΙΔΙΟΣΥΓΚΡΑΣΙΑ: ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΝΟΥ-ΣΩΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ	404
Ιδιοσυστασία και Ιδιοσυγκρασία: Πρώιμες Απόψεις	407

Ιδιοσυστασία και Ιδιοσυγκρασία: Διαχρονικές Μελέτες	410
Βιολογία, Ιδιοσυγκρασία και Ανάπτυξη Προσωπικότητας:	
Σύγχρονη Έρευνα	412
<i>Συνεσταλμένα και Μη Συνεσταλμένα Παιδιά: Έρευνα του Kagan και των Συνεργατών του</i>	412
<i>Ερμηνεύοντας τα Δεδομένα στη Βιολογία και στην Προσωπικότητα</i>	416
<i>Κοπιώδης Έλεγχος και η Ανάπτυξη της Συνείδησης</i>	419
ΕΞΕΛΙΞΗ, ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	421
Εξελικτική Ψυχολογία	422
<i>Κοινωνικές Συναλλαγές και Ανίχνευση Εξαπάτησης</i>	425
<i>Διαφυλικές Διαφορές: Εξελικτική Προέλευση;</i>	427
<i>Προτιμήσεις στους Συντρόφους Ανάμεσα στα Δύο Φύλα</i>	428
<i>Αιτίες Ζήλιας</i>	430
<i>Εξελικτική Προέλευση των Διαφυλικών Διαφορών: Πόσο Ισχυρά Είναι τα Δεδομένα;</i>	430
<i>Εξελικτική Θεωρία και Διαστάσεις Προσωπικότητας της Μεγάλης Πεντάδας</i>	434
Εξηγήσεις της Θεωρίας της Εξέλιξης: Σχόλια	435
ΓΟΝΙΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	439
Γενετική της Συμπεριφοράς	439
<i>Μελέτες Επιλεκτικής Αναπαραγωγής</i>	439
<i>Μελέτες Διδύμων</i>	440
<i>Μελέτες Υιοθεσίας</i>	442
<i>Συντελεστής Κληρονομικότητας</i>	443
<i>Κληρονομικότητα της Προσωπικότητας: Ευρήματα</i>	444
<i>Σημαντικές Προειδοποιήσεις</i>	445
<i>Παραδείγματα από τη Μοριακή Γενετική</i>	447
Περιβάλλοντα και Αλληλεπιδράσεις Γονιδίων-Περιβάλλοντος	449
<i>Κοινά και Μη Κοινά Περιβάλλοντα</i>	450
<i>Κατανοώντας τα Αποτελέσματα από τα Μη Κοινά Περιβάλλοντα</i>	452
<i>Τρία Είδη Αλληλεπιδράσεων Φύσης-Ανατροφής</i>	454
ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	456
Κυριαρχία Αριστερού και Δεξιού Ημισφαιρίου	457
Νευροδιαβιβαστές και Ιδιοσυγκρασία: Ντοπαμίνη και Σεροτονίνη	459
<i>Τρεις Διαστάσεις Ιδιοσυγκρασίας: Θετική Συναισθηματικότητα (ΘΣ), Αρνητική Συναισθηματικότητα (ΑΣ) και Έλλειψη Συστολών ή Συνεσταλμένη Συμπεριφορά (ΕΣ ή ΣΣ)</i>	460
ΠΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ: Η ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ	462
Κοινωνικοοικονομικό Επίπεδο των Κοινοτήτων και Σεροτονίνη	465
Περιβαλλοντικά Βιώματα και Αλλαγές στην Εγκεφαλική Ουσία	466
ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ «ΥΨΗΛΟΤΕΡΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ» ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ	467
Εγκέφαλος και Εαυτός	467
Εγκέφαλος και Ηθική Κρίση	469
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	471
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	472

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Συμπεριφορισμός και Προσεγγίσεις Μάθησης
στην Προσωπικότητα

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 474

Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΤΟΜΟ 475

Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 476Ο Περιβαλλοντικός Ντετερμινισμός και οι Συνέπειές του για την Έννοια
της Προσωπικότητας 477

Πειραματισμός, Παρατηρήσιμες Μεταβλητές και Απλά Συστήματα 479

Ο WATSON, Ο PAVLOV ΚΑΙ Η ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΑΘΗΣΗ 482

Ο Συμπεριφορισμός του Watson 482

Η Θεωρία Κλασικής Εξαρτημένης Μάθησης του Pavlov 483

Αρχές της Κλασικής Εξαρτημένης Μάθησης 484

Ψυχοπαθολογία και Αλλαγή 487

Εξαρτημένες Συναισθηματικές Αντιδράσεις 487*Συστηματική Ανευαισθητοποίηση* 488*Μια Νέα Ερμηνεία της Περίπτωσης του Μικρού Χανς* 491

Πρόσφατες Εξελίξεις 492

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΤΟΥ SKINNER 495

Ένα Σκιαγράφημα του Θεωρητικού 495

Η Θεωρία του Skinner για την Προσωπικότητα 498

Δομή 498*Διεργασία: Συντελεστική Εξαρτημένη Μάθηση* 499*Ανάπτυξη και Εξέλιξη* 502*Ψυχοπαθολογία* 503*Συμπεριφοριστική Αξιολόγηση* 504*Αλλαγή Συμπεριφοράς* 508*Ελεύθερη Βούληση;* 508

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 511

Επιστημονική Παρατήρηση: Η Βάση Δεδομένων 511

Θεωρία: Συστηματική; 512

Θεωρία: Ελέγξιμη Εμπειρικά; 512

Θεωρία: Περιεκτική; 513

Εφαρμογές 513

Κύρια Συνεισφορά και Σύνοψη 514

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 515

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 517

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Μια Γνωστική Θεωρία: Η Θεωρία Προσωπικών Εννοιολογικών
Κατασκευών της Προσωπικότητας του George A. Kelly

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	520
GEORGE KELLY (1905-1966): ΕΝΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ	522
Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ KELLY ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	524
Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ KELLY ΓΙΑ ΤΟ ΑΤΟΜΟ	526
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ GEORGE A. KELLY ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	528
Δομή	528
<i>Οι Εννοιολογικές Κατασκευές και η Διαπροσωπική Συνέπεια</i>	529
<i>Τύποι και Σύστημα Εννοιολογικών Κατασκευών</i>	531
<i>Αξιολόγηση: Η Δοκιμασία Ρεπερτορίου Ρόλων Εννοιολογικών Κατασκευών (Rep)</i>	534
<i>Μοναδικές Πληροφορίες που Αποκαλύπτονται από τη Δοκιμασία Προσωπικών Εννοιολογικών Κατασκευών</i>	535
<i>Γνωστική Πολυπλοκότητα/Απλότητα</i>	536
Διεργασία	540
<i>Προβλέποντας τα Γεγονότα</i>	540
<i>Άγχος, Φόβος και Απειλή</i>	543
<i>Ανάπτυξη και Εξέλιξη</i>	547
ΚΛΙΝΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ	548
Ψυχοπαθολογία	548
Αλλαγή και Θεραπεία Καθορισμένων Ρόλων	549
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ TZIM	551
Δοκιμασία Rep: Θεωρία των Προσωπικών Εννοιολογικών Κατασκευών	551
Σχολιασμός των Δεδομένων	553
ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	554
Σύγχρονες Αναλύσεις Πεποιθήσεων Ατόμου-Περίστασης	555
ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	557
Επιστημονική Παρατήρηση: Η Βάση Δεδομένων	557
Θεωρία: Συστηματική;	558
Θεωρία: Ελέγξιμη Εμπειρικά;	558
Θεωρία: Περιεκτική;	559
Εφαρμογές	561
Κύρια Συνεισφορά και Σύνοψη	561
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	563
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	564

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Κοινωνικογνωστική Θεωρία: Bandura και Mischel

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 568

ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ
ΜΕ ΤΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ 569

ΕΝΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΜΑ ΤΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ 571

Albert Bandura (1925-) 571

Walter Mischel (1930-) 572

Αντίκτυπος των Θεωρητικών 574

Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ 575Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 576

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΔΟΜΗ 576

Ικανότητες και Δεξιότητες 577

Πεποιθήσεις και Προσδοκίες 578

Εναντός και Πεποιθήσεις Αυτο-αποτελεσματικότητας 579*Αυτο-αποτελεσματικότητα και Επίδοση* 583

Στόχοι 586

Προδιαγραφές Αξιολόγησης 588

Η Φύση των Κοινωνικογνωστικών Δομών της Προσωπικότητας 591

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΔΙΕΡΓΑΣΙΑ 592

Αμοιβαία Αιτιοκρατία 592

Η Προσωπικότητα ως Γνωστικό Συναισθηματικό Σύστημα Επεξεργασίας
(ΓΣΣΕ) 593

Μάθηση μέσω Παρατήρησης (Μίμηση Προτύπου) 598

Εκμάθηση έναντι Επιτέλεσης 600*Εξάρτηση μέσω Υποκατάστατου* 601

Αυτορρύθμιση και Κίνητρα 604

Αυτο-αποτελεσματικότητα, Στόχοι και Αυτοαξιολογικές Αντιδράσεις 605

Αυτοέλεγχος και Αναβολή Ικανοποίησης 608

Η Εκμάθηση Δεξιοτήτων Αναβολής της Ικανοποίησης 609*Το Παράδειγμα Αναβολής Ικανοποίησης του Mischel* 611*Κοινωνικογνωστική Θεώρηση για την Ανάπτυξη και την Εξέλιξη* 614

Σύνοψη 615

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 616

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 617

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Κοινωνικογνωστική Θεωρία: Εφαρμογές, Σχετικές
Θεωρητικές Έννοιες και Σύγχρονη Έρευνα

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 620

ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ,
ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ 622

Πεποιθήσεις για τον Εαυτό και Σχήματα Εαυτού 622

Τα Σχήματα Εαυτού και η Μέθοδος Χρόνου Αντίδρασης 623*Κίνητρα Βασισμένα στον Εαυτό και Παρωθούμενη Επεξεργασία Πληροφοριών* 627

Στόχοι Μάθησης έναντι Στόχων Επιτέλεσης 629

Αιτίες Στόχων Μάθησης και Στόχων Επιτέλεσης: Άδελφες Θεωρίες 632

Προδιαγραφές Αξιολόγησης 634

Προδιαγραφές Εαυτού, Ασυνφωνίες Εαυτού, Συναισθήματα και Κίνητρα 634*Η Προσέγγιση των «Γενικευμένων Αρχών» στην Προσωπικότητα* 639

ΚΛΙΝΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ 639

Το Στρες και η Αντιμετώπιση του 640

Παθολογία και Αλλαγή 644

Η Λογικο-θυμική Θεραπεία του Ellis 644*Η Γνωστική Θεραπεία του Beck για την Κατάθλιψη* 645*Η Γνωστική Τριάδα της Κατάθλιψης* 646*Έρευνα στις Εσφαλμένες Γνωστικές Λειτουργίες* 646*Γνωστική Θεραπεία* 647

Ψυχοπαθολογία: Μίμηση Προτύπου, Αυτοαντιλήψεις και Αντιλαμβανόμενη

Αυτο-αποτελεσματικότητα 648

Αυτο-αποτελεσματικότητα, Άγχος και Κατάθλιψη 649*Αυτο-αποτελεσματικότητα και Υγεία* 652*Θεραπευτική Αλλαγή: Μίμηση Προτύπου και Καθοδηγούμενη Μάθηση* 654

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΜ 659

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 662

Επιστημονική Παρατήρηση: Η Βάση Δεδομένων 662

Θεωρία: Συστηματική; 663

Θεωρία: Ελέγξιμη Εμπειρικά; 663

Θεωρία: Περιεκτική; 664

Εφαρμογές 664

Κύρια Συνεισφορά και Σύνοψη 665

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 666

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 667

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Η Προσωπικότητα σε Συγκεκριμένο Πλαίσιο:
 Διαπροσωπικές Σχέσεις, Πολιτισμός και Ανάπτυξη
 στη Διάρκεια της Ζωής

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 671

ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ 673

Ευαισθησία στην Απόρριψη 674

«Θερμή» και «Ψυχρή» Εστίαση 677

Μεταβίβαση στις Διαπροσωπικές Σχέσεις 678

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ
 ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ: ΑΙΣΙΟΔΟΞΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ
 ΚΑΙ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ 680

ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΑ 683

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
 ΠΛΑΙΣΙΑ 686

Αιτίες και Αποτελέσματα των Ιδιοτήτων της Προσωπικότητας 688

Προσωπικότητα, Φύλο και Ιστορικό Πλαίσιο 690

ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 691

Ψυχική Ανθεκτικότητα στην Ύστερη Ηλικία 691

Συναισθηματική Ζωή στα Γηρατειά: Κοινωνικοσυναισθηματική
 Επιλεκτικότητα 693

ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ 695

Δύο Στρατηγικές για Αναστοχασμό Περί Προσωπικότητας και Πολιτισμού 695

Στρατηγική #1: Προσωπικότητα... και Πολιτισμός; 695

Στρατηγική #2: Πολιτισμός και Προσωπικότητα 697

Προσωπικότητα και Εαυτός ως Κοινωνικά Δομημένες Οντότητες στο Πλαίσιο
 του Πολιτισμού 699

Ανεξάρτητες και Αλληλεξαρτώμενες Αντιλήψεις για τον Εαυτό 699

ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ 703

Εκμάθηση Προκοινωνικής Συμπεριφοράς με Μίμηση Προτύπων
 από Μ.Μ.Ε. 705

Αλφαβητισμός 706

Πρόληψη HIV/AIDS 707

ΣΥΝΟΨΗ 709

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ 710

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 711

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

Αξιολόγηση της Θεωρίας και της Έρευνας της Προσωπικότητας

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 714

ΠΩΣ ΤΑ ΠΗΓΑΝ; ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 714

Επιστημονική Παρατήρηση: Η Βάση Δεδομένων 715

Θεωρία: Συστηματική; 716

Θεωρία: Ελέγξιμη Εμπειρικά; 717

Θεωρία: Περιεκτική; 718

Εφαρμογές 720

ΠΕΡΙ ΔΟΜΩΝ, ΔΙΕΡΓΑΣΙΩΝ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ

ΑΛΛΑΓΗΣ 722

Δομή της Προσωπικότητας 722

Διεργασία 726

Ανάπτυξη και Εξέλιξη 727

Ψυχοπαθολογία 728

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΜ 729

ΜΙΑ ΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ: ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΕΣ 731

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 732

*Γλωσσάρι 733**Βιβλιογραφία 745**Ευρετήριο ονομάτων 777**Ευρετήριο θεματικών όρων 787*

Πρόλογος στην Ελληνική Έκδοση

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ; Το ερώτημα αυτό απασχόλησε και απασχολεί ειδικούς και μη από την πρώτη εμφάνιση του ανθρώπου μέχρι σήμερα. Σαφώς ο άνθρωπος είναι κάτι περισσότερο από σάρκα και οστά, κάτι περισσότερο από τη μόρφωσή του, το επάγγελμά του, την κοινωνική του θέση, την εξωτερική του εμφάνιση, την οικογενειακή του κατάσταση κ.ά. Αυτά τα χαρακτηριστικά αποτελούν επιμέρους πτυχές του ανθρώπου μέσω των οποίων εξωτερικεύεται, και προσδιορίζουν το σύνολο των γνωρισμάτων που συνιστούν τον καθρέφτη εκείνης της εσωτερικής δομής την οποία χαρακτηρίζουμε ως προσωπικότητα. Αυτή εκφράζει τη βασική δομή ενός ανθρώπου, η οποία τον καθιστά άτομο με μοναδικές και ανεπανάληπτες πνευματικές και ψυχικές ικανότητες, ιδιότητες και δεξιότητες που αποτελούν μια δυναμική ενότητα.

Βέβαια, υπάρχουν καθολικά χαρακτηριστικά που είναι κοινά σε όλους τους ανθρώπους· την ίδια στιγμή, κάποιες άλλες ιδιότητες απαντώνται σε ορισμένους, μόνο, ανθρώπους, ενώ υπάρχει κι ένα κομμάτι μας που μας διαφοροποιεί από όλους – με άλλα λόγια, παρά τις ομοιότητες σε καθολικές ή επιμέρους πτυχές του ανθρώπου, το σύνολο για τον καθένα ξεχωριστά είναι μοναδικό και ανεπανάληπτο. Η Ψυχολογία της Προσωπικότητας επιχειρεί να περιγράψει και να εξηγήσει τις διαφορές μεταξύ των ατόμων, καθώς επίσης να εντοπίσει και να αποτυπώσει τις ομοιότητες. Για το σκοπό αυτόν αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρίες προσωπικότητας ανταγωνιστικές μεταξύ τους, αλλά και συμπληρωματικές, που στηρίζονται σε μια γενική φιλοσοφική θεώρηση της ανθρώπινης φύσης. Έτσι, ο Freud περιγράφει τον άνθρωπο ως ένα ενεργειακό σύστημα, η προσωπικότητα του οποίου διαμορφώνεται σημαντικά από την ψυχοσεξουαλική του ανάπτυξη κατά την παιδική ηλικία. Η συμπεριφορά του ανθρώπου ελέγχεται και κατευθύνεται από τις ορμές του, η ανάπτυξή του, δηλαδή, είναι προκαθορισμένη, άποψη που χαρακτήρισε τη θεωρία του ντετερμινιστική. Για τον Rogers, αντίθετα, ενυπάρχει στον άνθρωπο, όπως και σε κάθε ζωντανό οργανισμό, μια έμφυτη αυτόνομη τάση, η οποία προσανατολίζεται θετικά υπό ευνοϊκές περιβαλλοντικές συνθήκες και τον οδηγεί στην αυτοπραγμάτωσή του. Την ανθρώπινη φύση εμπιστεύεται και ο Kelly, που αντιμετωπίζει τον άνθρωπο ως επιστήμονα, ικανό να αναλάβει την ευθύνη για τη ζωή του και να επιφέρει σ' αυτή, όταν κρίνεται αναγκαίο, τις απαιτούμενες αλλαγές. Την αισιόδοξη αντίληψη της ανθρώπινης υπόστασης των Rogers και Kelly δεν συμμερίζονται οι Allport, Cattell και Eysenck, οι οποίοι, ενώ εκφράζουν σε πολλά σημεία διαμετρικά αντίθετες απόψεις από εκείνες του Freud, συμφωνούν μερικώς με την ντετερμινιστική θεώρησή του. Με τις παραπάνω θεωρίες διαφωνεί ο Skinner, ο οποίος εισάγει την άποψη ότι η συμπεριφορά του ανθρώπου είναι αποτέλεσμα της αντίδρασής του σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Η συμπεριφορά που αποκτάται με τον τρόπο αυτό ισχυροποιείται στη συνέχεια μέσω της ενίσχυσης. Η κοινωνικογνωστική θεωρία των Bandura και Mischel παρουσιάζει το άτομο να μαθαίνει παρατηρώντας

συμπεριφορές άλλων, δηλαδή μέσω της μίμησης πρότυπης συμπεριφοράς. Ενώ ο Skinner αντιμετωπίζει το άτομο ως ένα παθητικό ον, που επηρεάζεται και διαμορφώνεται από το περιβάλλον, οι εκπρόσωποι της κοινωνικογνωστικής θεωρίας το τοποθετούν σε μια σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης από το περιβάλλον του, θεωρούν δηλαδή ότι διαμορφώνεται από αυτό και το διαμορφώνει.

Εύλογα θα αναρωτηθεί ο αναγνώστης, ποια θεωρία είναι σωστή και ποια λάθος; Το ζητούμενο, ωστόσο, δεν είναι η σχετική ή απόλυτη ισχύς μιας θεωρίας, αλλά το γεγονός ότι οι διάφορες αυτές προσεγγίσεις υφίστανται και οφείλουμε να τις γνωρίζουμε πριν προβούμε στην αξιολόγηση των δυνατοτήτων και των περιορισμών της καθεμιάς ξεχωριστά. Το κριτήριο αξιολόγησης επιβάλλεται να είναι το κατά πόσο οι θεωρίες αυτές συμβάλλουν, περισσότερο ή λιγότερο, στην κατανόηση, ερμηνεία και πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το θέμα της συμβολής των θεωριών προσωπικότητας στην κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς ανακαλεί στη μνήμη την ακόλουθη ινδική ιστορία. Έξι τυφλοί σοφοί από την Ινδία συνάντησαν έναν ελέφαντα και επιχειρήσαν να αναγνωρίσουν τη μορφή του ψηλαφώντας την. Ο πρώτος άγγιξε το ελεφαντόδοντο και αποφάνθηκε: «Αυτό που λέγεται ελέφαντας μοιάζει πολύ με το ακόντιο». Ο δεύτερος, αφού ψηλάφησε τα πλευρά του ζώου και διαπίστωσε ότι ήταν ψηλά και επίπεδα, κατέληξε στο συμπέρασμα: «Αυτό το ζώο είναι όπως ένας τοίχος». Ο τρίτος πιάνοντας το πόδι του ελέφαντα αναφώνησε: «Ξέρω ήδη τι βρίσκεται μπροστά μας! Αυτό το ζώο είναι ένα δένδρο». Ο τέταρτος εξέτασε την προβοσκίδα και είπε: «Ο λεγόμενος ελέφαντας είναι στην πραγματικότητα ένα φίδι». Ο πέμπτος, αφήνοντας το χέρι του να γλιστρήσει πάνω από το αυτί, αναφώνησε: «Έχω την απάντηση! Αυτό το ζώο είναι όπως μια βεντάλια». Ο έκτος έπεσε πάνω στην ουρά του ελέφαντα και ψηλαφώντας την συμπέρανε: «Ακούστε την απόφασή μου, αυτό το ζώο είναι όπως ένα σχοινί». Και έτσι οι τυφλοί σοφοί άρχισαν μια έντονη και διαρκή διαμάχη για τη μορφή του ελέφαντα. Ο καθένας εξετάζοντας μέρος του συνόλου είχε δίκιο, ωστόσο σε όλους διέφευγε η συνολική εικόνα του ζώου.

Μήπως, λοιπόν, οι ερευνητές των θεωριών της προσωπικότητας συμπεριφέρονται όπως οι τυφλοί σοφοί, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους σε επιμέρους πτυχές του ανθρώπου; Με άλλα λόγια, μήπως εξετάζουν την προσωπικότητα του ατόμου με τον τρόπο που παρατηρούμε συνήθως το πρόσωπο ενός ανθρώπου και κάποιιο γοητεύονται από τα μάτια, άλλοι από τη μύτη, τα αυτιά ή τα χείλη κ.ο.κ.;

Οι παραπάνω παραλληλισμοί ανάμεσα στους τυφλούς σοφούς, ή στην παρατήρηση του ανθρώπινου προσώπου, και στον τρόπο διερεύνησης της προσωπικότητας αποτελούν σαφώς ακραίες περιπτώσεις διαφορετικών οπτικών που υπεραπλουστεύουν το θέμα μας. Μολαταύτα αναδεικνύουν ένα πρόβλημα επιστημονικής έρευνας. Στην περίπτωση που οι τυφλοί σοφοί συμφωνούσαν στην εξωτερική μορφή του ελέφαντα, αυτό θα αποτελούσε απλώς ένα περίγραμμα. Η απόδοση, ωστόσο, της ανατομίας του ελέφαντα, του οικοσυστήματος όπου ζει κ.ά. θα απαιτούσαν μια ενδελεχή προσέγγιση. Έτσι και το ζήτημα διερεύνησης της ανθρώπινης προσωπικότητας συνιστά ένα πολύ πιο δύσκολο και πιο πολύπλοκο εγχείρημα, διότι το υποκείμενο και το αντικείμενο της έρευνας ταυτίζονται· είναι και στις δύο περιπτώσεις ο ίδιος ο άνθρωπος. Ο ερευνητής, ενταγμένος σ' ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σύστημα και βιώνοντας τα προβλήματα της εποχής του, αναπτύσσει τη θεωρία του αποσκοπώντας στον εντοπισμό, στην περιγραφή, στην κατανόηση και στη θεραπεία τους. Συνεπώς, το κοινωνικό πλαίσιο επηρεάζει τα ενδιαφέροντα και την οπτική των θεωρητικών.

Η δέκατη αναθεωρημένη και συμπληρωμένη έκδοση (δεύτερη ελληνική) του *Θεωρίες Προσωπικότητας: Έρευνα και Εφαρμογές* των Cervone και Pervin, σχεδόν σαράντα χρόνια μετά την αρχική δημοσίευση, εξακολουθεί να διατηρεί τους γενικούς στόχους του αρχικού κειμένου, παρά την πλήρη ενημέρωση ως προς τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα. Η παρούσα έκδοση περιλαμβάνει επιπροσθέτως δύο νέα κεφάλαια: Το ένα εξετάζει τις βιολογικές βάσεις της προσωπικότητας, δηλαδή σε ποιο βαθμό οι παρατηρούμενες ατομικές διαφορές στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας οφείλονται σε γενετικές διαφορές. Για την απάντηση στο ερώτημα αυτό αξιοποιούνται τα σύγχρονα ευρήματα της Εξελικτικής Ψυχολογίας, της Γενετικής της Συμπεριφοράς και της Νευροεπιστήμης. Το άλλο κεφάλαιο διερευνά την άλλη όψη του νομίσματος, δηλαδή τις πολιτισμικές, κοινωνικές και διαπροσωπικές βάσεις της προσωπικότητας. Ειδικότερα, παρουσιάζονται έρευνες που εξετάζουν σε ποιο βαθμό οι περιβαλλοντικές επιδράσεις καθορίζουν την ανάπτυξη των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας.

Όπως ταιριάζει σ' ένα εγχειρίδιο, οι συγγραφείς πέτυχαν να μας δώσουν μια περιεκτική παρουσίαση της θεωρίας, της έρευνας, της αξιολόγησης και της εφαρμογής των σημαντικότερων θεωριών της προσωπικότητας με σαφή και ευσύνοπτο τρόπο. Οι αναλύσεις των συγγραφέων φανερώνουν ότι οι θεωρητικοί της προσωπικότητας είναι αφοσιωμένοι σε διαφορετικά επιστημολογικά πρότυπα που απορρέουν από διαφορετικούς τρόπους θεώρησης του κόσμου. Συνεπώς, η συμβολή τους στη διερεύνηση της προσωπικότητας συνιστά μια διαφορετική, ενδεχομένως επιλεκτική ματιά, στην όλη εικόνα. Ως εκ τούτου, μπορούμε να εκλάβουμε τις θεωρίες αυτές ως κομμάτια ενός σύνθετου και περίπλοκου παζλ που ονομάζεται προσωπικότητα. «Παρ' ότι ίσως να είναι απαραίτητο να απορρίψουμε ορισμένα κομμάτια διότι δεν ταιριάζουν καθόλου στο παζλ, ενώ πολλά εξακολουθούν να ξεχωρίζουν, αναμφίβολα πολλά από τα κομμάτια που παρουσιάσαμε εδώ θα αποτελέσουν μέρος της ολοκληρωμένης τελικής εικόνας» [Pervin, L. A., & John, O. P. (1998). *Θεωρίες Προσωπικότητας: Έρευνα και Εφαρμογές* (1η έκδοση). Αθήνα: Τυπωθήτω, σ. 670].

Η παρούσα έκδοση θεωρείται ένα από τα διεθνώς εγκυρότερα εγχειρίδια της προσωπικότητας που κυκλοφορεί από το 1970 και έχει μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες. Σύμφωνα με τη μακρά παράδοση του βιβλίου, και η νέα έκδοση αντιμετωπίζει κάθε θεωρητική προσέγγιση αντικειμενικά και ισότιμα, ενθαρρύνοντας μάλιστα τους αναγνώστες να αξιολογήσουν τα στοιχεία που παρατίθενται για κάθε θεωρία και να εξαγάγουν τα δικά τους συμπεράσματα. Το βιβλίο αυτό επιχειρεί ακόμη να απαντήσει στο κρίσιμο ερώτημα σχετικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της προσωπικότητας. Τα στοιχεία φανερώνουν πως η αλληλεπίδραση μεταξύ βιολογικών και περιβαλλοντικών παραγόντων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση των διάφορων πτυχών της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Η μετάφραση στην ελληνική γλώσσα του σημαντικού αυτού έργου αποτελεί αξιόσημειο γεγονός για την ανθρωπιστική παιδεία του τόπου μας. Είναι χρήσιμο όχι μόνο στους ειδικούς, αλλά και στους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να γνωρίσουν και να κατανοήσουν καλύτερα τους μαθητές τους, στους φοιτητές της ψυχολογίας, των παιδαγωγικών τμημάτων και γενικότερα των επιστημών του ανθρώπου. Μολονότι το βιβλίο αυτό προορίζεται κυρίως για ακαδημαϊκούς σκοπούς, είναι χρήσιμο και σε όσους ενδιαφέρονται για την πληρέστερη κατανόηση της προσωπικότητάς τους και των άλλων αλλά η γλώσσα του πρωτοτύπου δεν τους επιτρέπει να προσεγγίσουν το κείμενο.

Η μετάφραση του πρωτοτύπου είχε να αντιμετωπίσει όχι μόνο τη δυσκολία της πιστής απόδοσης του ύφους, αλλά και τη σωστή μεταφορά καθιερωμένων στη διε-

θνή βιβλιογραφία επιστημονικών όρων, εν μέρει άγνωστων ή ελεύθερα αποδοσμένων στην ελληνική επιστημονική ορολογία. Είναι αδύνατον σε ένα βιβλίο 740 σελίδων, όσο η πρώτη ελληνική έκδοση του *Θεωρίες Προσωπικότητας: Έρευνα και Εφαρμογές*, να μην εμφιλοχωρήσουν κάποια λάθη ή μεταφραστικές και άλλες αβλεψίες, τα οποία αντιμετωπίστηκαν στην παρούσα έκδοση. Ωστόσο μια μετάφραση, όσο κι αν προσεγγίζει την τελειότητα, σίγουρα δεν είναι πλήρως απαλλαγμένη από μεταφραστικές αστοχίες. Παρά ταύτα, το επίπονο έργο της μετάφρασης οι μεταφραστές του βιβλίου το αντιμετώπισαν με τρόπο ικανοποιητικό. Η κα Αντωνία Γουναροπούλου, που είχε τη φιλολογική επιμέλεια του βιβλίου, προστάτεψε τη μετάφραση από γλωσσικά ολισθήματα και συνέβαλε με επιτυχία στο τελικό αποτέλεσμα. Ως εκ τούτου, θα ήθελα να της εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου που εξέτασε φράση προς φράση το κείμενο, διορθώνοντας πολλές αβλεψίες, κάνοντας ουσιαστικές παρατηρήσεις και προσφέροντας στο βιβλίο κάτι περισσότερο από γλωσσική επιμέλεια. Ωστόσο, η ευθύνη για την τελική μορφή του κειμένου και των εννοιολογικών αποδόσεων βαρραίνει αποκλειστικά τον επιμελητή της έκδοσης. Ευχαριστώ, τέλος, τους Γιώργο και Κώστα Δαρδανό που υποστήριξαν αμέριστα την πρότασή μου να μεταφραστεί στη γλώσσα μας ένα από τα θεμελιώδη έργα της σχετικής βιβλιογραφίας και για τη στήριξη που προσέφεραν στο όλο εγχείρημα, από την αρχή μέχρι την ολοκλήρωσή του.

Ιωάννινα, Ιούλιος 2013

Ανδρέας Μπρούζος

Καθηγητής
Διευθυντής Εργαστηρίου Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας,
Συμβουλευτικής και Έρευνας
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Πρόλογος

ΣΕ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ, οι φοιτητές θα γνωρίσουν τις δύο αλληλένδετες όψεις της ψυχολογίας της προσωπικότητας. Η πρώτη είναι η επιστημονική έρευνα. Η έρευνα γύρω από την προσωπικότητα και τις ατομικές διαφορές αποτελεί ένα ζωντανό, πολυεθνικό εγχείρημα. Στόχος του έργου μας ήταν να εξασφαλίσουμε για τους αναγνώστες μας τις πιο πρόσφατες ερευνητικές μεθόδους και τα τελευταία ευρήματα στον τομέα της προσωπικότητας, τα οποία καλύπτουν ένα απίστευτα ευρύ φάσμα. Οι τεχνικές της μοριακής γενετικής και οι μέθοδοι απεικόνισης του εγκεφάλου (brain imaging) ρίχνουν φως στο βιολογικό υπόβαθρο της προσωπικότητας. Η έρευνα της προσωπικότητας και του πολιτισμού φωτίζει τη σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη του ατόμου και στο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον.

Επιπλέον, οι αναγνώστες μας θα γνωρίσουν και την άλλη όψη της επιστήμης μας: τη θεωρία. Τα σπουδαιότερα επιτεύγματα κάθε επιστήμης είναι οι ολοκληρωμένες θεωρίες της. Δεν θυμόμαστε τον Νεύτωνα, τον Δαρβίνο ή τον Einstein λόγω κάποιου πειράματος ή κάποιας επιστημονικής παρατήρησής τους, αλλά επειδή συγκρότησαν ένα θεωρητικό πλαίσιο με εύρος και με ισχυρή επιχειρηματολογία. Το βιβλίο που έχετε στα χέρια σας παρουσιάζει τις κυριότερες θεωρίες που έδειξαν το δρόμο στη σύγχρονη επιστήμη της προσωπικότητας.

Στην έκδοση αυτή, θεωρία και έρευνα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Αξιολογούμε τις κλασικές και τις σύγχρονες θεωρίες υπό το φως των τελευταίων πορισμάτων της έρευνας. Εκτός, όμως, από τα κεφάλαια που συνδυάζουν θεωρία και έρευνα, αφιερώσαμε δύο από τα κεφάλαια του βιβλίου μας εξ ολοκλήρου στις τελευταίες εξελίξεις της έρευνας σε σημαντικούς ακαδημαϊκούς τομείς. Στο Κεφάλαιο 9 κάνουμε αναφορά σε όσες έρευνες έχουν ασχοληθεί με τις βιολογικές καταβολές της προσωπικότητας. Οι φοιτητές θα ενημερωθούν για τις τρέχουσες εξελίξεις στη μελέτη της ανθρώπινης ψυχοσύνθεσης, στη γενετική, στη νευρολογία και στην εξελικτική ψυχολογία. Στο Κεφάλαιο 14 κάνουμε μια ανασκόπηση της έρευνας της προσωπικότητας συγκεκριμένων περιπτώσεων. Ασχολούμαστε με τη μελέτη των διαπροσωπικών σχέσεων, των πολιτισμικών και κοινωνικοοικονομικών παραγόντων, της ανάπτυξης της προσωπικότητας κάποιου κατά τη διάρκεια της ζωής του και την εφαρμογή της θεωρίας της προσωπικότητας σε ζητήματα κοινωνικής αλλαγής.

* * *

Αν και δεν υπάρχουν πολλές ομοιότητες ανάμεσα σε ένα επιστημονικό σύγγραμμα και σε ένα κρασί, εμείς διακρίναμε τουλάχιστον μία: Το καλό είναι και «ισορροπημένο». Τα διαφορετικά συστατικά του τελικού προϊόντος αναδεικνύουν τις καλύτερες ιδιότητές του. Κανένα συστατικό δεν επισκιάζει τα υπόλοιπα. Προσπαθήσαμε να σας

προσφέρουμε μια έκδοση ισορροπημένη από δύο απόψεις: Καταρχήν, όπως προείπαμε, ισορροπούμε την αναφορά μας σε θεωρία και έρευνα. Δεύτερον, και εξίσου σημαντικό, ισορροπημένη είναι και η ενασχόλησή μας με τις εναλλακτικές θεωρητικές προσεγγίσεις της προσωπικότητας. Πασχίζουμε να παρουσιάσουμε τα δυνατά σημεία κάθε θεωρίας. Αν και κάνουμε και κριτική ανάλυση κάθε θεωρίας (κυρίως στην Κριτική Αξιολόγηση στο τέλος κάθε κεφαλαίου), πρωταρχικός μας στόχος είναι να παρουσιάσουμε στους φοιτητές τις θεμελιώδεις ιδέες και την επιστημονική αξία κάθε προσέγγισης.

Πολλοί από τους φοιτητές που θα χρησιμοποιήσουν την παρούσα έκδοση θα έχουν ενδεχομένως ελάχιστες γνώσεις για την επιστήμη της ψυχολογίας. Στην πλειονηφία τους, ασφαλώς, δεν θα ασχοληθούν επαγγελματικά με τον κλάδο, γεγονός που λάβαμε υπόψη μας κατά τη συγγραφή. Το κείμενο είναι εύληπτο, ακόμη και για ένα φοιτητή με ελάχιστη ή καμία γνώση, πέρα από τα καθιερωμένα εισαγωγικά μαθήματα περί ψυχολογίας. Πιστεύουμε ότι δημιουργήσαμε ένα εύληπτο σύγγραμμα που δεν στερείται ακαδημαϊκού βάθους, στοιχείου που αποτελούσε τη «ραχοκοκαλιά» του βιβλίου από την πρώτη του κιόλας έκδοση.

Η δέκατη, λοιπόν, έκδοση του *Θεωρίες Προσωπικότητας: Έρευνα και Εφαρμογές* έχει πέντε κύριους στόχους:

1. *Παρουσίαση των σημαντικότερων θεωρητικών προσεγγίσεων της προσωπικότητας.* Καλύπτουμε σε βάθος τις κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις ή οπτικές, αντί να καλύψουμε πολλές εναλλακτικές θεωρίες με κάπως πιο επιφανειακό τρόπο. Ορισμένα συγγράμματα παρουσιάζουν πάρα πολλές θεωρίες, συμπεριλαμβάνοντας δευτερεύουσες προσεγγίσεις, σχεδόν άσχετες με τους σύγχρονους επιστημονικούς τομείς. Συνήθως εκδόσεις αυτού του είδους παρέχουν στους φοιτητές επιφανειακή μόνο γνώση σημαντικών θεωριών, στις οποίες θα έπρεπε κανονικά να εντρυφήσουν, ενώ συχνά δεν καλύπτουν επαρκώς την πληθώρα των εξελίξεων στον τομέα της έρευνας. Άλλα πάλι υιοθετούν την αντίθετη τακτική. Οι συγγραφείς οργανώνουν το κείμενό τους με κεντρικό άξονα τα ερευνητικά θέματα, ενώ αναφέρονται ελάχιστα στις κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις του κλάδου. Αυτή η τακτική απαιτεί πολύ μεγάλες θυσίες από το φοιτητή ή τη φοιτήτρια που θέλει να μάθει τις βασικές αρχές της ψυχολογίας της προσωπικότητας, καθώς δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει πώς προσαρμόζονταν οι ερευνητικές πρακτικές στην εκάστοτε θεωρία καθ' όλη την ιστορική πορεία της επιστήμης μας. Επιπλέον, η κατανόηση των κυριότερων θεωριών της ψυχολογίας της προσωπικότητας αποτελεί σημαντικό κομμάτι μιας διαθεματικής κλασικής εκπαίδευσης, καθώς αρκετές από τις θεωρίες που μελετάμε έχουν επηρεάσει άλλους ακαδημαϊκούς τομείς, αλλά και την κοινωνία γενικότερα.

Εστιάζουμε την προσοχή μας περισσότερο στις θεωρητικές προσεγγίσεις, παρά σε συγκεκριμένους «μεγάλους θεωρητικούς». Εξακολουθούμε, βέβαια, να παρέχουμε στο φοιτητή άφθονες πληροφορίες για τους κλασικούς θεωρητικούς (π.χ., τον Freud, τον Rogers) και τη συμβολή τους, όμως η σύγχρονη επιστήμη της προσωπικότητας διέπεται κυρίως από θεωρητικές προσεγγίσεις ευρύτερου φάσματος, στις οποίες συνεισφέρουν διαφορετικοί θεωρητικοί και ερευνητές. Το κείμενό μας αντανακλά αυτήν ακριβώς την πραγματικότητα.

2. *Ενοποίηση θεωρίας και έρευνας.* Σκοπός μας εδώ είναι να δείξουμε στο φοιτητή πως ανάμεσα στη θεωρία και στην έρευνα γίνεται μια αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών, πως, δηλαδή, οι θεωρητικές εξελίξεις τροφοδοτούν την έρευνα και η έρευνα συμβάλλει στη διατύπωση, τροποποίηση και αξιολόγηση των θεωριών της προσωπικότητας.

3. *Ενοποίηση υλικού περιπτώσεων και θεωρίας.* Κατ' ανάγκην, η θεωρία και η έρευνα έχουν να κάνουν με αφηρημένες έννοιες και γενικούς κανόνες και όχι με συγκεκριμένα και μοναδικά άτομα. Για να γεφυρώσουμε το χάσμα ανάμεσα στο γενικό και στο ατομικό, παρέχουμε μία χαρακτηριστική περίπτωση για κάθε θεωρία, που να καταδεικνύει πώς η θεωρία αυτή αξιολογεί και ερμηνεύει το άτομο. Παρακολουθούμε μία μεμονωμένη περίπτωση σε όλο το βιβλίο για να δείξουμε πώς σχετίζονται οι διαφορετικές θεωρίες με το ίδιο άτομο. Έτσι, ο φοιτητής μπορεί να θέσει το ερώτημα: Οι εικόνες που παίρνουμε για το άτομο μέσα από το πρίσμα κάθε θεωρίας είναι τελείως διαφορετικές μεταξύ τους ή αντιπροσωπεύουν αλληλοσυμπληρούμενες θεωρήσεις του ατόμου αυτού; Συμπεριλαμβάνοντας υλικό περιπτώσεων, δίνουμε στο φοιτητή που ενδιαφέρεται για την κλινική ψυχολογία τη δυνατότητα να διακρίνει τη σύνδεση ανάμεσα στην ψυχολογία της προσωπικότητας και στις κλινικές εφαρμογές της.

4. *Αντικειμενική, δίκαιη αντιμετώπιση κάθε θεωρητικής προσέγγισης.* Προσπαθήσαμε να κατανοήσουμε κάθε θεωρία βάσει των δικών της δεδομένων και στη συνέχεια να την αξιολογήσουμε σε σχέση με κάποια σταθερά κριτήρια. Γι' αυτό, μετά την παρουσίαση κάθε κεντρικής θεωρίας ακολουθεί μια ανάλυση των δυνατοτήτων και των περιορισμών της. Αντί να πείσουμε το φοιτητή για την αξία μιας θεωρίας σε σχέση με τις άλλες, επιχειρούμε να δώσουμε μια ακριβή εικόνα καθεμιάς από αυτές και να παρακινήσουμε τους φοιτητές να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα.

5. *Παρουσίαση μιας πολυσύνθετης επιστήμης με εύληπτο τρόπο.* Για την ακρίβεια, εδώ έχουμε δύο στόχους, διαφορετικούς μεν, όχι όμως απαραίτητα και αντικρουόμενους. Ο ένας είναι να διδάξουμε στους φοιτητές την επιστήμη της ψυχολογίας της προσωπικότητας ως έχει – συμπεριλαμβανομένων των ιδιαίτερων σύνθετων εννοιών της. Ακόμη και ο αμύητος σπουδαστής δικαιούται κάτι παραπάνω από μια απλή αναφορά, η οποία, λόγου χάρη, απλώς παρουσιάζει δύο τρεις κεντρικές ιδέες κάθε θεωρίας. Ο άλλος στόχος μας είναι το υλικό να παρουσιάζεται με εύληπτο τρόπο. Για το λόγο αυτό συνδέουμε τις επιστημονικές θεωρίες και τα πορίσματα της έρευνας με τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς των φοιτητών. Αποφύγαμε όσο το δυνατόν περισσότερο την επιστημονική φρασεολογία και προσπαθήσαμε να υιοθετήσουμε έναν πιο άμεσο τρόπο γραφής.

Ελπίζουμε ότι το *Θεωρίες Προσωπικότητας: Έρευνα και Εφαρμογές* θα βοηθήσει τους φοιτητές να εκτιμήσουν την πολυπλοκότητα της προσωπικότητας, την ικανότητα της μελέτης περιπτώσεων και της εμπειρικής έρευνας να φωτίζουν αυτή την πολυπλοκότητα και την επιστημονική και πρακτική αξία της συστηματικής διατύπωσης θεωριών σχετικών με το άτομο. Επίσης, ελπίζουμε ότι οι φοιτητές θα ανακαλύψουν μια θεωρία για την προσωπικότητα που θα τους συγκινήσει και θα φανεί χρήσιμη στη ζωή τους.

Οδηγός για τον καθηγητή (εννοείται και για το φοιτητή!). Όσοι από εσάς γνωρίζετε τις παλαιότερες εκδόσεις του βιβλίου μας, θα αναρωτηθείτε καταρχήν σε τι διαφέρει η παρούσα έκδοση από τις προηγούμενες. Διαφέρει, λοιπόν, σε τρία σημεία:

– Στο σύνολό του, το κείμενο παραμένει δομικά το ίδιο. Η σειρά των κεφαλαίων και η παράλληλη παρουσίαση θεωρίας και έρευνας αποδείχτηκε στις προηγούμενες εκδόσεις ένα από τα δυνατά σημεία του βιβλίου και ως εκ τούτου τη διατηρήσαμε ως είχε.

– Βελτιώσαμε την παρουσίαση του υλικού διατηρώντας μεγαλύτερη ομοιομορφία από κεφάλαιο σε κεφάλαιο. Κάθε φορά που παρουσιάζουμε μια θεωρία, αναφέρουμε με τη σειρά α) *την άποψη για το άτομο* όπως διαφαίνεται ή υπονοείται μέσα

από τη θεωρία, β) *την επιστημονική άποψη* που ασπάζονται οι κυριότεροι θεωρητικοί, γ) *τη δομή και τη διεργασία της θεωρίας* και δ) *τον τρόπο που πραγματεύεται η θεωρία την ανάπτυξη και την εξέλιξη*. Κάθε φορά που αξιολογούμε μια θεωρία, λαμβάνουμε υπόψη μας διαδοχικά πέντε κριτήρια: α) την ποιότητα των *επιστημονικών παρατηρήσεων* στις οποίες στηρίζεται η θεωρία· το βαθμό στον οποίο οι θεωρητικές έννοιες είναι β) *συνεκτικές και συστηματικές*, γ) *είναι εμπειρικά ελέγξιμες*, δ) *είναι περιεκτικές* όσον αφορά θέματα που απασχολούν την ψυχολογία της προσωπικότητας, και ε) το κατά πόσον η θεωρία έχει *αξιόλογες εφαρμογές*. Τα πέντε αυτά κριτήρια παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο 1. Τα εφαρμόζουμε για κάθε θεωρία στο υποκεφάλαιο της Κριτικής Αξιολόγησης στο τέλος της παρουσίασης κάθε θεωρητικής προσέγγισης, και στη συνέχεια τα εφαρμόζουμε και στην ψυχολογία της προσωπικότητας γενικότερα στο Κεφάλαιο 15, με το οποίο ολοκληρώνεται και το βιβλίο μας. Αυτή η δομική συνέπεια θα διευκολύνει την οργάνωση των διαλέξεων γύρω από συγκεκριμένα, επαναλαμβανόμενα ερωτήματα.

– Ανανεώσαμε και εμπλουτίσαμε το κείμενό μας καλύπτοντας όχι μόνο τις πιο πρόσφατες έρευνες, αλλά και τις θεωρίες, σε μεγάλο ποσοστό χάρη στις πληροφορίες εξειδικευμένων μελετητών. Για να γίνουμε πιο σαφείς, είναι φυσικό, όταν αναθεωρούμε ένα σύγγραμμα, να εστιάζουμε την προσοχή μας κυρίως σε πορίσματα ερευνών που έχουν δημοσιευτεί μετά την προετοιμασία της προηγούμενης έκδοσης, διακινδυνεύοντας, μετά από κάποιες αναθεωρήσεις, να ρίξουμε περισσότερο βάρος στην έρευνα και λιγότερο στη θεωρία. Έτσι, το βιβλίο δεν εξυπηρετεί πλέον πρωτοετείς φοιτητές που χρειάζονται περισσότερο ένα εισαγωγικό σύγγραμμα παρά ένα εξειδικευμένο ερευνητικό εγχειρίδιο. Οι επιμελητές της 9ης έκδοσης μας πληροφόρησαν ότι η μεν ανανέωση του κειμένου μας σε ό,τι αφορά την έρευνα ήταν απολύτως επαρκής, όμως στην προετοιμασία της 10ης έκδοσης, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας πως οι φοιτητές χρειάζονται επιπλέον και διεξοδική κάλυψη των θεωριών. Περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο προσφερόμενο μάθημα σε τμήμα ψυχολογίας, η ψυχολογία της προσωπικότητας φέρνει τους φοιτητές σε επαφή με γενικότερες θεωρίες περί της ανθρωπίνης φύσης, με μακρόχρονη και πλούσια πνευματική ιστορία. Στις διαλέξεις περί της προσωπικότητας, οι φοιτητές εξοικειώνονται με αυτές τις θεωρίες και μαθαίνουν να τις συσχετίζουν με άλλα προπτυχιακά μαθήματα, καθώς και με προσωπικά τους βιώματα. Λαμβάνοντας τις παραπάνω πληροφορίες από τους επιμελητές αναβαθμίσαμε και εμπαθύνουμε σε πολλά σημεία του βιβλίου την αναφορά μας στις θεωρίες της προσωπικότητας και στην πνευματική παράδοση στην οποία βασίστηκε καθεμία από αυτές. Ένα ιδιαίτερα εκτενές παράδειγμα αυτής της αναβάθμισης θα βρείτε στο Κεφάλαιο 6, στο οποίο προσθέσαμε νέο υλικό σχετικά με τις τρέχουσες και τις παλαιότερες σχολές της διάνοησης και ειδικότερα με τον υπαρξισμό και με το *κίνημα της θετικής ψυχολογίας*.

Ευχαριστούμε το προσωπικό του τομέα ψυχολογίας στον εκδοτικό οίκο John Wiley & Sons για τη συνεχή τους στήριξη. Οι πολύτιμες προτάσεις τους έκαναν το βιβλίο αυτό καλύτερο διδακτικό εργαλείο για διδάσκοντες και φοιτητές. Θέλουμε επίσης να ευχαριστήσουμε τους πολυάριθμους φοιτητές και συναδέλφους μας, των οποίων τα εύστοχα σχόλια βελτίωσαν τον τρόπο που χειριστήκαμε τη θεωρία και την έρευνα για την προσωπικότητα. Οφείλουμε ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη στη δρα Tracy L. Caldwell για τη μεταφορά της «εργαλειοθήκης» που χρησιμοποιούμε στο πρώτο μας κεφάλαιο και αναφέρουμε ξανά στον επίλογο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Daniel Cervone

Πανεπιστήμιο του Ιλινόις στο Σικάγο

Lawrence A. Pervin

Ράτζερς, Πολιτειακό Πανεπιστήμιο

Διανθίσαμε το κείμενό μας με πληροφορίες από επιμελητές εκτός πανεπιστημίου, των οποίων οι παρεμβάσεις βελτίωσαν το πόνημά μας. Αυτοί ήταν οι εξής:

Michael Fermin, Πανεπιστήμιο του Σένταρβιλ

Randall Jorgensen, Πανεπιστήμιο Σουρακουσών

Christopher Leone, Πανεπιστήμιο της Βόρειας Φλόριντας

Michael Stevens, Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Ιλινόις

Tamara Towles-Schwen, Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Μπάφαλο

Θεωρία της Προσωπικότητας:

Από τις Απλές Καθημερινές Παρατηρήσεις στις Συστηματικές Θεωρίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ
ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Επιστημονική Παρατήρηση
Συστηματική Θεωρία
Θεωρία Ελέγξιμη Εμπειρικά
Περιεκτική Θεωρία

Εφαρμογές: Από τη Θεωρία στην Πράξη

ΓΙΑΤΙ ΜΕΛΕΤΑΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ;
ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ:
ΤΙ, ΠΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΕΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ
ΤΑ ΑΤΟΜΑ: ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ,
ΤΗΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Δομή

Μονάδες ανάλυσης

Ιεραρχία

Διεργασία

Ανάπτυξη και Εξέλιξη

Γενετικοί Συντελεστές

Περιβαλλοντικοί Συντελεστές

Πολιτισμός • Κοινωνική τάξη • Οικογένεια •

Συνομήλικοι

Ψυχοπαθολογία και Αλλαγή Συμπεριφοράς

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Φιλοσοφική Θεώρηση του Προσώπου
Εσωτερικοί και Εξωτερικοί Συντελεστές
της Συμπεριφοράς

Σταθερότητα στις Διαφορετικές Περιστάσεις
και στις Διαφορετικές Χρονικές Στιγμές

Η Ενότητα Βιωμάτων και Συμπεριφοράς
και η Έννοια του Εαυτού

Ποικίλες Καταστάσεις Συνείδησης και η Έννοια
του Ασυνειδήτου

Η Επίδραση του Παρελθόντος, του Παρόντος
και του Μέλλοντος στη Συμπεριφορά

Μπορεί να Υπάρξει Επιστήμη της Προσωπικότη-
τας; Τι Είδους Επιστήμη θα ήταν αυτή;

ΤΙ ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ ΟΤΙ ΚΑΝΕΙ ΜΙΑ ΘΕΩΡΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ;

ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ:
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Πρόκληση της Διατύπωσης μιας Θεωρίας
για την Προσωπικότητα

Οι Θεωρίες της Προσωπικότητας:

Μια Πρώτη Γεύση

Περί Ύπαρξης Πολλαπλών Θεωριών:

Οι Θεωρίες ως Εργαλειοθήκες

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η φίλη μου δεν έχει μεγάλη αυτοπεποίθηση. Από τη μια είναι φίλη μου και από την άλλη προσπαθεί συνεχώς να δείξει πως είναι καλύτερη κλέβοντας τα αγόρια μου. Προφανώς δεν είναι πραγματική μου φίλη. Μαζί της περνάω ωραία ως τη στιγμή που θα εμφανιστεί κάποιος άντρας. Θα κάνει τα πάντα για να δείξει πως είναι καλύτερη, γιατί, στην πραγματικότητα, έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση. Πρέπει πάντα να έχει κάποιον άντρα στο πλευρό της για να νιώθει καλά. Διαφορετικά νιώθει πως δεν αξίζει.

Ένας γνωστός μου είναι εξαιρετικά ανασφαλής. Η ανασφάλειά του εκδηλώνεται με μια αλλόκοτη συμπεριφορά, υποδηλώνοντας εντέλει μια θλιμμένη και παρανοϊκή ψυχή που έχει περάσει πολλές δυσκολίες, χωρίς απαραίτητα να συνειδητοποιεί την προέλευσή τους. Αντί να αναγνωρίσει πως ευθύνεται ο ίδιος, προτιμά να κατηγορεί τους άλλους για τις πράξεις του.

Ενίοτε είμαι εγωκεντρική, πιστεύω, όμως, πως αυτό γίνεται επειδή προσπαθώ να είμαι τέλεια. Τέλεια επειδή θέλω να είμαι άριστη μαθήτρια, να γίνω καλή μητέρα, τρυφερή σύζυγος, υποδειγματική υπάλληλος, στοργική φίλη. Το «σπουδαίο» μου έτερον ήμισυ νομίζει πως μερικές φορές πασχίζω –με την καλή έννοια, βέβαια– να κάνω τη «Μητέρα Τερέζα». Είναι όμως στιγμές που τρελαίνομαι. Πέρασα δύσκολα ως παιδί και ως ενήλικας, και κατ' επέκταση πιστεύω πως προσπαθώ να αντισταθμίσω όλες τις άσχημες στιγμές. Θέλω να είμαι δημιουργική, καλή – να αφήσω κι εγώ το στίγμα μου στον κόσμο.

Είμαι σκέτο κάθαρμα. Είμαι αρκετά έξυπνος για να έχω καλούς βαθμούς και να σπουδάσω γενετική, αλλά δεν ξέρω πότε πρέπει να κρατάω το στόμα μου κλειστό. Συχνά γίνομαι αγενής και βρίζω άσχημα, παρ' ότι τις περισσότερες φορές είμαι ντροπαλός και μιλάω με ελάχιστους ανθρώπους. Κάποιες φορές γίνομαι σαρκαστικός, σκληρός και αλαζόνας. Ωστόσο, μου έχουν πει ότι είμαι καλός και γλυκός, και ίσως να 'μαι, αλλά μόνο με όσους θεωρώ πως αξίζει να μιλάω συχνά. Μου αρέσουν οι τσακωμοί και τις περισσότερες φορές τσακώνομαι για πλάκα.

Ο φίλος μου είναι εξωστρεφής και διασκεδαστικός, αν και, όταν νιώθει πως κάτι δεν πάει καλά, σύμφωνα με τα δικά του μέτρα, γίνεται υπερβολικά τελειομανής. Αν θεωρεί πως κάποιος δεν είναι σε θέση να ολοκληρώσει μια δουλειά, αναλαμβάνει να το κάνει ο ίδιος. Στην ιδιωτική του ζωή έχει απίστευτα νεύρα, φωνάζει πολύ και δεν είναι ποτέ χαρούμενος. Στον κοινωνικό του περίγυρο είναι η προσωποποίηση του κεφιού.

Το άτομο αυτό είναι κάποιες φορές συνεσταλμένο. Ανοίγεται σε ορισμένους μόνο ανθρώπους. Ποτέ δεν ξέρεις αν χαίρεται ή λυπάται. Ποτέ δεν δείχνει τα πραγματικά του συναισθήματα και όταν τα δείχνει αισθάνεται άβολα. Είχε μια τραυματική εμπειρία που τον έκανε να κλειστεί στον εαυτό του – με αποτέλεσμα να φοβάται να δείξει τον αληθινό του εαυτό. Έχει χιούμορ, διασκεδάζει τον εαυτό του και τους άλλους, είναι όμως φορές που δύσκολα καταλαβαίνεις αν όντως περνάει καλά. Το εν λόγω άτομο το αγαπούν πολλοί, είναι εξαιρετικά γενναϊόδωρος, αλλά δεν του αρέσει η «σοβαρότητα».

Τα παραπάνω σκιαγραφήματα δεν γράφτηκαν από επαγγελματίες ψυχολόγους ή από τελειόφοιτους φοιτητές ψυχολογίας. Γράφτηκαν από ανθρώπους σαν κι εσάς:

φοιτητές που πήραν ένα μάθημα εξαμήνου με θέμα την ψυχολογία της προσωπικότητας και έκαναν μια γραπτή άσκηση την πρώτη μέρα των μαθημάτων. Όταν εμείς, οι συγγραφείς αυτού του βιβλίου, διδάσκουμε το συγκεκριμένο μάθημα, συνήθως αρχίζουμε ζητώντας από τους φοιτητές μας να περιγράψουν την προσωπικότητά τους, καθώς και την προσωπικότητα κάποιου φίλου. Οι περιγραφές των φοιτητών είναι διορατικές και ιδιαίτερα λεπτομερείς – σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, ώστε να αναρωτιέται κανείς αν η τάξη είναι γεμάτη από «θεωρητικούς της προσωπικότητας».

Κατά μία έννοια, αυτό ακριβώς συμβαίνει. Όλοι είμαστε θεωρητικοί της προσωπικότητας. Όλοι περνάμε ατελείωτες ώρες θέτοντας ερωτήματα για τον εαυτό μας («Γιατί είμαι μελαγχολικός;», «Γιατί αγχώνομαι τόσο πολύ όταν πρόκειται να μιλήσω μπροστά σε κόσμο;») και για τους άλλους («Γιατί είναι τόσο παράξενοι οι γονείς μου;», «Αν συστήσω τη Μαρία στον Μιχάλη, θα ταιριάξουν άραγε;»). Οι απαντήσεις που θα δώσουμε σε αυτά τα ερωτήματα διαμορφώνουν την άποψή μας –την ολοκληρωμένη, σύνθετη, εμπειριστατωμένη άποψή μας– για τις αιτίες που οδηγούν τους ανθρώπους να ενεργήσουν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Έτσι διαμορφώνουμε τις δικές μας θεωρίες για την προσωπικότητα.

Το γεγονός πως σκεφτόμαστε τόσο πολύ ό,τι αφορά τους ανθρώπους θα πρέπει να σας απασχολήσει από τώρα, στην αρχή του μαθήματός μας για την ψυχολογία της προσωπικότητας, για τον εξής σημαντικό λόγο: Γνωρίζετε ήδη πολλά για το αντικείμενο αυτού του μαθήματος. Ίσως περισσότερα απ' ό,τι για οποιοδήποτε άλλο ακαδημαϊκό μάθημα επιλέξετε. Φανταστείτε τι θα συνέβαινε αν ο διδάσκων καθηγητής κάποιου άλλου μαθήματος ζητούσε από τους φοιτητές να κάνουν αυτό που ζητήσαμε εμείς: να γράψουν μια περιγραφή του βασικού αντικειμένου του μαθήματος από την πρώτη μέρα του εξαμήνου. Τι θα ζητούσε στα μαθηματικά, στην ιστορία ή στη χημεία; «Παρακαλώ, περιγράψτε τον ολοκληρωτικό λογισμό»; «Αναφέρετε τα αίτια της Ρωσικής Επανάστασης»; «Περιγράψτε την αγαπημένη σας χημική ένωση»; Θα ήταν παράλογο να σας ζητήσουν κάτι τέτοιο. Ενώ τα συγκεκριμένα μαθήματα έχουν ως σκοπό να σας εισαγάγουν στο αντικείμενό τους, το δικό μας διαφέρει, διότι η προσωπικότητα «δεν χρειάζεται εισαγωγές». Ξέρετε ήδη και είστε σε θέση να περιγράψετε λεπτομερώς πάρα πολλές «προσωπικότητες». Έχετε τις απόψεις σας σχετικά με τις ιδιαιτερότητες και τις διαφορές των ανθρώπων και τις χρησιμοποιείτε για να κατανοήσετε τα γεγονότα, να προβλέψετε μελλοντικά γεγονότα και να βοηθήσετε τους φίλους σας να αντιμετωπίσουν το άγχος και τις αναποδιές της ζωής. Ήδη κατέχετε και χρησιμοποιείτε τη δική σας θεωρία για την προσωπικότητα.

«Όμως» –ίσως αναρωτηθείτε– «αν ξέρω ήδη τόσο πολλά για την προσωπικότητα, γιατί να πάρω αυτό το μάθημα; Τι μπορώ να μάθω για την προσωπικότητα από τους επαγγελματίες ψυχολόγους της προσωπικότητας; Τι πετυχαίνουν οι θεωρητικοί της προσωπικότητας που παρουσιάζονται σε αυτό το βιβλίο που δεν μπορώ να καταφέρω εγώ;» Στο πρώτο κεφάλαιο απαντάμε σε αυτά τα ερωτήματά σας. Ειδικότερα, το κεφάλαιο αυτό σας εισάγει στο χώρο της ψυχολογίας της προσωπικότητας εξετάζοντας τα ακόλουθα ερωτήματα:

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΑΝΤΗΣΟΥΜΕ
ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1. Πώς διαφέρουν οι θεωρίες των επιστημόνων ψυχολόγων της προσωπικότητας από εκείνες των απλών ανθρώπων στην καθημερινή τους ζωή;
2. Γιατί υπάρχουν πολλές θεωρίες προσωπικότητας; Ποιες είναι οι γενικότερες διαφορές μεταξύ των θεωριών και πώς μπορούμε να αξιολογήσουμε την αντίστοιχη συμβολή της καθεμίας στην προώθηση μιας επιστήμης για την προσωπικότητα;
3. Ποιοι είναι οι στόχοι των θεωρητικών της προσωπικότητας και των φοιτητών; Ποιες πτυχές των ανθρώπων και των μεταξύ τους διαφορών προσπαθούν να κατανοήσουν και σε ποιους πολύ σημαντικούς παράγοντες θα πρέπει να αναφέρεται κάθε θεωρία της προσωπικότητας;

Όλοι θέλουμε να μάθουμε περισσότερα για την προσωπικότητα. Πώς είναι πραγματικά ο φίλος μου; Πώς είμαι πραγματικά εγώ; Μπορούν οι άνθρωποι να αλλάξουν προσωπικότητα – και αν ναι, πώς; Υπάρχει κάποια θεμελιώδης ανθρωπινή φύση και αν ναι, ποια είναι; Δεν είναι δύσκολο να θέσουμε αυτά τα ερωτήματα. Το δύσκολο είναι να δώσουμε στέρεες, επιστημονικά τεκμηριωμένες απαντήσεις. Οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας είναι μια ομάδα ανθρώπων που προσπαθούν να δώσουν αυτές τις απαντήσεις. Το παρόν βιβλίο είναι μια εισαγωγή στο συγκεκριμένο πεδίο επιστημονικής μελέτης: στις ερευνητικές του μεθόδους, στα πρωταρχικά του ευρήματα και στις σημαντικότερες θεωρίες του.

Από πολλές απόψεις, η ψυχολογία της προσωπικότητας θα σας φανεί οικεία. Τα ερωτήματα των εξειδικευμένων ψυχολόγων για τα άτομα θυμίζουν τα δικά σας. Ωστόσο, υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στον καθημερινό, ανεπιτηδευτο τρόπο σκέψης για την προσωπικότητα και στις επίσημες επιστημονικές θεωρίες που διατυπώνουν οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας, όχι τόσο ως προς τα ερωτήματα που θέτουν όσο ως προς τον τρόπο που αναζητούν τις απαντήσεις. Ας αρχίσουμε, λοιπόν, με ορισμένες από αυτές τις διαφορές.

Αναλογιστείτε για μια στιγμή πώς σχηματίζετε τις απόψεις σας για τους ανθρώπους. Παρατηρείτε και συνδιαλέγεστε με τους φίλους και την οικογένειά σας, κάνετε τους συλλογισμούς σας. Παίρνετε ιδέες από βιβλία, τραγούδια, ταινίες, τηλεοπτικές εκπομπές και θεατρικά έργα. Με κάποιον τρόπο, από αυτούς τους συνδυασμούς οδηγείστε σε πεποιθήσεις σχετικά με το χαρακτήρα των ατόμων και τις κυριότερες διαφορές μεταξύ τους. Αυτός ο συνδυασμός πληροφοριών επαρκεί μόνο αν δεν επιθυμούμε να συγκροτήσουμε μια επίσημη θεωρία για την προσωπικότητα. Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας είναι επιφορτισμένοι με την επιστημονική μελέτη των προσώπων. Αυτό πιο συγκεκριμένα σημαίνει πως, για να διατυπώσουν μια επιστημονική θεωρία για την προσωπικότητα, οι επιστήμονες πρέπει να επιδιώξουν την επίτευξη πέντε στόχων τους οποίους κανονικά δεν θέτουμε όταν σκεφτόμαστε τους ανθρώπους στην καθημερινή μας ζωή.

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΣΤΟΧΟΙ
ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Οι πέντε στόχοι που θέτει ο θεωρητικός της προσωπικότητας περιλαμβάνουν τόσο τη θεωρία (τις ιδέες που χρησιμοποιεί για να κατανοήσει τα άτομα, την εξέλιξή τους και τις μεταξύ τους διαφορές) όσο και τα στοιχεία (τις επιστημονικές παρατηρήσεις που συνιστούν τη βάση της θεωρίας). Καθώς θα διαβάζετε το βιβλίο,

δείτε αυτούς τους πέντε στόχους ως πέντε κριτήρια για την αξιολόγηση των θεωριών. Δεν επιτυγχάνουν όλες οι θεωρίες τους πέντε αυτούς στόχους στον ίδιο βαθμό. Οι στόχοι είναι οι εξής:

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Οι καλές επιστημονικές θεωρίες στηρίζονται σε προσεκτικές επιστημονικές παρατηρήσεις. Μέσα από την επιστημονική παρατήρηση των ανθρώπων, ο ψυχολόγος της προσωπικότητας αντλεί συστηματικές περιγραφές γενικότερων τάσεων των ανθρώπων και των μεταξύ τους διαφορών. Αυτές οι περιγραφές στη συνέχεια πρέπει να ερμηνευτούν από κάποια επιστημονική θεωρία.

Τρία είναι τα βασικά κριτήρια της επιστημονικής παρατήρησης στην ψυχολογία της προσωπικότητας. Καταρχήν, μελετάμε έναν μεγάλο αριθμό διαφορετικών μεταξύ τους ανθρώπων. Δεν νοείται να βασίζονται οι θεωρίες της προσωπικότητας στην παρατήρηση μικρού αριθμού ανθρώπων τους οποίους απλώς τυχαίνει να συναντούν οι ψυχολόγοι στην καθημερινή τους ζωή. Οι άνθρωποι αυτοί πιθανόν διαφέρουν ως προς το κοινωνικό ή πολιτισμικό τους υπόβαθρο, και ο ψυχολόγος οφείλει να γνωρίζει αυτές τις διαφορές. Δεύτερον, πρέπει να εξασφαλίζουμε την *αντικειμενικότητα* της παρατήρησης των ανθρώπων. Οι ψυχολόγοι οφείλουν να διαγράφουν από την επιστημονική παρατήρηση τις όποιες προκαταλήψεις ή στερεότυπα σχετικά με τους ανθρώπους και, ταυτόχρονα, να περιγράφουν τις επιστημονικές τους μεθόδους με αρκετές λεπτομέρειες ώστε κάποιος άλλος να είναι σε θέση να αναπαραγάγει την έρευνά τους για να επαληθεύσει την αξιοπιστία των ευρημάτων τους. Τρίτον, οι ψυχολόγοι χρησιμοποιούν εξειδικευμένα εργαλεία για να φωτίζουν συγκεκριμένες διεργασίες της σκέψης, συναισθηματικές αντιδράσεις, και συστήματα του ανθρώπινου οργανισμού που συντελούν στη λειτουργία της προσωπικότητας. Παρατηρούν τα άτομα όπως κι εσείς, με τη διαφορά ότι εμπλουτίζουν τις παρατηρήσεις τους με επιστημονικές μετρήσεις και μεθόδους μοναδικές στον κλάδο τους. Στο Κεφάλαιο 2 θα δούμε τις ερευνητικές μεθόδους της ψυχολογίας της προσωπικότητας.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Από τη στιγμή που ο ψυχολόγος έχει στα χέρια του κάποιες καλές περιγραφές της προσωπικότητας, μπορεί να αναπτύξει μια θεωρία της προσωπικότητας η οποία, στην ιδανική περίπτωση, θα βοηθήσει να καταλάβουμε τη φύση των ανθρώπων.

Κι εδώ η διαφορά ανάμεσα σε εσάς και στον επαγγελματία ψυχολόγο έγκειται στο *πώς* σχηματίζει τις ιδέες του ο τελευταίος. Πριν πάρετε το συγκεκριμένο μάθημα, είχατε βέβαια ήδη σχηματίσει αρκετές ιδέες για διάφορους ανθρώπους, ωστόσο υπάρχει κάτι που πιθανόν δεν κάνατε. Δεν συσχετίσατε τις ιδέες σας μεταξύ τους με συστηματικό και λογικό τρόπο. Ας υποθέσουμε ότι κάποια μέρα λέτε «Η φίλη μου έχει κατάθλιψη γιατί χώρισε με το φίλο της», και την άλλη λέτε «Η μητέρα μου έχει κατάθλιψη σαν τη μητέρα της – πρέπει να είναι κληρονομικό». Συνήθως δεν υπάρχει λόγος να συνδέσετε συστηματικά αυτές τις παρατηρήσεις μεταξύ τους. Κανείς δεν σας ζητά να αποκαλύψετε τις σχέσεις ανάμεσα στους δια-

προσωπικούς παράγοντες (π.χ., χωρισμό) και στους βιολογικούς παράγοντες (κληρονομικές τάσεις), το ζητά όμως η επιστημονική κοινότητα από τον θεωρητικό της προσωπικότητας. Ο θεωρητικός πρέπει να συνδέσει τις ιδέες του μεταξύ τους με λογικό, κατανοητό τρόπο και ο ψυχολόγος της προσωπικότητας να δημιουργήσει μια συστηματική θεωρία.

ΘΕΩΡΙΑ ΕΛΕΓΞΙΜΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ

Αν πείτε σε ένα φίλο σας «Οι γονείς μου είναι παράξενοι», αυτός είναι μάλλον απίθανο να σας πει «Απόδειξέ το!». Η επιστημονική κοινότητα, όμως, λέει «Απόδειξέ το!» κάθε φορά που λέει κάτι ένας επιστήμονας. Ο ψυχολόγος της προσωπικότητας πρέπει να διατυπώσει θεωρητικές ιδέες οι οποίες να επιδέχονται έλεγχο μέσω αντικειμενικών επιστημονικών τεκμηρίων, κάτι που ασφαλώς ισχύει για κάθε επιστήμη. Στην περίπτωση, όμως, της ψυχολογίας της προσωπικότητας, η επίτευξη μιας θεωρίας που να μπορεί να ελεγχθεί εμπειρικά είναι μάλλον ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς το υλικό του συγκεκριμένου τομέα περιλαμβάνει στοιχεία της ψυχικής ζωής –στόχους, όνειρα, επιθυμίες, παρορμήσεις, συγκρούσεις, συναισθήματα, ασυνείδητες ψυχικές άμυνες– τα οποία είναι εξαιρετικά περίπλοκο και εγγενώς δύσκολο να μελετηθούν επιστημονικά.

ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Ας πούμε ότι ενοικιάζετε ένα διαμέρισμα και σκέφτεστε να βρείτε συγκάτοικο για να μοιραστείτε τα έξοδα. Όταν σκέφτεστε τα άτομα που ξέρετε προσπαθώντας να αποφασίσετε από ποιον θα το ζητήσετε, θα θέσετε πολλά ερωτήματα σχετικά με την προσωπικότητά τους: Τους αρέσει η διασκέδαση; Είναι ευσυνείδητοι; Είναι ανοιχτόμυαλοι; Και ούτω καθεξής. Υπάρχουν, όμως, και ερωτήματα που μάλλον δεν θα θέσετε. Για παράδειγμα: το ότι τους αρέσει η διασκέδαση αποτελεί κληρονομική ιδιότητα ή επίκτητη; Αν είναι ευσυνείδητοι τώρα, είναι πιθανόν να είναι περισσότερο ή λιγότερο ευσυνείδητοι σε είκοσι χρόνια; Αν είναι ανοιχτόμυαλοι, αυτό οφείλεται κυρίως σε πολιτισμικά βιώματα από τα οποία απέκτησαν τη δική τους κοσμοθεωρία ή σε μια πανανθρώπινη τάση για ανοιχτόμυαλη διάθεση η οποία εξελίχτηκε με το πέρασμα των αιώνων και συνιστά πλέον μέρος της βιοψυχολογικής υπόστασης όλων μας; Αν ένας ψυχολόγος της προσωπικότητας ορμούσε στο δωμάτιό σας και άρχιζε να σας κάνει τέτοιες ερωτήσεις, το πιθανότερο θα ήταν να πείτε –αφού θα είχατε συνέλθει από την έκπληξη που θα προκαλούσε η εισβολή ενός ψυχολόγου της προσωπικότητας στο δωμάτιό σας– «Τι με νοιάζουν εμένα αυτές οι ερωτήσεις; Δεν μ' ενδιαφέρει αν ανέπτυξαν το τάδε ή αν έμαθαν το δείνα, ή πώς θα είναι αυτοί σε είκοσι χρόνια. Εγώ έναν φυσιολογικό συγκάτοικο ψάχνω».

Όταν σκέφτεστε τους άλλους είστε επιλεκτικοί, δηλαδή σκέφτεστε τις ιδιότητες της προσωπικότητάς τους που σας ενδιαφέρουν και παραβλέπετε τις άλλες. Αντίθετα, ο ψυχολόγος της προσωπικότητας δεν μπορεί να το κάνει αυτό – πρέπει να τα λάβει όλα υπόψη του. Έχει χρέος να αναπτύξει μια περιεκτική θεωρία για την προσωπικότητα που να αναφέρεται σε όλες τις σημαντικές πτυχές των αν-

θρώπων. Παρακάτω στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε το ευρύ φάσμα των ερωτήσεων που οφείλει να απαντά μια περιεκτική θεωρία για την προσωπικότητα.

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ: ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Όπως καθιστούν σαφές τα αποσπάσματα των φοιτητών στην αρχή του κεφαλαίου («Πυρήνας του Κεφαλαίου», παραπάνω), διαμορφώνετε ενορατικές ιδέες για την προσωπικότητα πριν ακόμη σπουδάσετε τον κλάδο της ψυχολογίας της προσωπικότητας. Εντούτοις, οι άνθρωποι σπάνια θέτουν τις προσωπικές τους ιδέες συστηματικά σε εφαρμογή. Μπορεί να γνωρίζετε ότι το πρόβλημα του ενός φίλου σας είναι η έλλειψη αυτοπεποίθησης και του άλλου η αδυναμία να ανοιχτεί στους ανθρώπους, αλλά είναι μάλλον απίθανο να αφιερώσετε χρόνο στο σχεδιασμό θεραπευτικών μεθόδων τις οποίες μπορεί να χρησιμοποιήσει οποιοσδήποτε για να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση των ανθρώπων ή να τους ωθήσει να ανοιχτούν. Θα το κάνουν, όμως, πολλοί ψυχολόγοι της προσωπικότητας, καθώς επιδιώκουν όχι μόνο να αναπτύξουν μια εφαρμόσιμη συστηματική θεωρία αλλά και να μετατρέψουν τις θεωρητικές τους ιδέες σε εποικοδομητικές εφαρμογές. Θα ενημερωθείτε για πολλές τέτοιες εφαρμογές, σε όλο το βιβλίο.

Εν ολίγοις, αυτό το κείμενο σας εισάγει σε ένα πεδίο μελέτης που ο στόχος του δεν είναι απλώς να πει κάτι ενδιαφέρον και βαθυστόχαστο σχετικά με τους ανθρώπους. Οι στόχοι των ψυχολόγων της προσωπικότητας είναι (1) να παρατηρούν τους ανθρώπους επιστημονικά και να διατυπώνουν θεωρίες που να είναι (2) συστηματικές, (3) εφαρμόσιμες, (4) περιεκτικές και (5) να θέτουν σε πρακτική εφαρμογή αυτές τις θεωρίες που βασίζονται σε δεδομένα. Αυτά τα πέντε χαρακτηριστικά διακρίνουν και το έργο του ψυχολόγου της προσωπικότητας από εκείνο του ποιητή, του θεατρικού συγγραφέα, του «ψυχολόγου» της διπλανής πόρτας – ή του φοιτητή που γράφει σκιαγραφήματα προσωπικότητας την πρώτη μέρα των μαθημάτων. Ο ποιητής, ο δραματουργός, ο φοιτητής ή η φοιτήτρια, ο καθένας από εμάς δίνει τη δική του εκδοχή για την ανθρώπινη κατάσταση. Όμως, ο ψυχολόγος της προσωπικότητας είναι επιφορτισμένος με τη μοναδική αποστολή της ανάπτυξης μιας περιεκτικής, εφαρμόσιμης συστηματικής θεωρίας, την οποία στηρίζει σε επιστημονικές παρατηρήσεις και βάσει αυτών αναπτύσσει εφαρμογές που ωφελούν τα άτομα και την κοινωνία.

Σε όλο το βιβλίο, αξιολογούμε τις θεωρίες της προσωπικότητας κρίνοντας από το ποσοστό επιτυχίας τους στην επίτευξη αυτών των πέντε χαρακτηριστικών που απαιτεί μια επίσημη επιστημονική θεωρία της προσωπικότητας. Αυτό γίνεται στο τέλος της παρουσίασης κάθε θεωρίας, στην ενότητα «Κριτική Αξιολόγηση». Στο τελευταίο μας κεφάλαιο κρίνουμε κατά πόσο ο τομέας της ψυχολογίας της προσωπικότητας στο σύνολό του έχει καταφέρει να επιτύχει τους πέντε αυτούς στόχους.

Το παρόν κεφάλαιο σας εισάγει στο αντικείμενο μέσα από μια συζήτηση για το τι είναι μια θεωρία για την προσωπικότητα, σε ποια ερωτήματα πρέπει να δίνει απαντήσεις και ποιες είναι οι λειτουργίες της. Θα αναφερθούμε επίσης επιγραμματικά στις θεωρίες στις οποίες θα εντυπώσετε σε επόμενα κεφάλαια. Στο Κεφάλαιο 2 θα γνωρίσετε τις ερευνητικές μεθόδους μέσω των οποίων οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας αναπτύσσουν και δοκιμάζουν τις θεωρίες τους. Το περιεχό-

μενο των δύο πρώτων κεφαλαίων σας προσφέρει τα νοητικά εργαλεία που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε για να αξιολογήσετε όσα θα μάθετε κατά τη διάρκεια των διαλέξεών μας για την ψυχολογία της προσωπικότητας.

ΓΙΑΤΙ ΜΕΛΕΤΑΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ;

Γιατί να επιλέξετε ένα μάθημα για την προσωπικότητα; Για να απαντήσουμε στο ερώτημα μπορούμε να συγκρίνουμε την ύλη του μαθήματος με εκείνη άλλων μαθημάτων της ψυχολογίας, ας πούμε την τυπική εισαγωγή στην ψυχολογία. Οι φοιτητές συχνά απογοητεύονται από το περιεχόμενό της, καθώς το μάθημα δεν ασχολείται με ολοκληρωμένα, σύνθετα άτομα. Αντ' αυτού, μας διδάσκει κάποιο κομμάτι των ανθρώπων (π.χ., το οπτικό σύστημα, το αυτόνομο νευρικό σύστημα, τη μακροπρόθεσμη μνήμη κ.λπ.) και ορισμένες δραστηριότητες των ανθρώπων (τη μάθηση, την επίλυση προβλημάτων, τη λήψη αποφάσεων κ.λπ.). «Ποια ψυχολογία, όμως», θα ρωτήσει εύλογα κάποιος, «μας διδάσκει τον ολοκληρωμένο, σύνθετο άνθρωπο;» Η απάντηση βρίσκεται εδώ, στην ψυχολογία της προσωπικότητας. Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας απευθύνονται στο ολοκληρωμένο άτομο. Προσπαθούν να κατανοήσουν πώς σχετίζονται μεταξύ τους όλες οι διαφορετικές πτυχές της λειτουργίας του ατόμου (Magnusson, 1999). Ένας από τους λόγους που μελετάμε, λοιπόν, την ψυχολογία της προσωπικότητας είναι ότι ασχολείται με το πιο περίπλοκο κι ενδιαφέρον θέμα της ψυχολογίας: το ολοκληρωμένο, σύνθετο, συνεκτικό και μοναδικό άτομο.

Ένας άλλος λόγος που παίρνουμε το μάθημα της ψυχολογίας της προσωπικότητας αφορά τον ευρύτερο κόσμο της διανόησης. Οι θεωρίες της προσωπικότητας που θα σχολιάσουμε δεν είχαν αντίκτυπο μόνο στο χώρο της επιστήμης της ψυχολογίας – έχουν επηρεάσει γενικότερα την κοινωνία. Οι ιδέες των θεωρητικών της προσωπικότητας είναι μέρος της πνευματικής παράδοσης του περασμένου αιώνα και, κατ' επέκταση, έχουν ήδη επηρεάσει και τη δική σας σκέψη. Ακόμη και πριν πάρετε το μάθημα της προσωπικότητας, θα λέγατε ότι κάποιος έχει μεγάλο «εγωισμό». Θα αποκαλούσατε κάποιο φίλο «εσωστρεφή» και θα πιστεύατε ότι μια φαινομενικά αθώα παραδρομή της γλώσσας αποκαλύπτει κάτι για τα βαθύτερα κίνητρα του ομιλητή. Αυτό σημαίνει ότι χρησιμοποιείτε ήδη την ορολογία και τις ιδέες των θεωρητικών της προσωπικότητας. Σε αυτό, λοιπόν, το μάθημα θα πάρετε μια ιδέα για την προέλευση των σκέψεων που κάνετε για τους ανθρώπους – και τις οποίες έχετε αποκτήσει ζώντας σε έναν πολιτισμό επηρεασμένο από το έργο των θεωρητικών της προσωπικότητας.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο χώρος της προσωπικότητας ασχολείται με τρία ζητήματα, τα οποία είναι δύσκολο να συνυπάρξουν αρμονικά: (1) τα ανθρώπινα καθολικά χαρακτηριστικά, (2) τις ατομικές διαφορές και (3) τη μοναδικότητα του ατόμου. Όποιος μελετά τα καθολικά χαρακτηριστικά διερωτάται: Ποιες γενικές αλήθειες ισχύουν για τους ανθρώπους; Ποια είναι τα αμετάβλητα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης; Όταν μελετάμε τις ατομικές διαφορές, το κύριο ερώτημα είναι: Πώς διαφέρει ο ένας άνθρωπος από τον άλλον; Υπάρχουν κάποιες συγκεκριμένες ατομικές διαφορές μεταξύ των ανθρώπων; Τέλος, όσον αφορά τη μοναδικότητα αναρωτιόμα-

στε: Πώς γίνεται να εξηγήσουμε τη μοναδικότητα του ατόμου με επιστημονικό τρόπο (από τη στιγμή που η επιστήμη στοχεύει μάλλον σε γενικές αρχές παρά στην απεικόνιση μοναδικών οντοτήτων;). Οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας, όπως θα δείτε σε αυτό το βιβλίο, ασχολούνται με δεκάδες ζητήματα ακόμη πιο εξειδικευμένα, τα οποία, όμως, μπορούμε συνήθως να τα αντιμετωπίσουμε ως ευρύτερα ερωτήματα για τις καθολικές ιδιότητες της προσωπικότητας, τις ατομικές διαφορές και τη μοναδικότητα του ατόμου.

Δεδομένης αυτής της τριμερούς έμφασης, πώς θα ορίσουμε την έννοια της *προσωπικότητας*; Πολλές λέξεις έχουν πολλαπλές σημασίες και η προσωπικότητα δεν αποτελεί εξαίρεση. Διαφορετικοί άνθρωποι χρησιμοποιούν τη λέξη με διαφορετικούς τρόπους. Για την ακρίβεια, έχει τόσο πολλές διαφορετικές σημασίες, ώστε ένα από τα πρώτα συγγράμματα στην ιστορία του κλάδου (Allport, 1937), αφιέρωσε ένα ολόκληρο κεφάλαιο στο ερώτημα και μόνο ποιος είναι ο ορισμός της προσωπικότητας.

Αντί να αναζητούμε έναν και μόνο ορισμό της λέξης *προσωπικότητα*, καλό θα ήταν να ακολουθήσουμε το παράδειγμα των φιλοσόφων, οι οποίοι διδάσκουν ότι αν κάποιος θέλει να μάθει τη σημασία μιας λέξης θα πρέπει να παρατηρήσει τη χρήση της – και όσο θα παρατηρεί θα πρέπει να θυμάται ότι η ίδια λέξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς και ποικίλους τρόπους (Wittgenstein, 1953). Είναι γεγονός ότι διαφορετικοί άνθρωποι χρησιμοποιούν διαφορετικά τη λέξη *προσωπικότητα*. Για το ευρύ κοινό, ο όρος συχνά αντιπροσωπεύει μια αξιολογική κρίση: Συμπαθείς κάποιον γιατί έχει «καλή» ή «έντονη» προσωπικότητα, ενώ λες ότι ένα βαρετό άτομο «δεν έχει προσωπικότητα». Σε αυτή την καθημερινή χρήση, η λέξη σημαίνει κάτι σαν «χάρισμα». Οι επιστήμονες της προσωπικότητας, όμως, χρησιμοποιούν τον όρο διαφορετικά. Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας σίγουρα δεν τιτλοφορείται «Θεωρίες Χαρίσματος: Έρευνα και Εφαρμογές». Ο επιστήμονας της προσωπικότητας δεν κρίνει πόσο καλή είναι η προσωπικότητα κάθε ατόμου, αλλά πασχίζει να προάγει την αντικειμενική, επιστημονική μελέτη των ατόμων. Ας δούμε, λοιπόν, τον ορισμό που δίνει ο επιστήμονας.

Κάθε επιστήμονας της προσωπικότητας υιοθετεί και έναν ελαφρώς διαφορετικό ορισμό της λέξης *προσωπικότητα*. Η διαφορά του ενός από τον άλλο αντικατοπτρίζει τις διαφορετικές θεωρητικές τους πεποιθήσεις. Μελετώντας το βιβλίο, θα διαπιστώσετε ότι ορισμένες διαφορές είναι αρκετά σημαντικές. Προς το παρόν, όμως, στο Κεφάλαιο 1 ας πούμε πως πρόκειται για λεπτές διαφορές. Όλοι οι επιστήμονες της προσωπικότητας ασπάζονται την άποψη πως ο όρος *π ρ ο σ ω π ι κ ό τ η τ α* αναφέρεται στα *ψυχολογικά χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στα σταθερά και ξεχωριστά μοτίβα συναισθημάτων, σκέψης και συμπεριφοράς ενός ανθρώπου*. Ας πούμε δυο λόγια γι' αυτό τον ορισμό.

- Όταν λέμε *σταθερά* εννοούμε ότι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας είναι ιδιότητες το λιγότερο σχετικά αμετάβλητες στο πέρασμα του χρόνου και στις διαφορετικές καταστάσεις της ζωής ενός ατόμου. Για να γίνουμε πιο σαφείς με ένα αντιπαράδειγμα: Ας υποθέσουμε, λόγου χάρη, ότι βρίσκεστε σε ένα αθλητικό γεγονός με ένα φίλο σας, ο οποίος συνήθως είναι ήρεμος και πράος, αλλά που κάποια στιγμή κατά τη διάρκεια του αγώνα αρχίζει να φω-

νάζει θυμωμένος στο διαιτητή. Μετά τον αγώνα, ξαναβρίσκει τον παλιό, καλό και ήρεμο εαυτό του. Οι περισσότεροι ψυχολόγοι της προσωπικότητας δεν θα πουν ότι, κατά τη διάρκεια του αγώνα, άλλαξε η προσωπικότητά του. Αντίθετα, θα εξηγήσουν ότι η ασυνήθιστη έκρηξή του με φωνές και θυμό οφείλεται στην κατάσταση όπου βρισκόταν, και όχι στα γνωρίσματα της προσωπικότητας. Χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του συνιστά η σχετικά σταθερή τάση του να είναι ήρεμος.

- Με τον όρο *ξεχωριστός* εννοούμε ότι η ψυχολογία της προσωπικότητας ασχολείται με τα ψυχολογικά γνωρίσματα που διαφοροποιούν τον έναν άνθρωπο από τον άλλον. Και πάλι θα καταφύγουμε σε ένα παράδειγμα. Αν κάποιος ζητήσει να περιγράψετε την προσωπικότητά σας, δεν θα πείτε «Έχω την τάση να νιώθω λύπη όταν συμβαίνουν άσχημα πράγματα και χαρά όταν συμβαίνουν ευχάριστα», και δεν το λέτε γιατί *όλοι* συνήθως νιώθουν θλίψη/χαρά όταν συμβαίνουν άσχημα/όμορφα πράγματα. Αυτές οι ψυχολογικές τάσεις δεν είναι ξεχωριστές. Ακόμη κι αν οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας μελετούν τα καθολικά χαρακτηριστικά (δηλαδή πτυχές της ψυχικής υπόστασης που είναι κοινές για όλους τους ανθρώπους), γενικά βασίζουν τη μελέτη των διαφορών μεταξύ των ατόμων στη δική τους αντίληψη περί καθολικών χαρακτηριστικών.
- Λέγοντας *συμβάλλουν* εννοούμε ότι ο ψυχολόγος της προσωπικότητας αναζητά τους ψυχολογικούς παράγοντες που κατά περίπτωση επηρεάζουν και, συνεπώς, έστω και εν μέρει εξηγούν τις ξεχωριστές και σταθερές τάσεις ενός ατόμου. Εδώ βασικά πρέπει να διακρίνουμε ανάμεσα στις δύο εργασίες του επιστήμονα: στην *περιγραφή* και στην *εξήγηση*. Όπως και οι άλλοι επιστήμονες, έτσι και η ψυχολογία της προσωπικότητας είναι σε μεγάλο βαθμό περιγραφική, αφού οι ερευνητές μπορούν να περιγράψουν τάσεις στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, τις κυριότερες ατομικές διαφορές σε έναν ολόκληρο πληθυσμό ή μοτίβα συμπεριφοράς που υιοθετεί ένα άτομο σε διαφορετικές περιστάσεις. Εντούτοις, ο θεωρητικός της προσωπικότητας ελπίζει να περάσει από παρόμοιες περιγραφές στην επιστημονική ερμηνεία, εντοπίζοντας τους ψυχολογικούς παράγοντες που συντελούν στον τύπο ανάπτυξης, στις ατομικές διαφορές και στη συμπεριφορά του ατόμου που παρατηρεί. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως υπάρχουν και άλλοι παράγοντες εκτός από την προσωπικότητα που συμβάλλουν στους σταθερούς τύπους συμπεριφοράς. Φανταστείτε πως βρίσκεστε σε μια διάλεξη. Το πιθανότερο είναι να μιλάει περισσότερο από όλους στην αίθουσα ο καθηγητής. Αυτό, όμως, δεν οφείλεται στην προσωπικότητά του. Υπάρχουν πολύ σαφείς κανόνες περί κοινωνικών ρόλων που ορίζουν ότι στις αίθουσες διαλέξεων οι καθηγητές μιλούν και οι φοιτητές παρακολουθούν σιωπηλά (εκτός και αν κάνουν ερωτήσεις ή συμμετέχουν σε συζήτηση στην τάξη). Συνεπώς, η ομιλητικότητα του καθηγητή και η αντίστοιχη ησυχία των φοιτητών οφείλονται στους κοινωνικούς ρόλους και κανόνες στο χώρο των διαλέξεων και όχι στους παράγοντες της προσωπικότητας.
- Τέλος, όταν λέμε «συναίσθημα, σκέψη και συμπεριφορά», εννοούμε απλώς ότι η έννοια της προσωπικότητας είναι περιεκτική και αναφέρεται σε όλες τις

πτυχές του ατόμου: στην ψυχική του υπόσταση, στα συναισθηματικά του βιώματα και στην κοινωνική του συμπεριφορά. Οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας πασχίζουν να κατανοήσουν το ολοκληρωμένο άτομο.

Έχοντας στα χέρια μας έναν ορισμό της προσωπικότητας, θέτουμε το εξής ερώτημα: Όταν ο θεωρητικός της προσωπικότητας αναπτύσσει μια θεωρία για την προσωπικότητα, τι είδους ερωτήματα προσπαθεί να απαντήσει; Τα ερωτήματα για τα άτομα ανήκουν γενικά σε τρεις κατηγορίες: Θέλουμε να ξέρουμε *τι* τα χαρακτηρίζει, *πώς* έγιναν έτσι και *γιατί* συμπεριφέρονται όπως συμπεριφέρονται. Επομένως, θέλουμε μια θεωρία που να απαντά στα ερωτήματα *τι*, *πώς* και *γιατί*.

Το *τι* αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του ατόμου και στον τρόπο που το καθένα οργανώνεται σε σχέση με τα άλλα. Χαρακτηρίζεται το άτομο από άγχος, επιμονή και ανάγκη για επιτυχία; Αν ναι, το άγχος και η επιμονή οφείλονται στην ανάγκη για επιτυχία; Ή η επιμονή και η ανάγκη για επιτυχία οφείλονται στο άγχος του;

Το *πώς* αναφέρεται στις συνιστώσες που καθορίζουν την προσωπικότητα του ατόμου. Πώς επέδρασε το γενετικό υλικό στην προσωπικότητα του ατόμου; Πώς συνέβαλαν οι περιβαλλοντικές δυνάμεις και τα επίκτητα κοινωνικά βιώματα στην ανάπτυξη του ατόμου; Πώς αλληλεπιδρούν η βιολογία και το περιβάλλον; Πώς συμβάλλουν τα ίδια τα άτομα μέσα από τις επιλογές και τις προσπάθειές τους στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους;

Το *γιατί* αναφέρεται στα αίτια και τους λόγους της συμπεριφοράς του ατόμου. Οι απαντήσεις αφορούν τα κίνητρα του ατόμου: Παρακινείται το άτομο από την επιθυμία για επιτυχία ή από το φόβο της αποτυχίας; Αν ένα παιδί πάει καλά στο σχολείο, το κάνει για να ευχαριστήσει τους γονείς, για να καλλιεργήσει τα таланτά του, για να ενισχύσει την αυτοεκτίμησή του ή για να ανταγωνιστεί τους συμμαθητές του; Μια μητέρα είναι υπερπροστατευτική επειδή είναι πολύ στοργική, επειδή πασχίζει να δώσει στα παιδιά της ό,τι στερήθηκε σαν παιδί ή επειδή προσπαθεί να αντισταθμίσει τυχόν συναισθήματα εχθρότητας που τρέφει για το παιδί; Μια ολοκληρωμένη θεωρία της προσωπικότητας θα πρέπει να δίνει σαφείς απαντήσεις στους τρεις αυτούς τύπους ερωτημάτων (*τι*, *πώς* και *γιατί*).

Για να απαντήσει στα ερωτήματα *τι*, *πώς* και *γιατί* που μόλις αναφέραμε, ο ψυχολόγος της προσωπικότητας ασχολείται συνήθως με τέσσερα ξεχωριστά ζητήματα: (1) τη *δομή* της προσωπικότητας – τις βασικές ενότητες ή τους δομικούς λίθους της προσωπικότητας, (2) τις *διεργασίες* της προσωπικότητας – τις δυναμικές πτυχές της προσωπικότητας, συμπεριλαμβανομένων των κινήτρων, (3) την *ανάπτυξη* και την *εξέλιξη* – το πώς εξελίσσεται καθένας από εμάς σε ένα μοναδικό άτομο και (4) την *ψυχοπαθολογία* και την *αλλαγή της συμπεριφοράς* – το πώς αλλάζουν οι άνθρωποι και το γιατί ορισμένες φορές αντιδρούν στην αλλαγή ή αδυνατούν να αλλάξουν. Εδώ θα παρουσιάσουμε τα εν λόγω ζητήματα εν είδει εισαγωγής και σε όλο το βιβλίο θα επανερχόμαστε σε αυτά.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ:
ΤΙ, ΠΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΕΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ:
ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ,
ΤΗΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΑΣ,
ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

ΔΟΜΗ

Η έννοια της δομής της προσωπικότητας αναφέρεται στις πιο σταθερές και αμετάβλητες πτυχές της προσωπικότητας. Οι άνθρωποι διαθέτουν ψυχολογικά χαρακτηριστικά που αντέχουν στο πέρασμα του χρόνου. Τα αμετάβλητα γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν το άτομο και το ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα είναι, όπως λένε οι ψυχολόγοι, οι δομές της προσωπικότητας. Κατ' αυτή την έννοια, μοιάζουν με τα μέρη του σώματος ή με έννοιες όπως τα άτομα και τα μόρια στη φυσική. Αντιπροσωπεύουν τους δομικούς λίθους της θεωρίας της προσωπικότητας.

Μονάδες ανάλυσης

Όπως θα διαπιστώσετε σε όλο το βιβλίο, οι διάφορες θεωρίες της προσωπικότητας αντιλαμβάνονται διαφορετικά τη δομή της προσωπικότητας. Για να μιλήσουμε πιο επιστημονικά, διαφορετικοί θεωρητικοί δίνουν διαφορετικές βασικές μεταβλητές ή διαφορετικές μονάδες ανάλυσης στα επιστημονικά τους μοντέλα για τη δομή της προσωπικότητας. Η ιδέα των μονάδων ανάλυσης είναι σημαντική για να κατανοήσουμε πώς διαφέρουν οι θεωρίες της προσωπικότητας, γι' αυτό και θα σταματήσουμε μια στιγμή για να εξηγήσουμε τι εννοούμε.

Για να διαβάσετε το βιβλίο, μάλλον κάθεστε σε μια καρέκλα. Αν σας ζητήσουμε να περιγράψετε την καρέκλα, μπορεί να πείτε ότι «ζυγίζει περίπου 4 κιλά». Κάποιος άλλος θα πει ότι «πιθανόν κόστισε περίπου 50 δολάρια». Ένας τρίτος μπορεί να περιγράψει την καρέκλα ως «αρκετά καλοφτιαγμένη». Καθεμία από αυτές τις μονάδες ανάλυσης –κιλά, δολάρια, ποιότητα κατασκευής– μας λέει κάτι για την καρέκλα. Αν και όσα μας λένε μπορεί να έχουν κάποια συστηματική σχέση –π.χ., οι φτηνής κατασκευής καρέκλες μπορεί να ζυγίζουν και να κοστίζουν λιγότερο–, οι μονάδες ανάλυσης ξεχωρίζουν ξεκάθαρα η μία από την άλλη. Αν ακούγατε κάποιον να λέει «Η καρέκλα μάλλον κόστισε περίπου 50 δολάρια» δεν θα διαφωνούσατε λέγοντάς του «Όχι, τρελάθηκες; Αφού ζυγίζει 4 κιλά!».

Η γενική ιδέα, λοιπόν, είναι ότι μπορούμε να περιγράψουμε τα πάντα με περισσότερους από έναν τρόπους –δηλαδή με περισσότερες από μία μονάδες ανάλυσης– και καθεμία από τις διάφορες περιγραφές μπορεί να δώσει κάποια έγκυρη πληροφορία για το αντικείμενο που περιγράφει. Σε αυτό οι άνθρωποι δεν αποτελούν εξαίρεση. Οι διάφορες θεωρίες της προσωπικότητας που θα διδαχτείτε σε αυτό το βιβλίο χρησιμοποιούν διαφορετικές μονάδες ανάλυσης για να αναλύσουν τη δομή της προσωπικότητας. Κάθε ανάλυση μπορεί με τον τρόπο της να είναι σωστή. Ωστόσο, μπορεί να παρέχει διαφορετικού τύπου πληροφορίες για την προσωπικότητα. Ας δούμε, λοιπόν, μερικές από τις διαφορετικές μονάδες ανάλυσης που χρησιμοποιούν οι θεωρητικοί της προσωπικότητας.

Μια δημοφιλής μονάδα ανάλυσης είναι το *χαρακτηριστικό* της προσωπικότητας. Η λέξη *χαρακτηριστικό* συνήθως αναφέρεται σε έναν σταθερό τρόπο έκφρασης συναισθημάτων και συμπεριφοράς με τα οποία το άτομο αντιδρά σε πληθώρα καταστάσεων. Όταν κάποιος ενεργεί σταθερά με τον ίδιο τρόπο, λόγου χάρη με «ευσυνειδησία», θα λέγαμε ότι έχει το *χαρακτηριστικό* της «ευσυνειδησίας». Όρος ουσιαστικά συνώνυμος με το *χαρακτηριστικό* είναι η *προδιάθεση*. Τα

χαρακτηριστικά περιγράφουν την τάση του ατόμου να κάνει κάποια πράγματα ή όσα έχει την προδιάθεση να κάνει, κι έτσι θα λέγαμε πως όταν το άτομο ενεργεί με τον έναν ή τον άλλο τρόπο εκφράζει κάποιες ψυχολογικές προδιαθέσεις. Κατά πάσα πιθανότητα, χρησιμοποιείτε ήδη χαρακτηριστικά για να περιγράψετε ανθρώπους. Αν λέτε ότι ένας φίλος σας είναι «εξωστρεφής», «έντιμος», «ενοχλητικός» ή «ανοιχτόμυαλος», χρησιμοποιείτε ορολογία των χαρακτηριστικών. Όταν χρησιμοποιείτε αυτούς τους όρους, υπάρχει κάτι που εξυπακούεται, κάτι που δεν χρειάζεται περαιτέρω διευκρινίσεις. Αν πείτε ότι ένας φίλος σας είναι, λόγου χάρι, «εξωστρεφής», εννοείτε δύο πράγματα: (1) το άτομο τείνει να είναι εξωστρεφές στην καθημερινή του συμπεριφορά *κατά μέσον όρο* (ακόμη κι αν σε ορισμένες περιπτώσεις δεν συμπεριφέρεται έτσι) και (2) το άτομο τείνει να είναι εξωστρεφές *εν συγκρίσει με άλλους ανθρώπους* (αν το θεωρούσατε λιγότερο εξωστρεφές από τους περισσότερους ανθρώπους, μάλλον δεν θα το αποκαλούσατε «εξωστρεφές»). Αν χρησιμοποιείτε τα χαρακτηριστικά κατ' αυτό τον τρόπο, τότε τα χρησιμοποιείτε όπως και οι περισσότεροι ψυχολόγοι της προσωπικότητας.

Αξίζει να αναφέρουμε και ένα τελευταίο στοιχείο των μονάδων ανάλυσης που αποτελούν μεταβλητές χαρακτηριστικών. Τα χαρακτηριστικά τα βλέπουμε συνήθως ως συνεχείς διαστάσεις. Οι άνθρωποι διαθέτουν ένα χαρακτηριστικό σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, με τους περισσότερους να βρίσκονται κάπου στη μέση και ορισμένους να κλίνουν προς το ένα ή το άλλο άκρο.

Μια διαφορετική μονάδα ανάλυσης είναι ο *τύπος*. Η έννοια του τύπου αναφέρεται στο σύνολο πολλών διαφορετικών χαρακτηριστικών. Για παράδειγμα, κάποιοι ερευνητές πειραματίστηκαν με συνδυασμούς χαρακτηριστικών της προσωπικότητας και ισχυρίστηκαν πως υπάρχουν τρεις τύποι ανθρώπων: (1) οι άνθρωποι που αντιδρούν με ευελιξία και ελαστικότητα στην ψυχολογική πίεση, (2) οι άνθρωποι που η συμπεριφορά τους φανερώνει κοινωνική συστολή και συναισθηματική υπερβολική αυτοσυγκράτηση και (3) οι άνθρωποι που ενεργούν χωρίς αναστολές και κανόνες (Asendorpf, Caspi, & Hofstee, 2002). Οι ψυχολόγοι που ενδιαφέρονται για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας στην παιδική ηλικία διακρίνουν τρεις ή τέσσερις διαφορετικούς τύπους σχέσης παιδιού-γονέα (Bakermans-Kranenburg & Van IJzendoorn, 1993). Η βασική έννοια που σχετίζεται με έναν τύπο και τον διαφοροποιεί από ένα χαρακτηριστικό είναι ότι βλέπουμε τους εναλλακτικούς τύπους ως ποιοτικά ξεχωριστές κατηγορίες. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι που ανήκουν στη μία και όχι στην άλλη κατηγορία δεν έχουν απλώς ένα χαρακτηριστικό σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, αλλά διαφορετικής κατηγορίας χαρακτηριστικά. Αυτό θα το κατανοήσετε καλύτερα με μια ανάλογη περίπτωση άσχετη με την ψυχολογία. Εννοείται πως το ύψος δεν θα το χαρακτηρίζαμε μεταβλητή ενός τύπου. Ακόμη κι αν λέμε πως κάποιοι άνθρωποι είναι «ψηλοί» και άλλοι «κοντοί», αναγνωρίζουμε πως οι λέξεις αυτές δεν χωρίζουν τους ανθρώπους σε κατηγορίες. Αντίθετα, το ύψος είναι μια συνεχής διάσταση, ενώ το φύλο διακρίνεται σε κατηγορίες. Σε αντίθεση με τα «ψηλός» και «κοντός», τα «άντρας» και «γυναίκα» διακρίνουν τα άτομα σε ποιοτικώς διαφορετικές κατηγορίες.

Πολλοί ψυχολόγοι χρησιμοποιούν άλλες μονάδες ανάλυσης πέρα από το χαρακτηριστικό ή τον τύπο. Πολύ συνηθισμένη εναλλακτική ανάλυσης της προσωπικότητας είναι το *σύστημα*. Σύστημα είναι ένα σύνολο άρρηκτα συνδεδε-

μένων στοιχείων, του οποίου η γενικότερη συμπεριφορά αντικατοπτρίζει όχι μόνο τα επιμέρους στοιχεία αλλά και την οργάνωσή τους· πιο απλά, θα λέγαμε ότι σε ένα σύστημα «το όλο είναι μεγαλύτερο από το άθροισμα των μερών». Οι θεωρητικοί που βλέπουν την προσωπικότητα ως σύστημα αναγνωρίζουν πως οι άνθρωποι έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία καλύπτουν οι δομικές έννοιες του χαρακτηριστικού και του τύπου, αλλά δεν χρησιμοποιούν καμιά από τις δύο έννοιες ως βασικές μονάδες ανάλυσης για να ερμηνεύσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Σύμφωνα με τις θεωρίες τους, ένα χαρακτηριστικό όπως η «ευσυνειδησία» δεν αντιστοιχεί σε μια δομή του ατόμου, αλλά απλώς περιγράφει τι κάνει το άτομο αυτό. Μια αναλογία θα μας βοηθήσει να καταλάβουμε το σκεπτικό τους. Μπορεί να ξέρετε πως ο καιρός στο Σαν Φρανσίσκο είναι «αίθριος». Δεν θα λέγατε, όμως, πως το χαρακτηριστικό αυτό είναι δομικό στοιχείο της συγκεκριμένης πόλης, όπως, ας πούμε, οι λόφοι. Το Σαν Φρανσίσκο δεν «έχει» λόφους με την ίδια λογική που «έχει» αίθριο καιρό. Αν ήμαστε μετεωρολόγοι, δεν θα εξηγούσαμε τον καιρό του Σαν Φρανσίσκο λέγοντας ότι η... «αίθρια» διάθεση της πόλης προκάλεσε τον αίθριο καιρό. Ο όρος «αίθριος» περιγράφει τις ιδιότητες που εξηγούμε με ένα πολύπλοκο σύστημα μετεωρολογικών δυνάμεων. Ομοίως, πολλοί ψυχολόγοι της προσωπικότητας δεν θα εξηγούσαν την ευσυνειδησία κάποιου λέγοντας πως «έχει ευσυνειδησία» αλλά διερευνώντας ένα σύστημα συναισθηματικών διεργασιών και διεργασιών σκέψης που οδηγούν στη συμπεριφορά που χαρακτηρίζουμε ευσυνειδητή. Οι μονάδες ανάλυσης στην επιστημονική εξήγηση θα ήταν οι συναισθηματικές διεργασίες, οι διεργασίες σκέψης και οι μεταξύ τους σχέσεις.

Ιεραρχία

Εκτός από το ζήτημα των μονάδων ανάλυσης, υπάρχει και κάτι άλλο που λαμβάνουμε υπόψη μας όταν μελετάμε τη δομή της προσωπικότητας: η έννοια της ιεραρχίας. Πολλές θεωρίες της προσωπικότητας υποστηρίζουν ότι οι δομές της προσωπικότητας είναι οργανωμένες ιεραρχικά.

Γενικά, δύο πράγματα συνδέονται ιεραρχικά αν το ένα αποτελεί παράδειγμα του άλλου ή υπηρετεί τον σκοπό του άλλου. Η σχέση ανάμεσα στα «δέντρα» και στα «φυτά» είναι ιεραρχική αφού τα δέντρα είναι ένα παράδειγμα φυτού. Το «τζόκινγκ» και η «διατήρηση της φόρμας μας» σχετίζονται ιεραρχικά, επειδή το τζόκινγκ εξυπηρετεί το σκοπό να διατηρούμαστε σε φόρμα (ενώ το να διατηρούμαστε σε φόρμα δεν εξυπηρετεί το σκοπό του τζόκινγκ). Το ενδιαφέρον είναι πως η έννοια της ιεραρχίας μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικούς τύπους μονάδων ανάλυσης στη μελέτη της προσωπικότητας. Για παράδειγμα, οι στόχοι των ανθρώπων σχετίζονται ιεραρχικά. Οι γενικότεροι υψηλοί στόχοι (π.χ., να πετύχουμε, να είμαστε καλοί) συνδέονται με ειδικότερους, μικρότερης σημασίας στόχους (π.χ., να πάρουμε προαγωγή, να είμαστε καλοί με τους ξένους· Carver & Scheier, 1998). Τα γνωρίσματα της προσωπικότητας μπορούμε να τα δούμε ιεραρχικά. Τα ανώτερου επιπέδου γνωρίσματα (π.χ., η εξωστρέφεια, η ευσυνειδησία) οργανώνουν πιο περιορισμένης εμβέλειας, κατώτερου επιπέδου τάσεις (π.χ., την κοινωνικότητα, τη συνέπεια· John, Hampson, & Goldberg, 1991). Εδώ υπάρχει μια ιεραρχία, με την έννοια ότι τα κατώτερου επιπέδου γνωρίσματα είναι απλώς μια έκφραση των ανώτερου επιπέδου χαρακτηριστικών (π.χ., συνεπής στην ώρα του είναι κάποιος ευσυνειδητός).

Παράθεση: Οι θεωρίες της προσωπικότητας δίνουν έμφαση σε διαφορετικά κίνητρα (π.χ., μείωση της έντασης, αυτοπραγμάτωση, ισχύς, κ.λπ.)

Από την άλλη, ορισμένοι θεωρητικοί της προσωπικότητας δεν παρουσιάζουν μια σαφή ιεραρχία για τις δομές της προσωπικότητας. Αντ' αυτού, πιστεύουν πως διαφορετικά συστήματα της προσωπικότητας επηρεάζουν το ένα το άλλο με μια αμοιβαία αμφίδρομη σχέση που δεν είναι απαραίτητα ιεραρχική (π.χ., Bandura, 1999).

ΔΙΕΡΓΑΣΙΑ

Με τον ίδιο τρόπο που οι θεωρίες μπορούν να συγκριθούν ως προς τη δομή της προσωπικότητας που παρουσιάζουν, μπορούν να συγκριθούν και ως προς τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζουν τις διεργασίες της προσωπικότητας. Ως *διεργασία* της προσωπικότητας εννοούμε τις ψυχολογικές αντιδράσεις που αλλάζουν δυναμικά, δηλαδή που αλλάζουν σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Ακόμη κι αν εξακολουθείτε να είστε το ίδιο άτομο από τη μια στιγμή στην άλλη, οι σκέψεις, τα συναισθήματα και οι επιθυμίες σας συχνά αλλάζουν ταχύτατα και ριζικά. Τη μια στιγμή μελετάτε και την άλλη σας αποσπά την προσοχή η σκέψη ενός φίλου. Μετά πεινάτε και κολατσίζετε. Στη συνέχεια νιώθετε ενοχές που δεν μελετάτε. Έπειτα αισθάνεστε άσχημα που παραφάγατε. Αυτή την ταχύτατη, δυναμική αλληλουχία των κινήτρων, των συναισθημάτων και της δράσης επιχειρούν να εξηγήσουν οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας μελετώντας τις διεργασίες της.

Όπως ακριβώς στη μελέτη της δομής της προσωπικότητας, έτσι και στη μελέτη των διεργασιών της διαπιστώνουμε ότι κάθε θεωρητικός επιστρατεύει διαφορετικές μονάδες ανάλυσης. Οι διαφορές τους συνήθως παραπέμπουν σε διαφορετικές προσεγγίσεις στη μελέτη της παρώθησης (Pervin, 2003). Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας δίνουν έμφαση σε διαφορετικές διεργασίες παρώθησης. Μερικοί ρίχνουν βάρος σε βασικές βιολογικές ορμές. Κάποιοι άλλοι ισχυρίζονται πως οι προσδοκίες των ανθρώπων για τα μελλοντικά γεγονότα είναι πιο σημαντικές για την ανθρώπινη παρώθηση από τις βιολογικές ορμές, όπως τις βιώνουν στο παρόν. Μερικοί θεωρητικοί δίνουν έμφαση στο ρόλο των συνειδητών διεργασιών σκέψης στα κίνητρα, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι οι σημαντικότερες διεργασίες της παρώθησης είναι ασυνείδητες. Για κάποιους, τα κίνητρα για ανάπτυξη ή βελτίωση του εαυτού αποτελούν τον κεντρικό άξονα της ανθρώπινης παρώθησης. Για άλλους πάλι, αυτή η έμφαση στις «διεργασίες του εαυτού» υποτιμά το βαθμό στον οποίο η ατομική ανέλιξη, σε ορισμένες πολιτισμικές ομάδες, είναι λιγότερο σημαντική από ό,τι η επιθυμία κάποιου να ενισχύσει την οικογένειά του, την κοινότητά του και ευρύτερα τον κόσμο. Μέσα από την εξερεύνηση των διεργασιών παρώθησης, οι θεωρητικοί της προσωπικότητας για τους οποίους θα διαβάσετε εδώ επιχειρούν να χρησιμοποιήσουν τα σύγχρονα επιστημονικά πορίσματα ως απάντηση σε κλασικά ερωτήματα σχετικά με την ανθρώπινη φύση, ερωτήματα που έχουν γίνει αντικείμενο συζητήσεων και διαφωνιών στην παγκόσμια πνευματική παράδοση εδώ και δύο χιλιετίες.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ

Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας δεν προσπαθούν μόνο να καταλάβουν πώς είναι τα άτομα στο εδώ και τώρα. Θέλουν επίσης να ξέρουν πώς έγινε το άτομο έτσι· δηλαδή, στην επιστημονική ορολογία, πασχίζουν να καταλάβουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Όσοι ασχολούνται με τη μελέτη της ανάπτυξης της προσωπικότητας αντιμετωπίζουν γενικά δύο προκλήσεις αρκετά διαφορετικές μεταξύ τους: Πρώτον, να ορίσουν τα μοτίβα ανάπτυξης που βιώνουν οι περισσότεροι, αν όχι όλοι οι άνθρωποι. Ο θεωρητικός μπορεί, λόγω χάρη, να ισχυριστεί ότι όλα τα άτομα περνούν, κατά την ανάπτυξή τους, από πολύ συγκεκριμένα στάδια ή ότι για τους περισσότερους ανθρώπους ορισμένα κίνητρα ή συναισθηματικά βιώματα είναι πιο συνηθισμένα σε κάποια ηλικία αντί σε κάποια άλλη. Μια δεύτερη πρόκληση είναι να κατανοήσουν τους παράγοντες που καθορίζουν την ανάπτυξη και που συμβάλλουν στις ατομικές διαφορές. Ποιοι παράγοντες καθορίζουν την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου τύπου προσωπικότητας και όχι κάποιου άλλου;

Στη μελέτη των ατομικών διαφορών, ο κλασικός διαχωρισμός των πιθανών καθοριστικών παραγόντων γίνεται ανάμεσα στη «φύση» και στην «ανατροφή». Από τη μια μεριά, ίσως είμαστε αυτό που είμαστε λόγω της φύσης μας· λόγω, δηλαδή, των γενετικών χαρακτηριστικών που κληρονομήσαμε. Από την άλλη, η προσωπικότητά μας μπορεί να αντικατοπτρίζει την ανατροφή μας· δηλαδή, τα βιώματά μας μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία. Χαριτολογώντας, θα λέγαμε: «Αν δεν σου αρέσει η προσωπικότητά σου, σε ποιον θα ρίξεις το φταίξιμο: στους γονείς σου επειδή σε ανέθρεψαν ή στους γονείς σου λόγω των γονιδίων που σου κληροδότησαν διαμορφώνοντας τη βιολογική σου φύση;».

Κατά καιρούς, η έρευνα της ψυχολογίας υποδεικνύει τη φύση ή την ανατροφή ως καθοριστικό παράγοντα για την προσωπικότητα. Στα μέσα του 20ού αιώνα, οι θεωρητικοί έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στα περιβαλλοντικά αίτια της συμπεριφοράς και συγκριτικά ελάχιστη έμφαση στις γενετικές επιδράσεις. Με αφετηρία τη δεκαετία του 1970 (Loehlin & Nichols, 1976), οι ερευνητές άρχισαν να μελετούν συστηματικά τις ομοιότητες στην προσωπικότητα των διδύμων. Όπως θα αναλύσουμε σε επόμενο κεφάλαιο, οι εν λόγω μελέτες παρείχαν σαφείς αποδείξεις ότι οι κληρονομικοί παράγοντες παίζουν και αυτοί ένα ρόλο στην προσωπικότητα. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκε και μια τρίτη τάση. Οι ερευνητές άρχισαν να εντοπίζουν αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους γενετικούς και στους περιβαλλοντικούς παράγοντες. Αναγνώρισαν ότι η φύση και η ανατροφή δεν είναι ξεχωριστοί συντελεστές αλλά βρίσκονται σε δυναμική αλληλεπίδραση. Για παράδειγμα, τα βιώματα από το περιβάλλον ενεργοποιούν τους γενετικούς μηχανισμούς, έτσι ώστε ορισμένα βιώματα να είναι σε θέση να μεταβάλλουν τη βιολογία του ανθρώπινου οργανισμού (Gottlieb, 1998). Όλο και πιο συχνά, λοιπόν, τόσο οι ψυχολόγοι όσο και οι βιολόγοι (Ehrlich, 2000· Grigorenko, 2002· Lewontin, 2000) ομολογούν πως το πρόβλημα με την παραδοσιακή διαμάχη φύσης-ανατροφής ήταν η λέξη *διαμάχη*. Οι βιολογικοί και οι περιβαλλοντικοί παράγοντες δεν είναι αντίπαλες δυνάμεις αλλά αλληλεπιδρούν και συχνά αλληλοσυμπληρώνονται, καθώς τα άτομα αναπτύσσονται (Plomin, 1994· Plomin & Caspi, 1999· Plomin, Chipuer, & Loehlin, 1990· Ridley, 2003).

Έχοντας πειστεί για τη σπουδαιότητα των γενετικών και των περιβαλλοντικών παραγόντων, θα διερωτάσθε: ποιοι και τι είδους περιβαλλοντικοί και βιολογικοί παράγοντες; Μεγάλο ερώτημα που θα μας απασχολήσει σε όλο το βιβλίο. Για την ώρα, όμως, θα κάνουμε μια σύντομη επισκόπηση κάποιων από τους παράγοντες στους οποίους δίνουν έμφαση τα σύγχρονα ευρήματα της ψυχολογίας της προσωπικότητας.

Γενετικοί Συντελεστές

Οι γενετικοί συντελεστές παίζουν κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και των ατομικών διαφορών (Caspi, 2000· Plomin & Caspi, 1999· Rowe, 1999). Οι επιστημονικές εξελίξεις αρχίζουν να δίνουν στον ψυχολόγο της προσωπικότητας τη δυνατότητα να υπερβεί αυτή την κάπως γενικευμένη διατύπωση και να υποδείξει συγκεκριμένα είδη επιρροής. Για να το πετύχει αυτό, μπορεί να εντοπίσει μια συγκεκριμένη πτυχή της προσωπικότητας που να θεωρείται πως ρυθμίζεται από βιολογικούς παράγοντες. Μιλάμε για τις λεγόμενες όψεις της *ιδιοσυγκρασίας*, δηλαδή των βιολογικά καθορισμένων συναισθημάτων και συμπεριφορικών τάσεων που είναι ήδη εμφανείς από την πρώιμη παιδική ηλικία (Strelau, 1998). Ένα ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό που μελετήθηκε με αυτό τον τρόπο είναι η ατολμία και οι αναστολές ως αντίδραση σε καινούριες συγκυρίες, όπως είναι οι συγκυρίες που περιλαμβάνουν άγνωστους ανθρώπους (Fox, Henderson, Marshall, Nichols, & Ghera, 2005). Σύμφωνα με τα ευρήματα, η λειτουργία των εγκεφαλικών συστημάτων στον μετωπιαίο λοβό και στο μεταιχμιακό σύστημα που καθορίζουν το φόβο διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο, και αυτές οι βιολογικές διαφορές επηρεάζουν τις ψυχολογικές διαφορές στον τρόπο που βιώνουν οι άνθρωποι την ατολμία και τις αναστολές (Schmidt & Fox, 2002). Από τη στιγμή που οι γενετικοί παράγοντες συντελούν στην ανάπτυξη του εγκεφάλου, μια τέτοια ανάλυση επιτρέπει στον ψυχολόγο της προσωπικότητας να κατανοήσει με σχετική ακρίβεια τους συνδετικούς κρίκους μεταξύ γονιδίων και βιολογικών συστημάτων και τη σύνδεση των τελευταίων με τη συμπεριφορά. Το ενδιαφέρον σε αυτή την έρευνα είναι ότι καταδεικνύει πώς γίνονται ντροπαλοί οι άνθρωποι ή όχι. Υπάρχουν κάποια στοιχεία ότι τα ιδιοσυγκρασιακώς ντροπαλά παιδιά που πηγαίνουν σε νηπιακούς σταθμούς, όπου καθημερινά συναντούν πάρα πολλά παιδιά, έχουν λιγότερες πιθανότητες να παραμείνουν ντροπαλά απ' ό,τι τα παιδιά που μεγαλώνουν αποκλειστικά στο σπίτι (Schmidt & Fox, 2002).

Μια άλλη εξέλιξη στον τομέα αυτό συνδυάζει το όποιο έργο της ψυχολογίας της προσωπικότητας με τα ευρήματα της μοριακής γενετικής. Αντί για μια απλή αναφορά στην επίδραση που έχει το συνολικό γενετικό υλικό, αλλιώς το γονιδίωμα, οι ερευνητές αρχίζουν πλέον να εντοπίζουν συγκεκριμένα στοιχεία του γονιδιώματος που είναι υπεύθυνα για την ανάπτυξη τμημάτων του νευρικού συστήματος τα οποία επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά (Plomin & Caspi, 1998). Οι έρευνες επικεντρώνονται ιδιαίτερα στη σύνδεση μεταξύ των γονιδίων και των συστημάτων νευροδιαβιβαστών (Grigorenko, 2002), των χημικών δηλαδή ουσιών του εγκεφάλου μέσω των οποίων επικοινωνούν οι νευρώνες. Η λειτουργία των νευροδιαβιβαστών επηρεάζει την εγκεφαλική δραστηριότητα, η οποία με τη σειρά

της επηρεάζει τις διαθέσεις και τις αντιδράσεις των ανθρώπων σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Συνδέοντας τις παραλλαγές του γονιδιώματος με παραλλαγές των εν λόγω βιοχημικών ουσιών, οι ερευνητές θα είναι σε θέση να εξηγήσουν πώς επηρεάζουν οι γενετικοί μηχανισμοί συγκεκριμένες πτυχές της προσωπικότητας.

Αντικείμενο διερεύνησης αποτελούν οι γενετικές βάσεις της προσωπικότητας και για τους εξελικτικούς ψυχολόγους, δηλαδή τους ψυχολόγους που μελετούν την εξελικτική βάση των ψυχολογικών χαρακτηριστικών (Buss, 1991, 1995, 1999, 2000· Buss & Kenrick, 1998· Βλ. Κεφάλαιο 9). Οι εξελικτικοί ψυχολόγοι διατείνονται ότι οι ψυχολογικές τάσεις των σύγχρονων ανθρώπων είναι προϊόν της εξελικτικής μας κληρονομιάς. Οι άνθρωποι έχουν προδιάθεση για ορισμένου τύπου συμπεριφορές, διότι αυτές συνέβαλαν στην επιβίωση και στην αναπαραγωγική επιτυχία κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης εξέλιξης. Μια εξελικτική ανάλυση των γενετικών επιδράσεων διαφέρει ως προς τις θεμελιώδεις αρχές της από τις αναλύσεις που σχολιάσαμε στις δύο προηγούμενες παραγράφους. Γιατί σε μια τέτοια ανάλυση, οι ερευνητές δεν ενδιαφέρονται για τη γενετική βάση των ατομικών διαφορών, αλλά αναζητούν τη γενετική βάση των καθολικών ανθρώπινων χαρακτηριστικών, δηλαδή των ψυχολογικών γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν όλους τους ανθρώπους. Τα περισσότερα από τα γονίδιά μας είναι κοινά. Ακόμη και οι λεγόμενες φυλετικές διαφορές δεν είναι παρά επιφανειακές διαφορές σε χαρακτηριστικά όπως η απόχρωση του δέρματος, ενώ αντίθετα η βασική δομή του ανθρώπινου εγκεφάλου είναι κοινή σε όλους τους ανθρώπους (Cavalli-Sforza & Cavalli-Sforza, 1995). Ο εξελικτικός ψυχολόγος υποστηρίζει, λοιπόν, ότι όλοι κληρονομούμε ψυχολογικούς μηχανισμούς που μας προδιαθέτουν να αντα-

Συντελεστές της προσωπικότητας: Οι γενετικές διαφορές και τα διαφορετικά βιώματα, μέσα και έξω από την οικογένεια, συμβάλλουν στη διαφοροποίηση της προσωπικότητας ανάμεσα στα αδέρφια.

ποκριθούμε στο περιβάλλον με τρόπους που έχουν στεφθεί με επιτυχία στην πορεία της εξελικτικής διαδικασίας. Αυτού του είδους οι αντιδράσεις ενεργοποιούνται όταν προσελκύουμε άτομα του αντίθετου φύλου, όταν φροντίζουμε παιδιά, όταν ενεργούμε αλτρουιστικά απέναντι σε άλλα μέλη της κοινωνικής μας ομάδας ή όταν εκδηλώνουμε τα συναισθήματά μας σε αντικείμενα και γεγονότα. Υπάρχουν πολλά στοιχεία που δείχνουν ότι κάποια από τα βασικά συναισθήματα (π.χ., θυμός, θλίψη, χαρά, απέχθεια, φόβος) βιώνονται με τον ίδιο τρόπο σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια (Ekman, 1992, 1993, 1994· Elfenbein & Ambady, 2002· Izard, 1991, 1994), όπως θα περιμέναμε αν αυτά τα συναισθήματα ήταν μέρος της εξελικτικής μας κληρονομιάς.

Περιβαλλοντικοί Συντελεστές

Ακόμη και οι ψυχολόγοι που δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στον βιολογικό παράγοντα αναγνωρίζουν ότι το περιβάλλον παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς μας. Αν δεν είχαμε ανατραφεί σε μια κοινωνία μαζί με άλλους ανθρώπους δεν θα ήμασταν καν άτομα, όπως το εννοούμε συνήθως με την καθιερωμένη έννοια του όρου. Το πώς αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας, οι στόχοι μας στη ζωή και οι αξίες που μας καθοδηγούν διαμορφώνονται σε έναν κοινωνικά οργανωμένο κόσμο. Κάποιοι περιβαλλοντικοί συντελεστές κάνουν τους ανθρώπους να μοιάζουν μεταξύ τους, ενώ άλλοι συμβάλλουν στις ατομικές διαφορές και στη μοναδικότητα του ατόμου. Περιβαλλοντικοί συντελεστές με τεκμηριωμένη σπουδαιότητα για τη μελέτη της ανάπτυξης της προσωπικότητας είναι μεταξύ άλλων ο πολιτισμός, η κοινωνική τάξη, η οικογένεια και οι συνομήλικοι.

Πολιτισμός Σημαντικός περιβαλλοντικός παράγοντας που καθορίζει την προσωπικότητα είναι οι εμπειρίες που έχουν τα άτομα ως μέλη ενός συγκεκριμένου πολιτισμού. Κάθε πολιτισμός έχει τις δικές του θεσμοθετημένες και καθιερωμένες μορφές επίκτητων συμπεριφορών, τελετουργιών και πεποιθήσεων. Αυτές οι πολιτισμικές πρακτικές, οι οποίες με τη σειρά τους αντικατοπτρίζουν πανάρχαιες θρησκευτικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις, δίνουν στους ανθρώπους απαντήσεις σε σημαντικά ερωτήματα για τη φύση του εαυτού, το ρόλο του ατόμου στην κοινότητα και τις αξίες και τις αρχές που έχουν βαρύτητα στη ζωή. Έτσι, τα μέλη ενός πολιτισμού μπορεί να έχουν κοινά χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Το ενδιαφέρον είναι πως οι άνθρωποι συχνά αγνοούν τις κοινές πολιτισμικές συμπεριφορές γιατί τις θεωρούν δεδομένες. Αν, ας πούμε, ζείτε στη Βόρεια Αμερική ή στη δυτική Ευρώπη, μπορεί να μην εκτιμάτε πόσο διαμορφώνει την εικόνα για τον εαυτό σας και τους στόχους σας η ζωή σας σε έναν πολιτισμό που σέβεται τα ατομικά δικαιώματα και στον οποίο τα άτομα συναγωνίζονται μεταξύ τους σε μια οικονομική αρένα για να βελτιώσουν την οικονομική και κοινωνική τους θέση. Αφού όλοι οι άνθρωποι σε αυτές τις περιοχές βιώνουν το ίδιο πολιτισμικό γίγνεσθαι, το θεωρούμε ως δεδομένο και, διόλου απίθανο, και ως οικουμενικό. Ωστόσο, πλήθος στοιχείων δείχνουν ότι οι κάτοικοι άλλων περιοχών του κόσμου βιώνουν διαφορετικές πολιτισμικές καταστάσεις. Φαίνεται πως οι ασιατικοί πολιτισμοί δίνουν μεγαλύτερη αξία στη συνεισφορά του ατόμου στην κοινότητα παρά στην αυτοδιάθεση

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Η Εξέλιξη του Νου και της Προσωπικότητας

Από τα πρώτα στάδια της επιστημονικής ψυχολογίας, οι ερευνητές αναγνωρίζουν ότι ο άνθρωπος νους, όπως και τα υπόλοιπα ανατομικά χαρακτηριστικά, είναι προϊόν εξέλιξης. Το *Principles of Psychology* (Αρχές της Ψυχολογίας) του William James (1890), ένα από τα πρώτα σημαντικά εγχειρίδια σε αυτό τον τομέα, έκλεινε με ένα κεφάλαιο που εξηγούσε το πώς η θεωρία της εξέλιξης του Δαρβίνου σχετιζόταν με την κατανόηση των νοητικών δομών.

Η κεντρική ιδέα στη συσχέτιση των βιολογικών αρχών της εξέλιξης με τις ψυχολογικές αναλύσεις του νου και της προσωπικότητας είναι ότι, κατά τη γέννηση, ο ανθρώπινος νους δεν είναι μια άγραφη πλάκα. Ο νους, κατά τη γέννηση, δεν στερείται νοητικού περιεχομένου ή εγγενών τάσεων. Αντ' αυτού, χάρη στις διεργασίες της φυσικής επιλογής κατά την πορεία της εξέλιξης, οι άνθρωποι γεννιούνται με εγγενείς τάσεις και ικανότητες. Οι νευρολογικοί μηχανισμοί που παράγουν ψυχολογικές τάσεις οι οποίες αποδείχτηκαν προσαρμοστικές κατά την εξέλιξη έχουν γίνει ένα κληρονομικό τμήμα της νοητικής μας ιδιοσυστασίας.

Στη σύγχρονη ψυχολογία, κανένας επιστήμονας της προσωπικότητας δεν αμφιβάλλει ότι οι προσωπικότητες μας είναι, εν μέρει, προϊόν της εξέλιξης. Πόσο μεγάλο τμήμα της νοητικής ζωής εξηγείται από τα χαρακτηριστικά των προγόνων μας που αποκτήσαμε μέσω της εξέλιξης (εν αντιθέσει προς τις εμπειρίες που αποκτήσαμε αφότου γεννηθήκαμε); Μας έχει δώσει η εξέλιξη ένα καθορισμένο σύνολο τάσεων που αποδείχτηκαν χρήσιμες στο εξελικτικό μας παρελθόν ή μήπως μας έδωσε έναν εγκέφαλο που προσαρμόζεται με ευελιξία στις απαιτήσεις του παρόντος;

Τα τελευταία χρόνια, τα συγκεκριμένα ζητήματα έχουν βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος όχι μόνο των ψυχολόγων και άλλων επιστημόνων, αλλά και του κοινού γενικά. Εν μέρει, αυτό

οφείλεται στα γραπτά του Steven Pinker, ψυχολόγου στο Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης. Στο βιβλίο του *The Blank Slate* (Pinker, 2002), ο Pinker ισχυρίζεται ότι η κοινωνία αποδέχεται με μεγάλη καθυστέρηση την ιδέα ότι οι άνθρωποι είναι προϊόν του εξελικτικού παρελθόντος του είδους τους. Οι άνθρωποι βρίσκουν ευχάριστο το γεγονός ότι οι ψυχολογικές ιδιότητες μπορούν να αλλάξουν μέσω καινούριων εμπειριών. Ελπίζουμε, λόγω χάρη, ότι η βελτιωμένη φροντίδα των παιδιών από τους γονείς, η καλύτερη εκπαίδευση, αλλά και πιο φωτισμένες κοινωνικές πολιτικές μπορούν να δημιουργήσουν έναν καλύτερο και πιο ευγενικό κόσμο – έναν κόσμο με λιγότερες προκαταλήψεις, λιγότερη επιθετικότητα και περισσότερη ανοχή και ειρήνη. Όμως, όπως επισημαίνει ο Pinker, ενδέχεται να υπάρχουν χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ψυχολογίας που είναι δύσκολο να αλλάξουν, επειδή είναι προϊόντα της εξέλιξης. Όσα ψυχολογικά γνωρίσματα αποδείχτηκαν προσαρμοστικά κατά την πορεία της εξελικτικής ιστορίας μπορεί να είναι σταθερά, «αποθηκευμένα» χαρακτηριστικά του σημερινού ανθρώπινου νου. Η αναγνώριση των επιδράσεων των εξελικτικών παραγόντων στη διαμόρφωση του νου είναι ουσιαστικής σημασίας για την κατανόηση του βασικού χαρακτήρα της ανθρώπινης φύσης. Μια τέτοια κατανόηση, με τη σειρά της, ενδέχεται να παίζει κρίσιμο ρόλο στην επινόηση ανθρωπιστικών, αποτελεσματικών κοινωνικών πολιτικών και να μας βοηθά να αναγνωρίζουμε πότε οι κοινωνικές πολιτικές δεν πρόκειται να αποδώσουν καρπούς.

Οι αναλύσεις του Pinker αποτελούν, επί του παρόντος, σημείο τριβής στον τομέα της ψυχολογίας, και όχι μόνο. Ορισμένοι αισθάνονται ότι το εξελικτικό πλαίσιο του Pinker εξηγεί πολύ περιορισμένες, μόνο, πτυχές της ανθρώπινης εμπειρίας. Για παράδειγμα, ανασκοπώντας το βιβλίο του Pinker στο περιοδικό *The New Yorker*, ο ερευνητής

Louis Menand σημειώνει ότι μεγάλο τμήμα της ανθρώπινης δραστηριότητας φαίνεται εντελώς ξεκομμένο από τις πράξεις και τα γεγονότα του εξελικτικού παρελθόντος. Πολλοί άνθρωποι καταβάλλουν προσπάθεια για να δημιουργήσουν έργα τέχνης, να παίξουν ή να ακούσουν μουσική, ή να μελετήσουν συστήματα θρησκευτικής ή φιλοσοφικής σκέψης. Είναι δύσκολο να δούμε πώς η τάση των ανθρώπων να δημιουργούν και να εκτιμούν αυτά τα πρωτότυπα και επινοητικά πνευματικά προϊόντα μπορεί να εξηγηθεί από τη σκοπιά των εξελικτικών δυνάμεων, από τη στιγμή που για μεγάλο τμήμα της εξέλιξης οι άνθρωποι αφιέρωσαν τον περισσότερο χρόνο τους σε δραστηριότητες άμεσα συνδεδεμένες με την επιβίωση και την αναπαραγωγή.

Ίσως ένας εξελικτικός ψυχολόγος όπως ο Pinker να μπορούσε να εξηγήσει, εκ των υστέρων, τον τρόπο που οι εξελικτικές δυνάμεις πιθανόν να έχουν υποστηρίξει αυτές τις σύνθετες, δημιουργικές ανθρώπινες ικανότητες. Εδώ, όμως, τίθεται ένα δεύτερο θέμα. Οι ερευνητές κατηγορούν την εξελικτική ψυχολογία ότι βασίζεται περισσότερο στην εικασία παρά στο αποδεδειγμένο γεγονός. Ένας βιολόγος έχει κρίνει ότι τα στοιχεία στα οποία στηρίζονται οι ισχυρισμοί της εξελικτικής ψυχολογίας είναι εκπληκτικά χαλαροί από επιστημονική άποψη. Πολύ συχνά παρέχονται ελάχιστα δεδομένα, αγνοούνται εναλλακτικές υποθέσεις και υπάρχει ο κίνδυνος να ξεπέσει ολόκληρο το εγχείρημα σε μια ασύνδετη αφήγηση ιστοριών (Orr, 2003, σ.

18). Μια πρόσφατη και περιεκτική επισκόπηση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, προβαίνοντας σε εικασίες για το περιβάλλον του μακρινού μας παρελθόντος, οι εξελικτικοί ψυχολόγοι παραγνωρίζουν τον αντίκτυπο του περιβάλλοντος στο οποίο ζούμε στη σύγχρονη εποχή (Buller, 2005). Υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι οι εσωτερικές συνδέσεις των εγκεφάλων μας δεν είναι εξ ολοκλήρου προκαθορισμένες από γενετικούς παράγοντες ως προϊόντα της εξέλιξης. Απεναντίας, «ο εγκέφαλος προσαρμόζεται στο τοπικό του περιβάλλον» (Buller, 2005, σ. 199). Καθώς αναπτύσσονται τα άτομα, οι ακριβείς εσωτερικές συνδέσεις στον εγκέφαλό τους επηρεάζονται από αναπτυξιακά βιώματα. Επομένως, οι προσωπικότητές μας αντικατοπτρίζουν έναν βιολογικό εγκέφαλο ο οποίος έχει διαμορφωθεί όχι μόνο από καθολικές δυνάμεις της εξέλιξης, αλλά και από ατομικά βιώματα κατά τη διάρκεια της προσωπικής ανάπτυξης.

Ελάχιστοι επιστήμονες της προσωπικότητας –έως κανένας– πιστεύουν ότι ο νους κατά τη γέννησή μας είναι μια άγραφη πλάκα. Εντούτοις, πολλοί αμφισβητούν το κατά πόσο η εξελικτική ψυχολογία συνιστά επαρκές πλαίσιο για να εξηγήσουμε την ψυχολογική λειτουργία των ατόμων. Πρόκειται για ένα ζήτημα που παραμένει ενδιαφέρον και εξακολουθεί να προκαλεί διαμάχες στον τομέα της ψυχολογίας.

Πηγή: Buller (2005)· James (1890)· Menand (2002)· Orr (2003)· Pinker (2002)· Smith (2002).

του ατόμου και το προσωπικό όφελος (Nisbett et al., 2001). Μάλιστα, ακόμη και στον δυτικό κόσμο, οι πολιτισμικές πεποιθήσεις για το ρόλο του ατόμου στην κοινωνία έχουν αλλάξει από τη μια ιστορική περίοδο στην άλλη. Η ιδέα ότι τα άτομα συναγωνίζονται σε μια αγορά εργασίας για να βελτιώσουν τη θέση τους στη ζωή είναι στοιχείο των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών, κάτι που δεν θεωρούνταν αυτονόητο στις ίδιες κοινωνίες κατά τον Μεσαίωνα (Heilbroner, 1986).

Με άλλα λόγια, ο πολιτισμός έχει αντίκτυπο στην προσωπικότητα, επηρεάζοντάς τη διακριτικά αλλά και σε βάθος. Ο πολιτισμός στον οποίο ζούμε ορίζει τις ανάγκες μας και τους τρόπους ικανοποίησής τους, τα διαφορετικά συναισθήματα που βιώνουμε και το πώς τα εκφράζουμε, τις σχέσεις μας με τους άλλους και τον εαυτό μας, το τι θεωρούμε αστείο ή θλιβερό, τη στάση μας απέναντι στη

ζωή και το θάνατο και το τι κρίνουμε ως υγιές ή αρρωστημένο (Cross & Markus, 1999· Fiske et al., 1998· Markus & Kitayama, 1991).

Κοινωνική τάξη Αν και ορισμένα πρότυπα συμπεριφοράς τα αναπτύσσει το άτομο ως μέλος ενός πολιτισμού, κάποια άλλα τα αναπτύσσει ως μέλος μιας κοινωνικής τάξης στο πλαίσιο μιας δεδομένης πολιτισμικής κουλτούρας. Ελάχιστα στοιχεία της προσωπικότητας ενός ατόμου μπορούν να κατανοηθούν χωρίς να γίνει αναφορά στην ομάδα όπου αυτό ανήκει. Η κοινωνική τάξη κάποιου –είτε είναι κατώτερη είτε ανώτερη, είτε εργατική είτε επαγγελματική– έχει ιδιαίτερη σημασία. Οι παράγοντες της κοινωνικής τάξης βοηθούν στον καθορισμό της κοινωνικής θέσης των ατόμων, των ρόλων που διαδραματίζουν, των καθηκόντων που τα δεσμεύουν και των προνομίων που απολαμβάνουν. Αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν το πώς βλέπουν τον εαυτό τους, πώς βλέπουν τα μέλη άλλων κοινωνικών τάξεων, καθώς επίσης και το πώς κερδίζουν και ξοδεύουν χρήματα. Σύμφωνα με σχετικές έρευνες, η κοινωνικοοικονομική θέση επηρεάζει τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου (Bradley & Corwyn, 2002). Όπως ο πολιτισμικός έτσι και ο ταξικός παράγοντας επηρεάζει τις ικανότητες και τις τάσεις των ανθρώπων και διαμορφώνει τους τρόπους με τους οποίους ορίζουν τις καταστάσεις και αντιδρούν σε αυτές.

Οικογένεια Πέρα από τις ομοιότητες που καθορίζονται από κάποιους παράγοντες του περιβάλλοντος, όπως η συμμετοχή στον ίδιο πολιτισμό ή στην ίδια κοινωνική τάξη, οι περιβαλλοντικοί παράγοντες οδηγούν σε σημαντικές διαφορές στη λειτουργία της προσωπικότητας των ανθρώπων μιας συγκεκριμένης πολιτισμικής κοινότητας ή κοινωνικής τάξης. Ένας από τους σημαντικότερους πολιτισμικούς παράγοντες είναι η επιρροή της οικογένειας (Park, 2004). Οι γονείς μπορεί να είναι ξεστοί και τρυφεροί ή εχθρικοί και αρνητικοί, να είναι υπερπροστατευτικοί και κτητικοί ή να συναισθάνονται την ανάγκη των παιδιών τους για ελευθερία και αυτονομία. Κάθε είδους συμπεριφορά των γονιών επηρεάζει την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Οι γονείς επηρεάζουν τη συμπεριφορά των παιδιών τους με τρεις τουλάχιστον βασικούς τρόπους:

1. Με τη δική τους συμπεριφορά δίνουν παραδείγματα που οδηγούν σε ορισμένη συμπεριφορά των παιδιών (π.χ., η ματαίωση προκαλεί επιθετικότητα).
2. Αποτελούν πρότυπα προς μίμηση.
3. Επιβραβεύουν επιλεκτικά τη συμπεριφορά.

Στην αρχή, ίσως να θεωρήσουμε ότι οι οικογενειακές πρακτικές συνιστούν μια επιρροή που καθιστά τα μέλη της οικογένειας όμοια μεταξύ τους. Στην πραγματικότητα, οι πρακτικές αυτές μπορούν να δημιουργήσουν και διαφορές στο πλαίσιο της οικογένειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών σε μια οικογένεια. Από αρχαιοτάτων χρόνων, τα αγόρια υπήρξαν αποδέκτες προνομίων και ευκαιριών ανύπαρκτων για τα κορίτσια. Αυτές οι διαφορές στη στάση της οικογένειας απέναντι στα αγόρια και τα κορίτσια μόνο όμοια δεν τα έκαναν μεταξύ τους – αντίθετα, συνέβαλαν στην ύπαρξη διαφορών όσον αφορά την ανάπτυξή τους. Άλλοι οικογενειακοί παράγοντες, εκτός από το φύλο, που μπορεί να δημιουργήσουν διαφορές ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας είναι η

σειρά γέννησης. Μερικές φορές οι γονείς εκδηλώνουν ασυναίσθητα μια (ανεπαίσθητη) προτίμηση για τα πρωτότοκα παιδιά (Keller & Zach, 2002), τα οποία έτσι έχουν την τάση να γίνονται πιο φιλόδοξα και ευσυνειδητα σε σχέση με τα επόμενα αδέρφια τους (Paulhus, Trapnell, & Chen, 1999).

Συνομηλικοί Πέρα από την ενδοοικογενειακή ζωή, ποια βιώματα από το περιβάλλον είναι σημαντικά για την ανάπτυξη της προσωπικότητας; Ένα από αυτά είναι οι εμπειρίες του παιδιού με τους συνομηλίκους του. Για την ακρίβεια, ορισμένοι ψυχολόγοι θεωρούν την επιρροή των συνομηλίκων πιο σημαντική για την ανάπτυξη της προσωπικότητας από τα ενδοοικογενειακά βιώματα (Harris, 1995). Ίσως «η απάντηση στο ερώτημα “Γιατί τα παιδιά από την ίδια οικογένεια διαφέρουν τόσο μεταξύ τους;” (Plomin & Daniels, 1987) να είναι ότι έχουν διαφορετικά βιώματα έξω από το σπίτι και ότι τα βιώματά τους μέσα στο σπίτι δεν τα κάνουν να μοιάζουν περισσότερο» (Harris, 1995, σ. 481). Οι παρέες των συνομηλίκων βοηθούν το παιδί να προσαρμοστεί κοινωνικά στην αποδοχή νέων κανόνων συμπεριφοράς, γεγονός που μπορεί να έχει μόνιμη επίδραση στην προσωπικότητά του. Για παράδειγμα, τα παιδιά που δεν έχουν καλές εμπειρίες από τους φίλους τους, με πολλούς τσακωμούς και εντάσεις, συμπεριφέρονται συνήθως με δυσάρεστο και ανταγωνιστικό τρόπο (Berndt, 2002).

ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Η διατύπωση μιας θεωρίας για την προσωπικότητα θα σας φανεί ίσως ότι είναι μια ουτοπική δραστηριότητα, μια αφηρημένη πνευματική άσκηση που δεν κατορθώνει να εξηγήσει τα σημαντικά προβλήματα της καθημερινής ζωής. Κι όμως, οι θεωρίες της προσωπικότητας έχουν εν δυνάμει τεράστια πρακτική σημασία. Οι άνθρωποι έρχονται συχνά αντιμέτωποι με πολύπλοκα ψυχολογικά προβλήματα: έχουν κατάθλιψη, νιώθουν μοναξιά, κάποιος καλός τους φίλος είναι εθισμένος στα ναρκωτικά, έχουν άγχος για τις σεξουαλικές τους σχέσεις, συχνές διαφωνίες απειλούν τη σχέση με το σύντροφό τους. Για να επιλυθούν αυτά τα προβλήματα, απαιτείται κάποιο θεωρητικό πλαίσιο που να προσδιορίζει τα αίτια του προβλήματος και τους παράγοντες που ενδεχομένως να επιφέρουν κάποια αλλαγή. Με άλλα λόγια, χρειάζεται μια θεωρία της προσωπικότητας.

Στο παρελθόν, τα πρακτικής φύσεως προβλήματα που ήταν καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη των θεωριών της προσωπικότητας είχαν να κάνουν με την ψυχοπαθολογία. Πολλοί από τους θεωρητικούς με τους οποίους θα ασχοληθούμε υπήρξαν και θεραπευτές, και ξεκίνησαν την καριέρα τους προσπαθώντας να επιλύσουν τα πρακτικά προβλήματα με τα οποία τους έφερναν αντιμέτωπους οι πελάτες τους. Εν μέρει, οι θεωρίες τους επιχειρούσαν να οργανώσουν σε ένα σύστημα τα μαθήματα που έπαιρναν περί ανθρώπινης φύσης όταν ασχολούνταν με τα πρακτικά προβλήματα στη θεραπεία.

Μολονότι δεν έχουν όλες οι θεωρίες για την προσωπικότητα κλινικές καταβολές, στην ουσία αυτό που αξίζει να αξιολογούμε σε οποιαδήποτε θεωρητική προσέγγιση είναι το εάν οι ιδέες της έχουν πρακτικό όφελος για τα άτομα και την κοινωνία γενικότερα.

Μόλις αναλύσαμε τέσσερις θεματικούς τομείς της μελέτης της προσωπικότητας: (1) τη δομή της προσωπικότητας, (2) τις διεργασίες της προσωπικότητας, (3) την ανάπτυξη της προσωπικότητας και (4) την ψυχολογία και την αλλαγή συμπεριφοράς. Στη συνέχεια, θα δούμε μια σειρά από θεωρητικά ζητήματα ιδιάζουσας σημασίας για τον κλάδο μας. Όταν λέμε θεωρητικά ζητήματα εννοούμε μια σειρά από ερωτήματα σχετικά με την προσωπικότητα τα οποία είναι τόσο θεμελιώδη ώστε ανακύπτουν ανεξάρτητα από τη θεματολογία της εκάστοτε θεωρίας και χρήζουν αναφοράς όποια κι αν είναι η θεωρητική στάση κάποιου.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας δεν περιορίζονται σε μονοδιάστατα ερωτήματα περί ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αντίθετα, τολμούν να καταπιαστούν με το πολυδιάστατο ερώτημα: ποια είναι η βασική φύση του ανθρώπου; Με άλλα λόγια, δίνουν τις δικές τους φιλοσοφικές ερμηνείες για τη βασική φύση των ανθρώπων. Καθοριστικός παράγοντας στην αξιολόγηση μιας θεωρίας είναι η συνολική εικόνα που δίνει για το άτομο.

Οι θεωρίες της προσωπικότητας υιοθετούν πολύ διαφορετικές απόψεις σχετικά με τις βασικές ιδιότητες της ανθρώπινης φύσης. Σε κάποιες θεωρίες οι άνθρωποι παρουσιάζονται ως λογικά όντα. Οι άνθρωποι εξηγούν λογικά τον κόσμο, σταθμίζουν κέρδη και ζημιές των ενεργειών και των εναλλακτικών τους και συμπεριφέρονται βάσει αυτών των λογικών υπολογισμών τους. Από αυτή την άποψη, οι ατομικές διαφορές αντανakλούν κυρίως διαφορές στις διεργασίες της σκέψης, στις οποίες βασίζονται και οι υπολογισμοί τους.

Άλλες προσεγγίσεις βλέπουν τον άνθρωπο ως ζώο, με αποτέλεσμα να θεωρούν πως ο άνθρωπος οργανισμός διέπεται κυρίως από άλογες, ζωώδεις ορμές. Αντιμετωπίζουν τις λογικές διεργασίες της σκέψης ως αναλογικά αδύναμα συστατικά της προσωπικότητας, σε σύγκριση με τις ισχυρές ζωώδεις ορμές.

Τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα πολύ δημοφιλής για την κατανόηση του ατόμου ήταν η θεωρία του υπολογιστή, η οποία έβλεπε τους ανθρώπους ως επεξεργαστές πληροφοριών που αποθηκεύουν και αξιοποιούν συμβολικές αναπαραστάσεις, όπως ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής επεξεργάζεται και αποθηκεύει πληροφορίες. Ωστόσο, από τη στιγμή που οι άνθρωποι κινούνται στον κόσμο, κάποιοι υποστήριζαν ότι τα ρομπότ θα πρόσφεραν μια πιο ακριβή αναλογία σε σχέση με την ανθρώπινη φύση από ό,τι οι υπολογιστές (Carver & Scheier, 1998).

Πρέπει να αναγνωρίσουμε πως οι διαφορετικές αυτές απόψεις για την ανθρώπινη φύση γεννήθηκαν από διαφορετικές κοινωνικοϊστορικές συνθήκες. Οι υποστηρικτές διαφορετικών θεωριών είχαν και διαφορετικά βιώματα και επηρεάστηκαν από διαφορετικές ιστορικές παραδόσεις. Επομένως, πέρα από τα επιστημονικά τεκμήρια και γεγονότα, οι θεωρίες της προσωπικότητας επηρεάζονται και από προσωπικής φύσεως παράγοντες, από το πνεύμα της εποχής και από φιλοσοφικές υποθέσεις αντιπροσωπευτικές των μελών μιας συγκεκριμένης πολιτισμικής ομάδας (Pervin, 2002).

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Καθορίζεται η ανθρώπινη συμπεριφορά από τις εσωτερικές διαδικασίες του ατόμου ή από εξωτερικά γεγονότα; Το ζήτημα εδώ αφορά τη σχέση ανάμεσα στους εσωτερικούς και στους εξωτερικούς συντελεστές και την αντίστοιχη σπουδαιότητά τους. Όλες οι θεωρίες της προσωπικότητας αναγνωρίζουν ότι εσωτερικοί παράγοντες του οργανισμού και γεγονότα του εξωτερικού περιβάλλοντος παίζουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της συμπεριφοράς. Όμως οι θεωρίες δεν αποδίδουν την ίδια σπουδαιότητα στους εσωτερικούς και στους εξωτερικούς συντελεστές.

Σκεφτείτε, λόγου χάρη, τις διαφορές ανάμεσα σε δύο από τους κορυφαίους ψυχολόγους του 20ού αιώνα: τον Sigmund Freud και τον B.F. Skinner. Κατά τον Freud, μας εξουσιάζουν εσωτερικές δυνάμεις που βρίσκονται κυρίως στο ασυνείδητό μας, ενώ σύμφωνα με τον Skinner, πρωταρχική σημασία έχουν οι περιβαλλοντικές δυνάμεις: «το άτομο δεν ενεργεί πάνω στον κόσμο, ο κόσμος ενεργεί πάνω στο άτομο» (1971, σ. 211). Κατά τη φροϋδική άποψη, η εσωτερική δυναμική του νου ευθύνεται για τους διαφορετικούς τύπους συμπεριφοράς. Για τον Skinner, το άτομο είναι παθητικό θύμα των γεγονότων του περιβάλλοντος.

Ο Freud και ο Skinner αντιπροσωπεύουν, συνεπώς, απόψεις τις οποίες οι περισσότεροι ψυχολόγοι σήμερα θεωρούν ακραίες. Ουσιαστικά όλοι οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας σήμερα αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα της μελέτης τόσο των εξωτερικών όσο και των εσωτερικών συντελεστών της ανθρώπινης πράξης. Εντούτοις, οι σύγχρονες θεωρίες δεν παύουν να παρουσιάζουν αξιοσημείωτες διαφορές στην έμφαση που δίνουν στους εσωτερικούς ή στους εξωτερικούς παράγοντες, διάσταση απόψεων που φαίνεται ξεκάθαρα όταν εξετάζουμε τις βασικές μεταβλητές –ή αλλιώς, όπως τις αποκαλέσαμε, τις βασικές μονάδες ανάλυσης– μιας συγκεκριμένης θεωρίας. Ας δούμε, για παράδειγμα, δυο θεωρίες που θα διαβάσετε στα επόμενα κεφάλαια: Στις θεωρίες των χαρακτηριστικών, βασικές μονάδες ανάλυσης είναι οι κληρονομικές δομές του ατόμου που προκαλούν γενικευμένους τύπους συμπεριφοράς (McCrae & Costa, 1999). Στις κοινωνικογνωστικές θεωρίες για την προσωπικότητα, οι βασικές μονάδες ανάλυσης είναι οι γνώσεις και οι διεργασίες της σκέψης που αποκτώνται μέσω της αλληλεπίδρασης με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον (Bandura, 1999· Mischel & Shoda, 1999). Όπως καταλαβαίνετε από τις βασικές τους μονάδες, οι θεωρίες αυτές διαφοροποιούνται ως προς την έμφαση που δίνουν στους εξωτερικούς και εσωτερικούς συντελεστές της προσωπικότητας.

ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ

Πόσο σταθερή είναι η προσωπικότητα από περίσταση σε περίσταση; Σε ποιο βαθμό είστε το «ίδιο πρόσωπο» όταν βρίσκεστε με φίλους και όταν είστε με τους γονείς σας; Σε ένα πάρτι και σε μια συζήτηση στην τάξη; Και πόσο σταθερή είναι η προσωπικότητά σας διαχρονικά; Πόσο μοιάζει η προσωπικότητά σας σήμερα με την προσωπικότητά σας τότε που ήσαστε παιδί; Και πόσο θα μοιάζει με την προσωπικότητά σας σε είκοσι χρόνια από τώρα;

Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα είναι πιο δύσκολο να βρεθεί απ' όσο φαντάζεστε. Εν μέρει αυτό οφείλεται στο ότι πρέπει να αποφασίσουμε τι θεωρούμε παράδειγμα σταθερότητας και τι παράδειγμα αστάθειας στην προσωπικότητα. Ας δούμε μια ενδεικτική περίπτωση ως παράδειγμα. Φανταστείτε πως έχετε δύο προϊστάμενους στη δουλειά σας, έναν άντρα και μια γυναίκα, και ότι συνήθως συμπεριφέρεστε ευγενικά στον έναν και ψυχρά στον άλλον. Θεωρείται αυτό αστάθεια στην προσωπικότητά σας; Αν πιστεύετε ότι η ευγένεια είναι βασικό γνώρισμα της προσωπικότητας, η απάντηση είναι ναι. Ας υποθέσουμε, όμως, πως αναλύει αυτή την περίπτωση ένας ψυχολόγος προσκείμενος στην ψυχαναλυτική θεωρία, σύμφωνα με την οποία (1) οι άνθρωποι που συναντάτε ως ενήλικες ενδέχεται να συμβολίζουν για εσάς διαφορετικές γονεϊκές φιγούρες και (2) βασική δυναμική της προσωπικότητας είναι η έλξη προς το γονέα του αντίθετου φύλου και η αντιζηλία προς το γονέα του ίδιου φύλου, το λεγόμενο «οιδιπόδειο σύμπλεγμα». Από αυτή την άποψη, ενεργείτε μάλλον με πολύ σταθερό τρόπο. Οι διαφορετικοί προϊστάμενοι αντιπροσωπεύουν τις διαφορετικές γονεϊκές σας φιγούρες και ενδεχομένως εσείς να αναπαράγετε σταθερά τα οιδιπόδεια κίνητρα, που σας κάνουν να αντιμετωπίζετε εντελώς διαφορετικά τα δύο άτομα.

Ακόμη και αν οι άνθρωποι συμφωνούν ως προς το τι θεωρείται σταθερότητα και τι όχι, ενδέχεται να διαφωνούν ως προς τους παράγοντες που προκαλούν τη σταθερότητα της προσωπικότητας. Όσον αφορά τη σταθερότητα στο χρόνο, αδιαμφισβήτητα οι ατομικές διαφορές είναι σε μεγάλο βαθμό σταθερές για μεγάλα χρονικά διαστήματα (Fraleigh, 2002· Roberts & Del Vecchio, 2000). Αν σήμερα είστε πιο εξωστρεφείς από τους φίλους σας, πολύ πιθανόν να είστε πιο εξωστρεφείς από τα ίδια άτομα και για τα επόμενα είκοσι χρόνια. Γιατί, όμως; Μία πιθανότητα είναι οι βασικές δομές της προσωπικότητας να είναι κληρονομικές και να αλλάζουν

Η έρευνα στην προσωπικότητα δείχνει ότι πολλές από τις προσωπικές ιδιότητες παρουσιάζουν μεγάλη σταθερότητα με το πέρασμα του χρόνου. Ιδιότητες προφανείς, π.χ., στην εφηβεία μπορεί να φαίνονται ξεκάθαρα στην προσωπικότητα του ενήλικα – όπως φαίνεται από αυτές τις φωτογραφίες του πρώην προέδρου των Η.Π.Α. Bill Clinton.

ελάχιστα κατά τη διάρκεια της ζωής μας. Μια άλλη, όμως, πιθανότητα είναι να παίζει καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της σταθερότητας το περιβάλλον. Η έκθεση στα ίδια μέλη της οικογένειας, στους ίδιους φίλους, στο ίδιο εκπαιδευτικό σύστημα και στις ίδιες κοινωνικές συνθήκες για μεγάλο χρονικό διάστημα μπορεί να ενισχύει τη σταθερότητα της προσωπικότητας μέσα στο χρόνο (Lewis, 2002).

Κανένας θεωρητικός της προσωπικότητας δεν πιστεύει πως θα κοιμηθείτε εσωστρεφείς και θα ξυπνήσετε το επόμενο πρωί εξωστρεφείς. Ωστόσο, οι διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις του θέματος συνεπάγονται και διαφορετικές απόψεις σχετικά τόσο με τη φύση της σταθερότητας και της αλλαγής της προσωπικότητας, όσο και με την ικανότητα των ανθρώπων να προσαρμόζουν τη λειτουργία της προσωπικότητάς τους ανάλογα με την εκάστοτε χρονική στιγμή και τον εκάστοτε τόπο. Για κάποιους θεωρητικούς, η ποικιλία στη συμπεριφορά είναι δείγμα αστάθειας της προσωπικότητας. Για άλλους, μπορεί να είναι ένδειξη μιας σταθερής προσωπικής ικανότητας για προσαρμογή της συμπεριφοράς στις διαφορετικές απαιτήσεις διαφορετικών κοινωνικών συνθηκών (Mischel, 2004).

Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ

Σε γενικές γραμμές, τα ψυχολογικά βιώματα έχουν οργάνωση και συνοχή (Cervone & Shoda, 1999b). Οι πράξεις μας ακολουθούν κάποιο σχέδιο και κάποια οργάνωση – δεν είναι τυχαίες και χαοτικές. Καθώς κινούμαστε από το ένα μέρος στο άλλο, διατηρούμε μια σταθερή εικόνα για τον εαυτό μας, το παρελθόν μας και τους μελλοντικούς μας στόχους. Οι εμπειρίες μας είναι συνυφασμένες με τις πράξεις μας.

Αν και θεωρούμε δεδομένη την ενότητα των βιωμάτων μας, κατά μία έννοια η ενότητα αυτή δεν είναι και τόσο αναμενόμενη. Ο εγκέφαλός μας περιλαμβάνει πλήθος συστημάτων επεξεργασίας πληροφοριών, πολλά από τα οποία λειτουργούν ταυτόχρονα αλλά μερικώς αυτόνομα μεταξύ τους (Pinker, 1997). Αν εξετάσουμε το περιεχόμενο των συνειδητών μας βιωμάτων, θα διαπιστώσουμε πως οι περισσότερες σκέψεις μας μας διαφεύγουν. Είναι δύσκολο να θυμόμαστε οποιαδήποτε ιδέα μας για μεγάλο χρονικό διάστημα. Φαινομενικά ασύνδετες μεταξύ τους ιδέες μάς έρχονται στο νου, κι όμως σπάνια θεωρούμε τον κόσμο χαοτικό και τις ζωές μας αποδιοργανωμένες. Γιατί;

Υπάρχουν δύο απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα. Η πρώτη είναι ότι πολλαπλά τμήματα του μυαλού λειτουργούν ως ένα πολυσύνθετο σύστημα. Τα μέρη συνδέονται μεταξύ τους με τέτοιο τρόπο ώστε το πολυμερές αυτό σύστημα να λειτουργεί ομαλά και με συνοχή. Οι ψηφιακές αναπαραστάσεις της λειτουργίας της προσωπικότητας (Nowak, Vallacher, & Zochowski, 2002) καθώς και η νευροεπιστημονική διερεύνηση των αμφίδρομων συνδέσεων μεταξύ των περιοχών του εγκεφάλου (Tononi & Edelman, 1998) αρχίζουν σιγά σιγά να φωτίζουν τον τρόπο με τον οποίο το μυαλό δημιουργεί τη συνοχή ανάμεσα στην εμπειρία και στη δράση.

Η δεύτερη απάντηση έχει να κάνει με την έννοια του εαυτού. Παρ' ότι ενδέχεται να βιώσουμε μια μάλλον αναπάντεχη ποικιλία από γεγονότα, τα βλέπουμε μέσα από μια σταθερή οπτική γωνία, τον εαυτό μας (Harré, 1998). Οι άνθρωποι δημιουργούν αυτοβιογραφικές μνήμες που έχουν συνοχή μεταξύ τους, με αποτέ-

Η έννοια του εαυτού: Οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας θέλουν να μάθουν πώς αναπτύσσεται η έννοια του εαυτού και πώς βοηθά στην οργάνωση της εμπειρίας.

λεσμα να έχει συνοχή και ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε το ποιοι είμαστε (Conway & Pleydell-Pearce, 2000). Η έννοια του εαυτού, λοιπόν, αποδεικνύεται χρήσιμη όταν εξηγούμε την ενότητα των εμπειριών μας (Baumeister, 1999· Kehl & Koole, 2004· Robins, Norem, & Cheek, 1999).

ΠΟΙΚΙΛΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ

Έχουμε άραγε συνείδηση του περιεχομένου της νοητικής μας ζωής ή εκτελούνται οι περισσότερες εγκεφαλικές μας δραστηριότητες ασυναίσθητα και ασυνείδητα;

Από τη μια μεριά, στο μεγαλύτερο ποσοστό της η δραστηριότητα του εγκεφάλου είναι ασυνείδητη. Σκεφτείτε τι συμβαίνει όταν διαβάζετε αυτό το βιβλίο. Ο εγκέφαλός σας εκτελεί ταυτόχρονα πολυάριθμες λειτουργίες, από τον έλεγχο των εσωτερικών σας ψυχολογικών διαθέσεων ως την ερμηνεία των συμβόλων με το μελάνι που απαρτίζουν τις λέξεις πάνω σε τούτη τη σελίδα. Και όλα αυτά συμβαίνουν χωρίς να τα αντιλαμβάνεστε. Δεν χρειάζεται να πείτε συνειδητά στον εαυτό σας «Αναρωτιέμαι, αυτά τα σκαριφήματα από μελάνι σχηματίζουν λέξεις;» ούτε «Μήπως να ελέγξω αν εισέρχεται αρκετό οξυγόνο στα όργανα του σώματός μου;». Αυτές είναι λειτουργίες που εκτελούνται αυτόματα, δεν είναι όμως εκείνες που κυρίως ενδιαφέρουν τον ψυχολόγο της προσωπικότητας.

Οι επιστήμονες της προσωπικότητας ρωτούν αν σημαντικές πτυχές της λειτουργίας της προσωπικότητας –τα κίνητρα, τα συναισθήματα– συντελούνται έξω από τη σφαίρα της συνείδησης. Αν αποδειχτεί κάτι τέτοιο, ο επιστήμονας της προσωπικότητας προσπαθεί να συνθέσει τα διανοητικά συστήματα που ενεργοποιούν τις συνειδητές και τις ασυνείδητες διεργασίες (Kihlstrom, 1990, 1999· Pervin,

1999, 2003). Επειδή *ορισμένες* εγκεφαλικές λειτουργίες συντελούνται ασυνείδητα δεν σημαίνει πως είναι ασυνείδητες και οι σημαντικότερες διεργασίες της προσωπικότητας. Οι άνθρωποι επιδίδονται πολύ στην ενδοσκόπηση. Τείνουν να συλλογίζονται τον εαυτό τους ιδιαίτερα όταν έρχονται αντιμέτωποι με σημαντικές καταστάσεις, όπου οι αποφάσεις που λαμβάνονται (π.χ., αν και πότε θα πάνε στο πανεπιστήμιο, αν θα παντρευτούν ένα συγκεκριμένο άτομο, αν θα κάνουν παιδιά, τι επάγγελμα θα ακολουθήσουν) έχουν σημαντικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Σε τέτοιες κρίσιμες αποφάσεις παίζουν μεγάλο ρόλο οι ενσυνείδητες διεργασίες, με αποτέλεσμα πολλοί ψυχολόγοι της προσωπικότητας να μελετούν τη συνειδητή ενδοσκόπηση ακόμη κι αν αναγνωρίζουν ότι πολυάριθμες πτυχές της νοητικής μας ζωής λαμβάνουν χώρα έξω από τη σφαίρα της συνείδησης.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ, ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Είμαστε άραγε «δέσμιοι του παρελθόντος μας»; Ή μήπως η προσωπικότητά μας διαμορφώνεται από όσα συμβαίνουν στο παρόν μας και από τις προσωπικές μας φιλοδοξίες για το μέλλον; Οι θεωρητικοί συμφωνούν πως η συμπεριφορά μπορεί να επηρεαστεί μόνο από παράγοντες που επενεργούν κατά το παρόν, καθώς βασική αρχή της αιτιότητας είναι πως μόνο διαδικασίες ενεργές στο παρόν θεωρούνται αιτίες γεγονότων. Κατ' αυτή την έννοια, μόνο το παρόν έχει σημασία στην κατανόηση της συμπεριφοράς. Το παρόν, όμως, μπορεί να επηρεαστεί από εμπειρίες είτε του μακρινού είτε του πρόσφατου παρελθόντος. Παρομοίως, το τι σκέφτεται κάποιος στο παρόν μπορεί να επηρεαστεί από σκέψεις που αφορούν το άμεσο ή το μακρινό παρελθόν. Οι άνθρωποι διαφέρουν ανάλογα με το βαθμό στον οποίο ανησυχούν για το παρελθόν και το μέλλον. Και οι θεωρητικοί της προσω-

Η επίδραση των πρώτων βιωμάτων:

Οι ψυχολόγοι γενικά συμφωνούν ότι τα πρώτα βιώματα μπορεί να είναι σημαντικά για την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Διαφωνούν, όμως, ως προς το εξής: Είναι μόνιμα σε όλη τη ζωή μας τα χαρακτηριστικά που πηγάζουν από τα πρώτα βιώματα; Ή είναι η προσωπικότητα εύπλαστη, με ουσιαστικές αλλαγές να λαμβάνουν χώρα αργότερα στη ζωή μας;

πικότητας διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το κατά πόσο θεωρούν το παρελθόν και το μέλλον καθοριστικούς παράγοντες της συμπεριφοράς στο παρόν.

Όπως θα διαπιστώσετε στα επόμενα κεφάλαια, κάποιοι θεωρητικοί υποστηρίζουν πως είμαστε βασικά δέσμιοι του παρελθόντος μας. Η ψυχαναλυτική θεωρία πρεσβεύει πως οι δομές της προσωπικότητας διαμορφώνονται μέσα από τα βιώματα της παιδικής ηλικίας και ότι η δυναμική της προσωπικότητας που εδραιώνεται τότε μας ακολουθεί σε όλη μας τη ζωή. Άλλοι είναι εξαιρετικά επικριτικοί απέναντι σε αυτό το συμπέρασμα της ψυχανάλυσης. Η θεωρία των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών (Κεφάλαιο 11) και η κοινωνικογνωστική θεωρία (Κεφάλαια 12-13) διατείνονται ότι οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν τις προσωπικές τους ικανότητες και προτιμήσεις, και διερευνούν τα κοινωνικά και ψυχολογικά συστήματα που δίνουν στους ανθρώπους αυτήν τη διά βίου ικανότητα για αυτενέργεια (Bandura, 2006).

ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΥΠΑΡΞΕΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ; ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΘΑ ΗΤΑΝ ΑΥΤΗ;

Ένα τελευταίο ζήτημα αφορά το είδος της θεωρίας της προσωπικότητας που εύλογα κάποιος θα ακολουθήσει. Έως εδώ θεωρήσαμε δεδομένο πως κάποιος μπορεί να κατασκευάσει μια επιστήμη της προσωπικότητας, ότι, με άλλα λόγια, οι μέθοδοι της επιστήμης είναι σε θέση να παρέχουν πληροφορίες για τη φύση των ανθρώπων. Αυτή η υπόθεση φαίνεται ασφαλής. Οι άνθρωποι είναι οντότητες στο σύμπαν. Αποτελούνται από βιολογικά συστήματα τα οποία απαρτίζονται από φυσικά και χημικά μέρη. Έτσι, η επιστήμη θα πρέπει να μας πει κάτι γι' αυτά.

Παρ' όλα αυτά, δικαίως θα αμφισβητήσει κάποιος τις μορφές της επιστημονικής ανάλυσης που μπορούν να εφαρμοστούν για την κατανόηση των ατόμων. Μεγάλο κομμάτι της εξέλιξης της επιστήμης περιλαμβάνει και αναλύσεις που είναι επιμεριστικές. Κατανοούμε ένα σύστημα διασπώντας το περίπλοκο σύνολο στα επιμέρους απλούστερα τμήματά του και δείχνοντας πώς τα τμήματα ενεργοποιούν τη λειτουργία του συνόλου.

Παρόμοιες αναλύσεις έχουν καταπληκτικά αποτελέσματα όταν εφαρμόζονται σε φυσικά συστήματα. Ένα βιολογικό σύστημα, λόγου χάρη, γίνεται κατανοητό μέσα από τη βιοχημεία των μερών του. Η χημεία, με τη σειρά της, κατανοείται μέσα από τους υποκείμενους φυσικούς νόμους των χημικών συστατικών της. Αλλά η προσωπικότητα δεν είναι απλώς ένα φυσικό σύστημα. Οι άνθρωποι κατασκευάζουν και δίνουν νόημα στα πράγματα ή αντιδρούν σε αυτά. Πασχίζουμε να κατανοήσουμε τον εαυτό μας και τη σημασία που έχουν τα γεγονότα που παρατηρούμε για εμάς. Κανείς δεν μας εγγυάται ότι οι παραδοσιακές επιστημονικές διαδικασίες της διάσπασης ενός συστήματος στα μέρη που το απαρτίζουν επαρκούν για να κατανοήσουμε αυτές τις διαδικασίες κατασκευής νοήματος. Όντως, πάρα πολλοί μελετητές υποστηρίζουν το αντίθετο και αποτρέπουν τους ψυχολόγους από την εισαγωγή μεθόδων των φυσικών επιστημών στη μελέτη των ανθρώπινων εννοιολογικών συστημάτων (Geertz, 2000· Polkinghorne, 1988· Taylor, 1989). Για τους εν λόγω σχολιαστές, η ιδέα ότι οι άνθρωποι έχουν «μέρη» έχει «στην καλύτερη περίπτωση μεταφορική σημασία» (Harré, 1998, σ. 15). Αν υιοθετήσουμε

αυτήν τη μεταφορά, διακινδυνεύουμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι «το όλο» –για να χρησιμοποιήσουμε αυτό το κλισέ– «είναι μεγαλύτερο από το άθροισμα των μερών». Αναλογικά, σκεφτείτε την ανάλυση ενός μεγάλου έργου τέχνης όπως η *Μόνα Λίζα* του ντα Βίντσι. Κατά κανόνα θα αναλύαμε τα μέρη της ως εξής: Εδώ έχουμε ένα χρώμα, εκεί κάποιο άλλο και ούτω καθεξής. Όμως με μια τέτοια ανάλυση δεν θα μπορούσαμε να συλλάβουμε το μεγαλείο του πίνακα, κάτι που θα πετύχουμε αν δούμε το έργο ως όλο και κατανοήσουμε το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο φιλοτεχνήθηκε. Κατ' αναλογία, η απλή αντιπαράθεση των ψυχολογικών μερών ενός υπαρκτού προσώπου ενδέχεται, ουσιαστικά, να μην κατορθώσει να σκιαγραφήσει το ολοκληρωμένο άτομο και τις εξελικτικές διαδικασίες που συντέλεσαν στη μοναδικότητά του. Καθώς λοιπόν θα διαβάσετε το παρόν βιβλίο, έχετε να θέσετε στον εαυτό σας το ερώτημα αν οι θεωρητικοί της προσωπικότητας πέτυχαν μια τόσο πιστή παρουσίαση του ολιστικού ψυχολογικού πορτρέτου του ατόμου στην πολυπλοκότητά του όσο και ο ντα Βίντσι.

ΤΙ ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ ΟΤΙ
ΚΑΝΕΙ ΜΙΑ ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ;

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, ένα μοναδικό γνώρισμα του επιστημονικού κλάδου της ψυχολογίας της προσωπικότητας είναι ότι προσφέρει κάτι παραπάνω από κατευθυντήριες γραμμές. Πολλές και ποικίλες θεωρίες για την προσωπικότητα μας ενημερώνουν για την ανθρώπινη φύση και τις ατομικές διαφορές. Εύλογα προκύπτει, λοιπόν, το ερώτημα του πώς θα αξιολογήσουμε τις θεωρίες αντιπαραβάλλοντας τη μία με την άλλη. Πώς μπορούμε να κρίνουμε τις δυνατότητες και τα όρια των διάφορων θεωριών; Με ποια κριτήρια πρέπει να γίνεται η αξιολόγησή τους;

Για να αξιολογήσουμε ένα εγχείρημα, ρωτάμε συνήθως ποιος είναι ο στόχος του, και τότε είμαστε σε θέση να κρίνουμε εάν τον έχει επιτύχει. Για να το θέσουμε πιο επιστημονικά, ρωτάμε για τις *λειτουργίες* που εξυπηρετεί το αντικείμενο της μελέτης μας και στη συνέχεια μπορούμε να αξιολογήσουμε το βαθμό στον οποίο εκτέλεσε αυτές τις λειτουργίες.

Ποιες είναι λοιπόν οι λειτουργίες μιας θεωρίας της προσωπικότητας; Τι υποτίθεται ότι πρέπει να κάνει μια θεωρία της προσωπικότητας; Όπως όλες οι επιστημονικές θεωρίες, έτσι και οι θεωρίες για την προσωπικότητα εξυπηρετούν τρεις βασικές λειτουργίες: μπορούν (1) να οργανώσουν τις υπάρχουσες πληροφορίες, (2) να παράγουν νέες γνώσεις για σημαντικά ζητήματα και (3) να εντοπίζουν νέα ερωτήματα που χρήζουν μελέτης.

Η πρώτη από αυτές τις λειτουργίες είναι προφανής. Η έρευνα παρέχει μια σειρά από δεδομένα σχετικά με την προσωπικότητα, την ανάπτυξή της και τις ατομικές διαφορές. Αντί για μια απλή παράθεση αυτών των δεδομένων με ακανόνιστο τρόπο, θα ήταν πιο χρήσιμη η συστηματική τους οργάνωση. Μια λογική συστηματική ταξινόμηση των δεδομένων θα μας επέτρεπε να παρακολουθούμε όσα γνωρίζουν οι επιστήμονες για την προσωπικότητα. Έτσι θα μπορέσουμε πιο εύκολα να θέσουμε αυτήν τη γνώση σε εφαρμογή.

Η δεύτερη λειτουργία είναι λιγότερο προφανής. Σε κάθε επιστημονικό κλάδο υπάρχουν ζητήματα –που αφορούν τόσο τα στοιχειώδη επιστημονικά ερωτήματα όσο και τις εφαρμογές της επιστημονικής γνώσης– τα οποία όλοι όσοι ανήκουν σε αυτό τον κλάδο θεωρούν σημαντικά. Μια καλή θεωρία τροφοδοτεί με νέες γνώ-

σεις αυτά τα ζητήματα. Είναι παραγωγική. Βοηθά τους ανθρώπους να καλλιεργούν νέες γνώσεις για τα θέματα που θεωρούν σημαντικά για τον κλάδο τους. Στη βιολογία, η θεωρία του Δαρβίνου για τη φυσική επιλογή δεν ήταν χρήσιμη μόνο επειδή οργάνωνε τα ήδη γνωστά δεδομένα σχετικά με τη χλωρίδα και την πανίδα της γης. Μια πρόσθετη αρετή της είναι πως άνοιξε νέους δρόμους γνώσης στον τομέα της βιολογίας. Στη γεωλογία, η θεωρία των λιθοσφαιρικών πλακών είναι σημαντική όχι μόνο επειδή συστηματοποιεί τα ερωτήματα για τις χωροχρονικές σχέσεις ανάμεσα στις πλάκες, αλλά και επειδή προσφέρει γόνιμο έδαφος για νέες γνώσεις σχετικά με τους σεισμούς. Στην ψυχολογία της προσωπικότητας, κάποιες θεωρίες αποδείχθηκαν ιδιαίτερα παραγωγικές. Έδωσαν το έναυσμα σε ερευνητές εξοικειωμένους με τη θεωρία να παραγάγουν νέες γνώσεις σχετικά με την προσωπικότητα.

Η τρίτη λειτουργία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τόσο για τον επιστήμονα της προσωπικότητας όσο και για το ευρύ κοινό. Μια θεωρία της προσωπικότητας μπορεί να εντοπίζει αχαρτογράφητες περιοχές για μελέτη – περιοχές που ίσως να αγνοούσαμε ακόμη, αν δεν υπήρχε η θεωρία. Η ψυχοδυναμική θεωρία χάραξε το δρόμο σε ψυχολογικά ζητήματα εντελώς άγνωστα στους περισσότερους ανθρώπους: την πιθανότητα να είναι ασυνείδητες οι σοβαρότερες σκέψεις και τα πιο σημαντικά συναισθήματά μας, την πιθανότητα να καθορίζονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ενήλικα από τα γεγονότα της πρώιμης παιδικής ηλικίας. Αυτή την ιδιότητα την έχουν και άλλες θεωρίες. Η εξελικτική ψυχολογία (που παρουσιάζουμε στο Κεφάλαιο 9) πρωτοτυπεί με την άποψη ότι η σύγχρονη νοοτροπία και οι τρόποι συμπεριφοράς δεν είναι κάτι που μαθαίνουμε στη σύγχρονη κοινωνία αλλά, αντίθετα, κάτι που έχουμε κληρονομήσει από τους προγόνους μας. Ο συμπεριφορισμός (Κεφάλαιο 10) προτείνει το ενδεχόμενο οι πράξεις που ανάγουμε στην ελεύθερη επιλογή ή βούλησή μας, εντέλει να οφείλονται στο περιβάλλον. Οι συναρπαστικές και ενίοτε ρηξικέλευθες υποθέσεις αυτών των θεωριών σχετικά με την ανθρώπινη φύση οδήγησαν σε πολλές αξιολογικές έρευνες πάνω στην ανθρώπινη φύση.

Συνοψίζοντας, μπορείτε να αξιολογήσετε τις θεωρίες που θα μάθετε εδώ μετρώντας την επιτυχία τους (1) στην οργάνωση των πληροφοριών, (2) στην παραγωγή γνώσης, και (3) στον εντοπισμό σημαντικών θεμάτων για μελέτη.

Έχουμε ήδη δει ακροθιγώς αρκετές βασικές έννοιες: τα θέματα με τα οποία πρέπει να ασχοληθεί μια θεωρία για την προσωπικότητα, σημαντικά ζητήματα που προκύπτουν κατά την ενασχόληση με τα παραπάνω θέματα και κριτήρια για την αξιολόγηση μιας θεωρίας της προσωπικότητας. Τώρα, στην τελευταία ενότητα αυτού του κεφαλαίου, θα στραφούμε στις θεωρίες αυτές καθαυτές.

ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ:
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗΣ ΜΙΑΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Είναι πλέον σαφές σε αυτό το σημείο που βρισκόμαστε ότι η διατύπωση μιας απολύτως περιεκτικής θεωρίας της προσωπικότητας είναι εξαιρετικά δύσκολη. Οι θεωρητικοί πρέπει να αναζητήσουν πρωτοποριακούς και απαιτητικούς επιστημο-

νικούς στόχους που να επιστρατεύουν κάτι παραπάνω από τη διαίσθηση κάποιου σχετικά με την προσωπικότητα. Οφείλουν να θέτουν μια ευρεία γκάμα ερωτημάτων (τι, πώς και γιατί) σχετικά με τη δομή, τις διεργασίες, την ανάπτυξη και την αλλαγή της προσωπικότητας. Πρέπει να λαμβάνουν υπόψη συντελεστές της προσωπικότητας από τα μοριακά έως και τα κοινωνικοπολιτισμικά και εννοιολογικά ζητήματα, από τη φιλοσοφική θεώρηση των ατόμων που ενσωματώνεται στη θεωρία τους έως και το ερώτημα αν μπορούμε καν να έχουμε μια επιστημονική θεωρία για τα άτομα.

Έστω στη σφαίρα του ιδεατού, μπορεί κανείς να το κάνει αυτό; Υπάρχει μία και μόνη θεωρία που να είναι τόσο περιεκτική στην κάλυψη των θεμάτων της, τόσο συναφής προς τα πορίσματα της έρευνας και τόσο μοναδικά ικανή να καλλιεργήσει νέες γνώσεις ώστε να γίνεται καθολικά αποδεκτή; Η απάντηση, πολύ απλά, είναι όχι. Υπάρχουν διαφορετικά θεωρητικά πλαίσια. Καθένα έχει τα δυνατά σημεία και τις αδυναμίες του. Πάνω απ' όλα, καθένα έχει τις μοναδικές του αρετές. Με άλλα λόγια, καθεμία από τις ποικίλες θεωρίες προσφέρει κάποια μοναδική άποψη για την ανθρώπινη φύση. Γι' αυτό και η δομή του βιβλίου περιστρέφεται όχι γύρω από τη θεωρία αλλά γύρω από τις θεωρίες (πληθυντικός) της προσωπικότητας.

ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΓΕΥΣΗ

Ποια θεωρία άσκησε τη μεγαλύτερη επιρροή στον κλάδο μας; Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας θα σας εισαγάγει σε έξι θεωρητικές προσεγγίσεις. Εδώ σας δίνουμε μια σύντομη περιγραφή αυτών των προσεγγίσεων, έτσι ώστε να πάρετε μια γεύση από όσα θα ακολουθήσουν.

Αρχίζουμε με την ψυχοδυναμική θεωρία (Κεφάλαια 3 και 4), της οποίας πρωτοπόρος ήταν ο Freud. Η ψυχοδυναμική θεωρία βλέπει το νου ως ενεργειακό σύστημα· άλλωστε, οι βασικές βιολογικές ενέργειες εδρεύουν, εν μέρει, στο νου. Οι νοητικές ενέργειες, λοιπόν, στοχεύουν στην εξυπηρέτηση βασικών σωματικών αναγκών. Εντούτοις, οι άνθρωποι δεν μπορούν γενικά να ικανοποιήσουν τις σεξουαλικές και τις άλλες σωματικές τους επιθυμίες όποτε θέλουν. Αντίθετα, η ορμή για ικανοποίηση των σωματικών αναγκών συχνά προσκρούει στις επιταγές της κοινωνίας. Επομένως, η συμπεριφορά αντικατοπτρίζει τη σύγκρουση ανάμεσα στις βιολογικές επιθυμίες από τη μια μεριά και στους κοινωνικούς περιορισμούς από την άλλη. Στην ψυχανάλυση, ο νους λέγεται ότι περιέχει διαφορετικά συστήματα με διαφορετικές λειτουργίες: την ικανοποίηση των σωματικών αναγκών, την αναπαράσταση κοινωνικών κανόνων και ηθών και την επίτευξη της στρατηγικής ισορροπίας ανάμεσα στις βιολογικές ορμές και στους κοινωνικούς περιορισμούς. Ένα πρόσθετο χαρακτηριστικό γνώρισμα της ψυχοδυναμικής θεωρίας είναι ότι σε μεγάλο βαθμό η νοητική αυτή δραστηριότητα συντελείται χωρίς το άτομο να αντιλαμβάνεται τίποτα έξω από τη σφαίρα του συνειδητού. Δεν αντιλαμβανόμαστε τις ορμές πίσω από τα συναισθήματά μας και τη συμπεριφορά μας· είναι ασυνείδητες.

Οι φαινομενολογικές θεωρίες που παρουσιάζουμε στη συνέχεια (Κεφάλαια 5 και 6) είναι διαμετρικά αντίθετες με την ψυχοδυναμική θεώρηση. Οι φαινομενολογικές θεωρίες ασχολούνται λιγότερο με τις ασυνείδητες διεργασίες και περισσότερο με τη συνειδητή εμπειρία των ανθρώπων από τον κόσμο γύρω τους –

με άλλα λόγια, με τα βιώματα. Οι φαινομενολόγοι αναγνωρίζουν μεν ότι οι άνθρωποι έχουν βιολογικά καθοριζόμενα κίνητρα, πιστεύουν ωστόσο ότι οι άνθρωποι διαθέτουν και «υψηλότερα» κίνητρα που έχουν να κάνουν με την προσωπική ανάπτυξη και αυτοπραγμάτωση και πως αυτά τα κίνητρα είναι πιο σημαντικά για το προσωπικό ευ ζην απ' ό,τι οι ζωικές ορμές που υπερτόνισε ο Freud. Τέλος, σε σύγκριση με τις ψυχοδυναμικές θεωρίες, η φαινομενολογική δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην έννοια του εαυτού. Ζωτικής σημασίας για την ψυχική υγεία του ατόμου είναι να έχει μια σταθερή και συνεκτική εικόνα για τον εαυτό του.

Οι θεωρίες των χαρακτηριστικών με τις οποίες ασχολούνται τα Κεφάλαια 7 και 8 διαφοροποιούνται έντονα από τις προηγούμενες τοποθετήσεις. Οι διαφορές δεν αντανakλούν μόνο τη διάσταση απόψεων σχετικά με τη φύση της προσωπικότητας, αλλά και τις διαφορετικές επιστημονικές πεποιθήσεις σχετικά με τον ταχύτερο τρόπο συγκρότησης μιας θεωρίας για την προσωπικότητα. Οι περισσότεροι θεωρητικοί των χαρακτηριστικών πιστεύουν ότι για να διατυπώσουμε μια θεωρία της προσωπικότητας πρέπει να ξεκινήσουμε από την επίλυση δύο επιστημονικών προβλημάτων: (1) την ανάπτυξη αξιόπιστου τρόπου μέτρησης των ατομικών διαφορών και (2) τον προσδιορισμό των ατομικών διαφορών που αξίζει να μετρήσουμε. Μόλις επιλυθούν τα προβλήματα αυτά, είμαστε σε θέση να μετρήσουμε τις σημαντικότερες ατομικές διαφορές στην προσωπικότητα και να αξιοποιήσουμε τις μετρήσεις μας για να οικοδομήσουμε πάνω τους μια περιεκτική θεωρία του προσώπου. Εξέλιξη ορόσημο στην ιστορία του κλάδου κατά τα τέλη του 20ού αιώνα είναι το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν πολλοί ψυχολόγοι της προσωπικότητας: ότι, στην πραγματικότητα, αυτά τα προβλήματα έχουν ήδη επιλυθεί. Υπάρχει ευρεία συμφωνία όσον αφορά το ποιες είναι οι πιο σημαντικές ατομικές διαφορές και τον τρόπο μέτρησής τους.

Το Κεφάλαιο 9 ασχολείται με μία από τις συναρπαστικότερες πτυχές της σύγχρονης επιστήμης της ψυχολογίας της προσωπικότητας, δηλαδή με την έρευνα των βιολογικών καταβολών της προσωπικότητας. Εδώ συμπεριλαμβάνονται ευρήματα σχετικά με τη γενετική βάση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, καθώς επίσης και εργασίες που αποκαλύπτουν τα εγκεφαλικά συστήματα που είναι υπεύθυνα για τις ατομικές διαφορές. Στο κεφάλαιο αυτό καλύπτουμε όχι μόνο τις θεωρίες των χαρακτηριστικών αλλά και την εξελικτική ψυχολογία. Οι εξελικτικοί ψυχολόγοι εξηγούν τις σύγχρονες μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς μέσω νοητικών μηχανισμών που προέρχονται από το εξελικτικό μας παρελθόν.

Το Κεφάλαιο 10 εισάγει τις ιδέες του συμπεριφορισμού, οι οποίες αντιπροσωπεύουν μια μαθησιακή προσέγγιση της προσωπικότητας. Στις συμπεριφοριστικές θεωρίες, η συμπεριφορά θεωρείται προσαρμογή στις ανταμοιβές και στις ποινές που λαμβάνουμε από το περιβάλλον. Από τη στιγμή που διαφορετικοί άνθρωποι λαμβάνουν διαφορετικού είδους ανταμοιβές σε διαφορετικές περιστάσεις, είναι φυσικό να έχουν αναπτύξει διαφορετικούς τρόπους συμπεριφοράς. Οι βασικές μαθησιακές διαδικασίες, λοιπόν, θεωρείται ότι εξηγούν τις υφολογικές παραλλαγές στη συμπεριφορά, αυτό που αποκαλούμε «προσωπικότητα». Ο συμπεριφορισμός θέτει μια βαθιά πρόκληση για τις θεωρίες που παρουσιάσαμε προηγουμένως. Για το συμπεριφοριστή, οι μονάδες ανάλυσης των προηγούμενων θεωριών –οι «ασυνείδητες δυνάμεις» του ψυχοδυναμικού θεωρητικού, ο «εαυτός»

των φαινομενολογικών θεωριών, τα «χαρακτηριστικά» της προσωπικότητας– δεν είναι αίτια της συμπεριφοράς. Είναι απλώς περιγραφές τύπων σκέψης, συναισθημάτων και συμπεριφοράς που εντέλει προκαλούνται από το περιβάλλον, το οποίο, σύμφωνα με το συμπεριφοριστή, διαμορφώνει τη συμπεριφορά μας.

Το Κεφάλαιο 11 εισάγει μια σαφώς διαφορετική θεωρητική προσέγγιση, τη θεωρία των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών. Η θεωρία των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών αναφέρεται στην ικανότητα των ανθρώπων να ερμηνεύουν τον κόσμο. Αντίθετα με το συμπεριφοριστή, ο οποίος ασχολείται περισσότερο με τον τρόπο που καθορίζει τις εμπειρίες μας το περιβάλλον, ο θεωρητικός των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών μελετά τις υποκειμενικές ιδέες, ή αλλιώς εννοιολογικές κατασκευές, που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να ερμηνεύουν το περιβάλλον. Κάποιος μπορεί να βλέπει το πανεπιστήμιο ως πρόκληση, κάποιος άλλος να το θεωρεί βαρετό. Ένας μπορεί να θεωρεί τα ραντεβού ρομαντικά, και ο άλλος να πιστεύει πως αποτελούν σεξουαλική απειλή. Οι θεωρητικοί των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών διερευνούν το ενδεχόμενο να πηγάζουν οι ατομικές διαφορές στη λειτουργία της προσωπικότητας από τις διαφορετικές εννοιολογικές κατασκευές που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να ερμηνεύσουν τον κόσμο.

Η τελευταία θεωρητική προσέγγιση είναι η κοινωνικογνωστική θεωρία (Κεφάλαια 12 και 13). Από μία άποψη, η κοινωνικογνωστική θεωρία μοιάζει με την προσέγγιση των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών, καθώς οι θεωρητικοί της κοινωνικογνωστικής θεωρίας μελετούν την προσωπικότητα αναλύοντας τις διεργασίες της σκέψης που ενεργοποιούνται όταν οι άνθρωποι ερμηνεύουν τον κόσμο τους. Ωστόσο, η κοινωνικογνωστική προσέγγιση συνεχίζει από εκεί που σταματά η θεωρία των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών προς δύο τουλάχιστον σημαντικές κατευθύνσεις. Πρώτον, όπως δηλώνει το όνομά της, η κοινωνικογνωστική θεωρία διερευνά σε βάθος τις κοινωνικές συνθήκες υπό τις οποίες οι άνθρωποι αποκτούν γνώσεις, δεξιότητες και πεποιθήσεις. Η προσωπικότητα διαμορφώνεται μέσα από αμφίδρομες επιδράσεις ή *αμοιβαίες αλληλεπιδράσεις* ανάμεσα στους ανθρώπους και στα διαφορετικά περιβάλλοντα της ζωής τους – το οικογενειακό, το διαπροσωπικό, το κοινωνικό και το πολιτισμικό περιβάλλον. Δεύτερον, η κοινωνικογνωστική θεωρία δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα σε ζητήματα *αυτορρύθμισης*, στις ψυχολογικές, δηλαδή, διαδικασίες μέσω των οποίων οι άνθρωποι θέτουν τους στόχους τους, ελέγχουν τις συναισθηματικές τους παρορμήσεις και ενεργούν με συγκεκριμένους τρόπους.

Το Κεφάλαιο 14 παρουσιάζει την προσωπικότητα μέσα από συγκεκριμένες περιπτώσεις. Εξετάζουμε σύγχρονες έρευνες που απεικονίζουν την καθοριστικής σημασίας άποψη ότι συχνά μπορούμε να μάθουμε πολλά για την προσωπικότητα κάποιου μελετώντας τα διαφορετικά πλαίσια της ζωής του – τις κοινωνικές περιστάσεις, το πολιτισμικό περιβάλλον, τις διαπροσωπικές σχέσεις κ.λπ. Η εν λόγω έρευνα επενδύει βασικά στην κοινωνικογνωστική άποψη που παρουσιάζουν τα Κεφάλαια 12 και 13 σκιαγραφώντας ένα πολύπλευρο πορτρέτο της σύγχρονης ψυχολογικής έρευνας στον τομέα των κοινωνικών περιστάσεων και του ατόμου. Κλείνουμε, στο Κεφάλαιο 15, με μια κριτική αξιολόγηση της ψυχολογίας της προσωπικότητας στο σύνολό της.

ΠΕΡΙ ΥΠΑΡΞΗΣ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ: ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΕΣ

Το γεγονός ότι στο βιβλίο μας παρουσιάζουμε πολλαπλές και ποικίλες θεωρίες, ίσως ξενίσει στην αρχή. Οι κύκλοι μαθημάτων στην πλειοψηφία των άλλων επιστημονικών κλάδων –π.χ., της χημείας, της φυσικής– δεν είναι οργανωμένοι γύρω από πολλές διαφορετικές θεωρίες. Η διδακτέα τους ύλη είναι οργανωμένη με βάση ένα κοινώς αποδεκτό εννοιολογικό πλαίσιο. Εν μέρει, αυτό οφείλεται στην ωρίμανση των άλλων κλάδων, που μετρούν περισσότερα χρόνια παρουσίας σε σχέση με την επιστήμη της ψυχολογίας. Εντούτοις, ακόμη και στις «ώριμες» επιστήμες μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για το ίδιο φαινόμενο. Ας υποθέσουμε ότι ρωτάτε έναν φυσικό για τη σύσταση του φωτός. Μπορεί να μάθετε ότι σύμφωνα με μια θεωρία της φυσικής το φως είναι ένα κύμα. Μπορεί, όμως, να μάθετε ότι η φυσική έχει και μια άλλη θεωρία, που λέει πως το φως αποτελείται από αυτόνομα μόρια. Αν ρωτούσατε «Ποια θεωρία είναι η σωστή;», θα σας έλεγαν: «Καμία». Το φως συμπεριφέρεται ως κύμα και ως μόριο. Τόσο η θεωρία του κύματος όσο και η θεωρία των μορίων κωδικοποιούν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη φύση του φωτός.

Το ίδιο ισχύει για τις θεωρίες της προσωπικότητας. Καθεμία συστηματοποιεί διαφορετικές πληροφορίες σχετικά με την ανθρώπινη φύση. Καθώς θα τις διαβάσετε, δεν πρέπει να αναρωτιέστε «Ποια θεωρία είναι σωστή και ποιες λάθος;» αλλά να τις αξιολογείτε ρωτώντας πόσο εμπλουτίζουν τις βασικές μας γνώσεις και πρακτικές. Ακόμη και μια θεωρία με κάποιες εσφαλμένες αντιλήψεις ενδέχεται να έχει μεγάλη αξία (Proctor & Capaldi, 2001).

Κατά την προετοιμασία της παρούσας έκδοσης, μια συνάδελφος μας πρότεινε μια χρήσιμη μεταφορά για τις θεωρίες της προσωπικότητας. Χρήσιμη διότι ξεφεύγει από απλουστευτικές αξιολογήσεις του τύπου σωστό/λάθος και στρέφεται προς μια πιο σύνθετη θεώρηση των πραγμάτων. Μας είπε ότι οι θεωρίες μοιάζουν με εργαλειοθήκες. Κάθε θεωρία περιλαμβάνει μια σειρά από «εργαλεία», κάποια από τα οποία είναι θεωρητικές έννοιες, άλλα ερευνητικές μέθοδοι, μερικά τεχνικές αξιολόγησης της προσωπικότητας και κάποια άλλα θεραπευτικές μέθοδοι. Κάθε στοιχείο της θεωρίας είναι ένα εργαλείο υπό την έννοια ότι εξυπηρετεί μία ή περισσότερες λειτουργίες, με άλλα λόγια μας επιτρέπει να φέρουμε εις πέρας μία ή περισσότερες δουλειές, όπως η περιγραφή των ατομικών διαφορών, ο εντοπισμός των βασικών ανθρώπινων κινήτρων, η εξήγηση της ανάπτυξης της αυτοαντίληψης, ο εντοπισμός των αιτίων των συναισθηματικών αντιδράσεων, η πρόβλεψη της επίδοσης στο χώρο εργασίας ή η μείωση της ψυχολογικής πίεσης μέσω θεραπείας. Δουλειές που θέλει να κάνει ο ψυχολόγος, και που κάθε θεωρία παρέχει τα εννοιολογικά εργαλεία για τη διεκπεραίωσή τους.

Η μεταφορά της εργαλειοθήκης έχει δύο πλεονεκτήματα: μας ωθεί (1) να θέσουμε καίρια ερωτήματα σχετικά με τις θεωρίες της προσωπικότητας και (2) να αποφύγουμε ερωτήματα που είναι ανούσια. Για να διαπιστώσετε τα οφέλη της, φανταστείτε πως αξιολογείτε πραγματικές, χειροπιαστές εργαλειοθήκες. Αν δείτε έναν υδραυλικό, έναν ηλεκτρολόγο και έναν μηχανικό αυτοκινήτων να κουβαλούν τις εργαλειοθήκες που αντιστοιχούν στο επάγγελμά τους, δεν θα πάτε να τους

πείτε «Η εργαλειοθήκη σας είναι λάθος» – αυτό στην ουσία δεν βγάζει νόημα. Η εργαλειοθήκη μπορεί να είναι λιγότερο καλή από κάποια άλλη για μια συγκεκριμένη εργασία, λιγότερο χρήσιμη για μια σειρά εργασιών σε σχέση με κάποια άλλη που περιέχει περισσότερα εργαλεία, περισσότερο πρακτική από κάποια άλλη με περισσότερα εργαλεία που ακριβώς εξαιτίας αυτού είναι δύσχρηστη. Θα αξιολογούσατε τις εργαλειοθήκες ρωτώντας τι μπορούμε να κάνουμε με αυτές και πώς μπορούν να αναβαθμιστούν με την προσθήκη ή, ενίοτε, με την αφαίρεση εργαλείων. Δεν θα τις αξιολογούσατε ρωτώντας «Ποια είναι η σωστή?».

Ομοίως, κατά την αξιολόγηση των διαφορετικών θεωριών της προσωπικότητας που παρουσιάζουμε σας ενθαρρύνουμε να θέτετε ερωτήματα του τύπου «Τι μπορούμε να κάνουμε με τα εννοιολογικά εργαλεία αυτής της θεωρίας;», «Τι πλεονεκτήματα έχουν αυτά σε σχέση με άλλες θεωρίες;» ή «Ποια εργαλεία μπορούν να προστεθούν (ή να αφαιρεθούν) από τη θεωρία για να τη βελτιώσουμε;». Ερωτήματα πιο ουσιαστικά από το «Ποια θεωρία είναι η σωστή?».

Τέλος, η μεταφορά της εργαλειοθήκης συνυποδηλώνει και κάτι ακόμη. Έμμεσα μας οδηγεί στη διαπίστωση πως η ύπαρξη πολλαπλών θεωριών στη σύγχρονη ψυχολογία της προσωπικότητας δεν είναι απαραίτητα κάτι το αρνητικό. Στον πραγματικό κόσμο με τα χειροπιαστά εργαλεία, όταν οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές εργαλειοθήκες ο ένας μπορεί να μάθει καινούρια πράγματα από τον άλλον. Μπορούν να προσθέσουν ένα εργαλείο από την εργαλειοθήκη κάποιου άλλου ή να εμπνευστούν από τη δουλειά ενός τρίτου για να επιχειρήσουν το ίδιο με τα δικά τους εργαλεία. Μακροπρόθεσμα, η διαφορετικότητα ανάμεσα στις εργαλειοθήκες μπορεί να βελτιώσει τη δουλειά κάποιου. Το ίδιο είναι δυνατό να ισχύει και στον κόσμο των θεωρητικών εργαλείων. Όταν υπάρχουν πολλές διαφορετικές θεωρίες, οι ερευνητές έχουν περισσότερες πιθανότητες να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν ευρήματα ερευνών και θεωρητικά επιχειρήματα που αντικρούουν την άποψή τους. Οι προκλήσεις αυτές θα τους ωθήσουν να εκλεπτύνουν, να αναβαθμίσουν και εντέλει να βελτιώσουν τη δική τους σκέψη. Η θεωρητική πολυφωνία, λοιπόν, μπορεί να επιταχύνει τη συνολική πρόοδο μιας επιστήμης. Όπως το έθεσε ένας σοφός παρατηρητής, σχολιάζοντας τις εξελίξεις στην κοινωνιολογία και την ψυχολογία, «η καταφυγή σε διαφορετικές αναζητήσεις ... (οι οποίες) μας αναγκάζουν να αναθεωρήσουμε σε βάθος τη μία άποψή μας μετά την άλλη» είναι αυτό που «εκτοξεύει το όλο μας εγχείρημα προς τα πάνω με απίστευτη, εξωφρενική ταχύτητα» (Geertz, 2000, σ. 1999).

Εμείς ελπίζουμε να απολαύσετε την περιδιάβασή σας στην εξωφρενική αλλά εξελισσόμενη πορεία της θεωρίας και της έρευνας για την προσωπικότητα.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Διεργασία (Process). Στη θεωρία της προσωπικότητας, η έννοια που αναφέρεται στις πλευρές της προσωπικότητας που αφορούν τα κίνητρα.

Δομή (Structure). Στη θεωρία της προσωπικότητας, η έννοια που αναφέρεται στα διαρκή και σταθερά στοιχεία της προσωπικότητας.

Ιδιοσυγκρασία (Temperament). Βιολογικά καθορισμένες συναισθηματικές και συμπεριφορικές τάσεις που εκδηλώνονται στην πρώιμη παιδική ηλικία.

Ιεραρχία (Hierarchy). Η σχέση ανάμεσα σε οντότητες, όπου η μία αποτελεί παράδειγμα ή εργαλείο της άλλης. Σε μια θεωρία της προσωπικότητας, διαφορετικές μεταβλητές συνδέονται μεταξύ τους ιεραρχικά.

Μονάδες ανάλυσης (Units of analysis). Έννοια που αναφέρεται στις βασικές μεταβλητές μιας θεωρίας. Διαφορετικές θεωρίες επιστρατεύουν διαφορετικά είδη μεταβλητών, ή

διαφορετικές βασικές μονάδες ανάλυσης στην προσπάθειά τους να περιγράψουν τη δομή της προσωπικότητας.

Προσωπικότητα (Personality). Τα χαρακτηριστικά του ατόμου που εξηγούν τους σταθερούς τύπους συμπεριφοράς.

Σύστημα (System). Ένα σύνολο στενά αλληλοσυνδεόμενων μερών που συλλειτουργούν. Στη μελέτη της προσωπικότητας, ξεχωριστοί ψυχολογικοί μηχανισμοί ενδέχεται να λειτουργούν από κοινού ως ένα σύστημα που παράγει τα ψυχολογικά φαινόμενα της προσωπικότητας.

Τύπος (Type). Μια ομάδα χαρακτηριστικών της προσωπικότητας που μπορεί να συνιστούν μια ποιοτικά ξεχωριστή κατηγορία ανθρώπων (δηλαδή, έναν τύπο προσωπικότητας).

Χαρακτηριστικό (Trait). Ένα σταθερό ψυχολογικό γνώρισμα του ατόμου, ή ένας τύπος ψυχολογικής εννοιολογικής κατασκευής («εννοιολογική κατασκευή χαρακτηριστικού») η οποία αναφέρεται σε τέτοια χαρακτηριστικά.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

1. Όλοι μας προβληματιζόμαστε για την προσωπικότητά μας στην καθημερινή μας ζωή. Το έργο των θεωρητικών της προσωπικότητας διαφέρει από αυτό των καθημερινό προβληματισμό στο ότι οι θεωρίες της προσωπικότητας προσπαθούν να επιτύχουν πέντε στόχους οι οποίοι δεν είναι συνηθισμένοι στους καθημερινές σκέψεις των ανθρώπων για την προσωπικότητα. Ασχολούνται, δηλαδή, με (1) *επιστημονικές παρατηρήσεις*, που αποτελούν το θεμέλιο θεωριών οι οποίες (2) *έχουν εσωτερική συνοχή* και είναι *συστηματικές*, (3) *είναι εμπειρικά ελέγξιμες* και (4) *είναι περιεκτικές* και οδηγούν σε (5) *χρήσιμες εφαρμογές*.
2. Οι θεωρίες της προσωπικότητας ασχολούνται με ζητήματα του *τι*, *πώς* και *γιατί* για την προσωπικότητα, αναπτύσσοντας θεωρίες που πραγματεύονται τέσσερα ξεχωριστά θέματα: (1) τη δομή της προσωπικότητας, (2) τις διεργασίες της προσωπικότητας, (3) την ανάπτυξη της προσωπικότητας και (4) την αλλαγή στην προσωπικότητα (και μέσω ψυχοθεραπείας).
3. Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας έχουν έρθει αντιμέτωποι με πληθώρα ζητημάτων καθ' όλη την ιστορία της επιστήμης της ψυχολογίας. Διατυπώνοντας θεωρίες που περιλαμβάνουν αυτά τα ζητήματα, ο θεωρητικός ελπίζει να αναπτύξει ένα πλαίσιο το οποίο θα υπηρετεί τρεις επιστημονικές λειτουργίες: (1) να οργανώνει την ήδη υπάρχουσα γνώση για την προσωπικότητα, (2) να καλλιεργεί καινούριες γνώσεις για σημαντικά ζητήματα και (3) να εντοπίζει νέα θέματα για μελέτη.
4. Η ύπαρξη πολλαπλών θεωριών στον τομέα μας μπορεί να γίνει κατανοητή αν δούμε τις θεωρίες ως εργαλεία, καθεμία από τις οποίες προσφέρει μοναδικά εννοιολογικά εργαλεία για τις «δουλειές» του ψυχολόγου της προσωπικότητας.

Αναζητήστε το [εδώ](#)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)